

Cyprus Mental Health
Institute

ISSN 1302-7840
E-ISSN 2667-8225

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi

Vol / Cilt 2. Issue / Sayı:1, April / Nisan 2020

- Evli Çiftlerin Kişilik Profillerinin Karşılaştırılması-II: HEXACO Kişilik Modeli
Comparison of the Personality Profiles of Married Couples-II: using HEXACO Personality Model
- Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Kadınlarda Depresyon ve Kaygı Bozuklukları Prevalansı ve Olası Risk Faktörleri
The Prevalence and Possible Risk Factors of Depression and Anxiety Disorders in Syrian Migrant Women in Turkey
- Atipik ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin Ölüm Kaygısına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi
Investigation of the Role of Social Justice in Relation between Identity Power and Collective Action
- Akışkan Zeka ve Yaratıcılık Arasında Bir İlişki Var mıdır?
Does a Correlation Exist Between Fluid Intelligence and Creativity?
- Kadınlarda Çocuk Sayısı ile Pozitif Negatif Duygular Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
To Analyze the Relationship Between Number of Children and Positive Negative Emotions in Women
- Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri
Parental Opinions on the Effects of Technology Addiction on Children of Various Age Groups
- Yunan Mitolojisinde Medusa'nın Gorgon Dönüştürülmesi ve Öldürülmesinin Töre Mitinin Foucault'a Söylem Analizi
In Greek Mythology Medusa's Conversion into the Gorgon and Her Murder's Discourse Analysis to Foucault
- Çocuk ve Ergenlerde Risperidon Kullanımı ile Karaciğer Toksikitesi: Literatür Taraması
Risperidone and Hepatotoxicity in Children and Adolescent: A Literature Review

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology

Kıbrıs Türk Psikiyatri Dergisi

Vol.2, Issue 1, April 2020 / Cilt.2, Sayı: 1, Nisan 2020

TRI-ANNUAL / DÖRT AYDA BİR YAYIMLANIR

EDITORIAL IN CHIEF / YAYIN YÖNETMENİ

Prof. Dr. Mehmet Çakıcı

DEPUTY EDITORS / YAYIN YÖNETMENİ YARDIMCILARI

Prof. Dr. Kültegin Ögel

Assoc. Prof. Dr. Zihniye Okray

Asst. Prof. Dr. Meryem Karaaziz

Assoc. Prof. Dr. Ece Müezzın

EDITORIAL ADVISORY BOARD / YAYIN DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Alim Kaya, Mağusa-Cyprus
Prof. Dr. Antonio Prunas, Milano-Italy
Prof. Dr. Ebru Çakıcı, Lefkoşa-Cyprus
Prof. Dr. Elif Gökçearslan Çiftçi, Ankara-Turkey
Prof. Dr. Fatmagül Cirhinlioğlu, Sivas-Turkey
Prof. Dr. Figen Karadağ, İstanbul-Turkey
Prof. Dr. İpek Sönmez, Lefkoşa-Cyprus
Prof. Dr. Lut Tamam, Adana-Turkey
Prof. Dr. Münevver Yaşınkaya, Lefkoşa-Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Aylin Özbek, İzmir-Turkey
Assoc. Prof. Dr. Bahar Baştuğ, Ankara-Turkey
Assoc. Prof. Dr. Derya Şaşman Kaylı, Manisa-Turkey
Assoc. Prof. Dr. Elif Mutlu, İstanbul-Turkey
Assoc. Prof. Dr. İbrahim Taymur, Bursa-Turkey
Assoc. Prof. Dr. İrem Erdem Atak, İstanbul-Turkey
Asst. Prof. Dr. Aslı Niyazi, Güzelyurt-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Asuman Bolkan, Girne-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Ayhan Çakıcı Eş, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Başak Bağlama, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Besedova Petra, H. Kralove-Czech Rep.
Asst. Prof. Dr. Çiğdem Dürüst, Girne-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Deniz Ergün, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Ezgi Ulu, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Füsün Gökçaya, Lefkoşa-Cyprus
Dr. Ahmet Yıldırım, Ankara-Turkey
Dr. Akile Berfu Zorba, Mağusa-Cyprus
Dr. Bingül Subaşı, Lefkoşa-Cyprus
Dr. Fatoş Özeylem, Mağusa-Cyprus

Prof. Dr. Mustafa Necmi İlhan, Ankara-Turkey
Prof. Dr. Nesrin Dilbaz, İstanbul-Turkey
Prof. Dr. Orhan Doğan, İstanbul-Turkey
Prof. Dr. Özlem Kararınmak, İstanbul-Turkey
Prof. Dr. Tamer Aker, İstanbul-Turkey
Prof. Dr. Turgay Biçer, İstanbul-Turkey
Prof. Dr. Yasemin Özkan, Ankara-Turkey
Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu, Sivas-Turkey
Prof. Dr. Zeynep Şimşek, İstanbul-Turkey
Assoc. Prof. Dr. Merih Altıntaş, İstanbul-Turkey
Assoc. Prof. Dr. Rabia Bilici, İstanbul-Turkey
Assoc. Prof. Dr. Sibel Dinçyürek, Mağusa-Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Tayfun Doğan, İstanbul-Turkey
Assoc. Prof. Dr. Tutku Akter Gökaşan, Girne-Cyprus
Assoc. Prof. Dr. Ülgen H. Okyayuz, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Güley Bilgi Abatay, Girne-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Hande Çelikay Söyler, İzmir-Turkey
Asst. Prof. Dr. Hüseyin Bayraktaroğlu, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Kuzeymen Balıkçı, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Linda Fraim, Girne-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Nuriye Sancar, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Ömer Gökkel, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Sultan Okumuşoğlu, Lefkoşa-Cyprus
Asst. Prof. Dr. Zafer Bekiroğulları, Londra-London
Dr. Gülcem Sala Razi, Lefkoşa-Cyprus
Dr. Nur Laila Effendy, Mandala-Indonesia
Dr. Utku Beyazıt, Antalya-Turkey
Dr. Zümrüt Gedik, İzmir-Turkey

Dil Editörü / Language Editor: MSc. Asra Babayiğit

Dış İlişkiler Editörü / Foreign Relations Editor: MSc. Bade Yaya

İstatistik Editörü / Statistics Editor: MSc. Ayşe Buran

Web Editörü / Web Editor: BSc. Tuğçe Özbahadır

Owner / Sahibi: Ebru Çakıcı **Managing Editor / Sorumlu Yazı İşleri Md.:** Asra Babayiğit **Editing / Düzenleme:** Tuğay Fatmaoğulları
Dizgi / Typesetting: Mehmet Eş **Technical Support/ Teknik Destek:** Mehmet Hamza Metin **Press / Baskı :** Near East Printing
Number: +90 542 855 33 93 **E-mail:** meh_cakici@yahoo.com

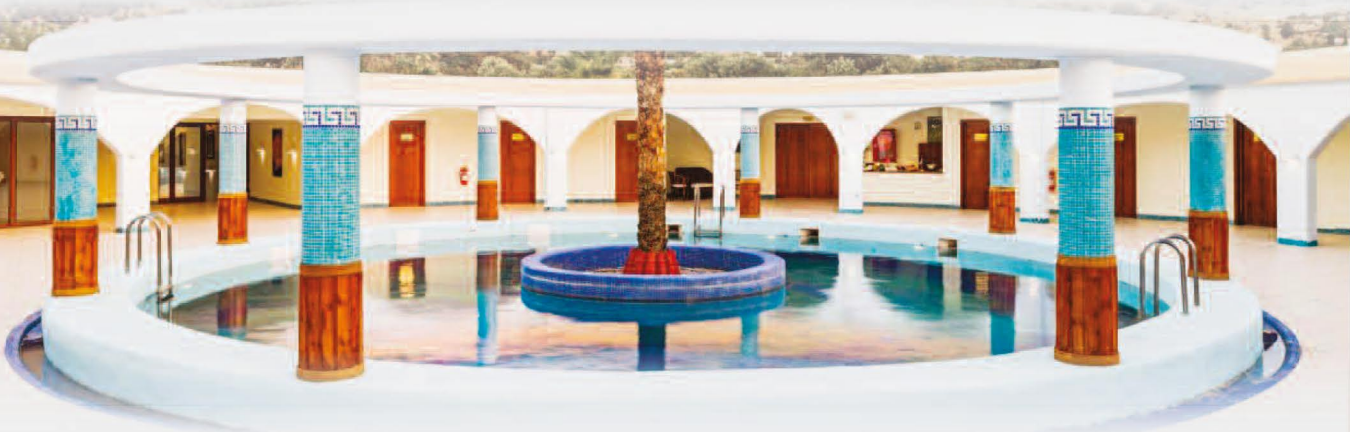
Scientific Indexing Services (SIS), Directory of Research Journals Indexing (DRJI), Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), International Scientific Indexing (ISI), Systematic IF (SIF), Index Copernicus, Orcid, Crossref, Creative Commons, Open Access, Journal Factor, ASOS Index, Cope, Citefactor, Research Bible, Dergipark, Türk Psikiyatri Dizini, Türk Medline,

Bağımlılık Tedavisinde **YENİ UMUT**

Pembe Köşk Psikiyatri Hastanesi

Değirmen Sokak, No: 7 Karşıyaka / Girne / KKTC

Tel: (+90)548 883 83 07 - E-mail: info@pembekoskhastanesi.com - www.pembekoskhastanesi.com

INSTRUCTION FOR AUTHORS

GENERAL INFORMATION

The aim of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, Cyprus, Turkey and in the world, mainly Psychiatry and Psychology, to provide the scientific level of theoretical knowledge and clinical experience to create and promote a forum.

In the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology, original research articles, review articles, case reports, letters / debates, books and dissertations will be published.

The journal is published in every four months with 3 issues per year.

Manuscripts (e-mails) are published after review of the editorial board and at least two reviewers, and after making necessary corrections.

Journal content;

- At the stage of submission, the application letter, title, authors and institutions, contact address, Turkish abstract and the title and summary of the manuscript should be written at the relevant stages.
 - Turkish abstract should be added to the works written in English.
 - In the main text of the manuscript it will be used as follows: Introduction, Materials and Methods, Results, Discussion, Acknowledgments, References, Tables and Figures.
- Manuscripts must not have been previously published or sent to another journal for publication.

Copyright Transfer Form;

- Manuscripts that are not accepted to be published are not returned, and the review reports of the manuscripts are sent to the author (s). The publication rights of the accepted articles are transferred to the journal by 'Copyright Transfer Form'.
 - For the published manuscripts, the first author is not paid any fees except for two print journal.
 - For accepted manuscripts, the authors are deemed to have accepted the correctness by the editor-in-chief.
- In case of studies presented previously in a congress / symposium, this should be stated as a footnote.

Ethics Committee;

- Local ethics committee approval should be obtained for researches. In the manuscripts that report the results of the experimental studies, there should be a sentence indicating that the informed consent of the volunteer or the patients were taken after all the procedure(s) is fully described. In the case of such a study, the authors must accept internationally recognized guidelines and Turkish provisions of the regulations and also send the approval of the Ethics Committee from the institution. Studies on animals should be made clear of what has been done to prevent pain and discomfort.

Writing Guidelines and Characteristics

- 1.) The language of the Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology is Turkish and English. Manuscripts should be written in a clear, fluent, simple language and long narratives should be avoided. Turkish equivalents of foreign words and abbreviations must be fully written in parenthesis where they crossed. Generic names of drugs should be used. Footnotes should not be used.
- 2.) The names of the authors should be placed at the bottom right of one line of the article title and the title, institution, address, telephone, e-mail address should be given with the asterisk (*). Authors / text-specific terminology and / or abbreviations should be explained in footnotes. The author (s) must be the person (s) who makes the work and writes directly. If the research has received financial support from an organization or has been presented in a congress, it should be placed on the last word of the title of the manuscript (*) and should be indicated as a bottom note.
- 3.) Articles are on one side of A4 paper size, 2.5 cm on all sides. It should be written with "Times New Roman" font with 12 pt and one and a half line spacing. The Turkish title should not exceed 19 words. Subheadings must be preceded by line spacing, no space between paragraphs and no paragraph indented. Footnotes should be used to provide additional information, not for source representation, should be numbered on the page, written in 10 pt and 1 line spacing and justified. The page numbers must also be placed at the bottom with 11 pt.
- 4.) Manuscripts should be sent by e-mail (3500 in the research articles, 3500 in the review and original articles, 2500 in the case report, letter in the editor, 500 words in the book and dissertation promotion). Accepted manuscripts are published in order.
- 5.) **First page:** Title of Turkish and English abstracts (150-250 words) written by the 3-8 key words should be added to the Index Medicus and Turkey Science Terms. The abstract should be organized according to introduction-method-results-discussion sections.
- 6.) **Research papers:** After the abstract, the sub-headings of the introduction-method and materials-results-discussion-references should be included, the latest information should be written on the subject, the method should be written clearly, the validity and reliability studies of the measurement tools used and the tests used for the evaluation, standard deviation, test values should be specified. In the discussion, the benefits of the results in clinical and theoretical aspects, application areas and innovations should be emphasized.

7.) In-article citations and bibliography in the journal should be presented according to international APA 6 format. For more information, see Resources in the web page.

8.) The visuals and note samples included in the articles should be numbered as Figure / Table 1. ... with their short explanations. All images should be sent in JPG format at a minimum resolution of 300 dpi to avoid any resolution problems. Placements in text can be changed according to page layout when required.

9.) **Table, graphics, figures and photos** should not be more than six, should be placed on a separate page, should be specified in the text. The dot should not be used in Arabic numerals and decimals.

10.) **Review articles:** The aim, the method used, the sources used, the results to be written should be indicated. (Up to 50 references)

11.) **Case report:** Typical or uncommon cases of clinical or theoretical education. (30 sources)

12.) **Translation, book and dissertation presentation:** Translation, book and thesis introductions should be short, an original copy of translation articles and thesis should be sent.

Reference in Text

References should be written in parentheses in the text by including the surnames and publication date of the manuscripts. If more than one source is to be shown, the (:) sign must be used between the references. References should be sorted alphabetically.

Single author References;

(Akyolcu, 2007)

References with two authors;

(Sayiner and Demirci, 2007, p. 72)

References with three, four and five authors;

For the first use in the text: (Ailen, Ciambune and Welch 2000, pp. 12 .13) In repeated use within the text: (Ailen et al., 2000).

References with six and more authors;

(Çavdar et al., 2003)

References in References Section

All references should be given in a separate section at the end of the text in alphabetical order.

Examples of literature writing are given below.

Book

a) Book Example

Onur, B. (1997). *Developmental Psychology*, Ankara: İmge Kitapevi.

b) Translation of Books

Schuckit MA. (1993). *Alcohol and Substance Abuse*. K Kamberoglu (trans.), Izmir: Kanyılmaz Matbaası.

c) Multi Writer Turkish Book

Tonta, Y., Bitirim, Y. and Sever, H. (2002). *Performance evaluation in Turkish search engines*. Ankara: Total Informatics.

d) English Book

Kamien R., & amp; Kamien, A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

e) Section in English Book

Bassett, C. (2006). *Cultural studies*. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220 Bir237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

f) Section in Turkish Book

Erkmen, T. (2012). *Organizational culture: Functions, elements, the importance of business management and leadership*. M. Zencirkıran (Ed.), In the book of *Organizational Sociology* (pp. 233an263). Bursa: Dora Edition Publication.

Article

a) Article

Mutlu, B. and Savaşer, S. (2007). *Causes of stress in parents in the intensive care unit after surgery and attempts to reduce*. *Istanbul University Florence Nightingale Nursing Journal*, 15 (60), 179ing182.

b) More Than Seven Writers in Article

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). *Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults*. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087 *Medicine*2096. <http://dx.doi.org/10.1056/nejmoa1501184>

Thesis, Presentation, Paper

a) Thesis

Yellow, E. (2008). *Cultural identity and policy: Interculturalism in Mardin*. (Unpublished PhD Thesis). Ankara University Institute of Social Sciences, Ankara.

b) Congress Presentation

Çepni, S., Bacanak, A. and Özsevgeç, T. (2001, June). *The relation of science teacher candidates attitudes towards science branches and their success in science branches*. Paper presented at the X. National Educational Sciences Congress, Abant İzzet Baysal University, Bolu. The author (s) is responsible for the content of the manuscript and the accuracy of the references. It can be cited for scientific purpose.

YAZARLARA BİLGİLER

GENEL BİLGİLER

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nin amacı, Kıbrıs Türkiye ve Dünya'da Psikiyatri ve Psikoloji başta olmak üzere kuramsal bilgileri ve klinik deneyimleri bilimsel düzeyde sunmak, yaygınlaştırmak bir forum oluşturmaktır.

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nde Psikiyatri ve Psikoloji ile ilgili alanlardaki araştırma, gözden geçirme/ derleme, olgu sunumu, eğitimde/ uygulamada ve psikiyatride yeni ufuklar açacak özgün yazılar/görüşler, çeviri yazılar, mektup/tartışma, kitap ve tez tanıtımı yayımlanır.

Dergi dört ay da bir, üç sayı olarak yayımlanır.

Dergiye gönderilen yazılar (e-posta) yayın kurulu ve en az iki danışmanın incelemesinden ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra yayımlanır.

Dergi yazım içeriği:

Gönderim aşamasında, başvuru mektubu, başlık, yazarlar ve kurumları, iletişim adresi, Türkçe özet ve yazımın İngilizce başlığı ve özeti ilgili aşamalarda yazılmalıdır.

İngilizce yazılan çalışmalarda Türkçe özet eklenmesi gerekmektedir.

Yazımın ana metnindeyse şu sıra kullanılacaktır: Giriş, Gereç ve Yöntem, Bulgular, Tartışma, Teşekkür, Kaynaklar.

Yazıların daha önce yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka dergiye gönderilmemiş olması gerekir.

Telif Hakkı Devir Formu:

Yayımlanması kabul edilmeyen yazılar geri verilmez, yazıların inceleme raporları yazar(lar)a gönderilir. Yayımlanması kabul edilen yazıların yayın hakları "Telif Hakkı Devir Formu"yla dergiye devredilir.

Yayımlanan yazılar için birinci yazara iki dergi dışında herhangi bir karşılık ödenmez, bir ücret alınmaz.

Kabul edilen yazar(lar), Türkçe ve İngilizce düzeltmenin yayın yönetmenince yapılmasını kabul etmiş sayılır.

Daha önce bir kongrede/sempozyumda sunulmuş olan çalışmalarda bu durum dipnot olarak belirtilmelidir.

Etik Kurul:

Araştırmalar için yerel etik kurul onayı alınmalıdır. Deneysel çalışmaların sonuçlarını bildiren yazılarda, çalışmanın yapıldığı gönüllü ya da hastalara uygulanacak prosedür(lerin) özelliği tümüyle anlatıldıktan sonra, onaylarının alındığını gösterir bir cümle bulunmalıdır. Yazarlar, bu tür bir çalışma söz konusu olduğunda, uluslararası alanda kabul edilen kılavuzlara ve T.C ve/veya K.K.T.C. Sağlık Bakanlığı tarafından getirilen yönetmelik ve yazılarda belirtilen hükümlere uyulduğunu belirtmeli ve kurumdan aldıkları Etik Komitesi onayını göndermelidir. Hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarda ağrı, acı ve rahatsızlık verilmemesi için neler yapıldığı açık bir şekilde belirtilmelidir.

YAZIM KURALLARI VE ÖZELLİKLERİ

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'nin dili Türkçe ve İngilizcedir. Yazılar anlaşılır, akıcı, yalın bir dille yazılmalı ve uzun anlatımlardan kaçınılmalıdır. Yabancı sözcüklerin ve kısaltmaların Türkçe karşılıkları ilk geçtikleri yerde parantez içinde tam olarak yazılmalıdır. İlaçların jenerik adları kullanılmalıdır. Yazılarda dipnot kullanılmamalıdır. Yazarların adları makale başlığının bir satır sağ altında yer almalı ve yıldız (*) dipnotla unvanı, kurumu, adresi, telefonu, e-posta adresi verilmelidir. Yazara/metne özgü terminoloji ve/veya kısaltmalar ilk kullanımlarında dipnotla açıklanmalıdır. Yazar(lar) doğrudan çalışmayı yapan ve yazan kişi(ler) olmalıdır.

Araştırma herhangi bir kuruluş tarafından maddi bir destek görmüşse veya bir kongrede tebliğ edilmişse makalenin başlığının son kelimesi üzerine (*) konularak dip not olarak belirtilmelidir.

Makaleler A4 kağıt boyutunun bir yüzüne, tüm kenarlardan 2,5 cm. boşluk bırakılarak, Times New Roman yazı karakteriyle, 12 punto ve 1,5 satır aralığıyla iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce başlık 19 kelimeyi geçmemelidir. Alt başlıklar ve başlık sonrası paragraflar arasında boşluk olmamalı ve hiçbir paragraf girintili yazılmamalıdır. Dipnotlar kaynak gösterimi için değil ek bilgi vermek için kullanılmalı, sayfa altında numaralandırılmalı, 10 punto ve 1 satır aralığı ile iki yana yaslı olarak yazılmalıdır. Sayfa numaraları da 11 puntoyla, sağ alta yer almalıdır.

Yazılar e-posta ile gönderilmelidir (Araştırma yazılarında 3500, derleme ve özgün yazılarda 3500, olgu sunumunda 3000, editöre mektup, kitap ve tez tanıtımında 500 sözcüğü geçmemelidir). Kabul edilen yazılar sıraya alınarak yayımlanır.

Birinci Sayfa: Başlıklarıyla Türkçe ve İngilizce özetler (150-250 sözcük) yazılıp Index Medicus ve Türkiye Bilim Terimleri'ne göre 3-8 anahtar sözcük eklenmelidir. Özet, amaç-yöntem-sonuçlar-tartışma bölümlerine göre düzenlenmelidir.

Araştırma yazıları: Özetten sonra giriş-yöntem ve gereç-sonuçlar-tartışma-kaynaklar alt başlıklarını taşımaları, konuyla ilgili en son bilgiler yer almalı, yöntem açık olarak yazılmalı, kullanılan ölçüm araçlarının geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları ile değerlendirme için kullanılan testler, standart sapma, test değeri belirtilmelidir. Tartışmada sonuçların klinik ve kuramsal yönlerden yararları, uygulanma alanları, getirdiği yenilikler vurgulanmalıdır.

Dergide makale içi atıflar ve kaynakça uluslararası APA formatına göre gösterilmelidir. Ayrıntılı bilgi için web sayfasında Kaynaklar bölümüne bakınız.

Makalelerde yer alan görseller ve nota örnekleri kısa açıklamalarıyla birlikte ortalanmış olarak Şekil/Tablo 1.....şeklinde numaralandırılmalıdır. Tüm görseller, baskıda çözünürlük problemi olmaması için minimum 300 dpi çözünürlükte ve JPG formatında ayrıca gönderilmelidir. Metin içerisindeki yerleştirmeler, gerektiğinde sayfa düzenine göre değiştirilebilirler.

Tablo, grafik, şekil ve fotoğraflar altından çok olmamalı, aynı bir sayfaya konmalı, yazıdaki yeri belirtilmelidir. Arabik rakamlar ve ondalıklarda nokta kullanılmamalıdır.

Kaynak sayısının 50 kaynağı aşmamasına dikkat edilmelidir.

Derleme yazıları: Amacı, kullanılan yöntem, yararlanılan kaynaklar, çıkarılan sonuçlar belirtilmelidir. Kaynak sayısının 50 kaynağı aşmamasına dikkat edilmelidir.

Olgu sunumu: Klinik veya kuramsal eğitim yönünden yararlı görülen tipik veya az görülen olguların kaynak sayısının 30 kaynağı aşmamasına dikkat edilmelidir.

Çeviri, kitap ve tez tanıtımı: Çeviri, kitap ve tez tanıtımları kısa olmalı, çeviri yazıların ve tezin bir özgün kopyası gönderilmelidir.

Metin içinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Tek yazarlı kaynak:

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak:

(Sayiner ve Demirci, 2007, s. 72)

Üç, dört ve beş yazarlı kaynak:

Metin içinde ilk kullanımda: (Ailen, Ciambune ve Welch 2000, s. 12-13)

Metin içinde tekrarlayan kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Altı ve daha çok yazarlı kaynak:

(Çavdar ve ark., 2003)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap

a) Kitap Örneği

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8.bs). Ankara: 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Kitap Çevirisi

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* (A. Kotil, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

c) Çok Yazarlı Türkçe Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Ankara: Total Bilişim.

d) İngilizce Kitap

Kamien R., & Kamien, A. (2014). *Music: An appreciation*. New York, NY: McGraw-Hill Education.

e) İngilizce Kitap İçerisinde Bölüm

Bassett, C. (2006). *Cultural studies and new media*. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220-237). Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.

f) Türkçe Kitap İçerisinde Bölüm

Erkmen, T. (2012). *Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi*. M. Zencircıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233-263). Bursa: Dora Basım Yayın.

Makale

a) Makale

Granqvist, P. ve Kirkpatrick, L. A. (2004). Religious conversation and perceived childhood attachment: a meta-analysis, *The International Journal for the Psychology of Religion*, 14(4), 223-250.

b) Yediden Fazla Yazarlı Makale

Rodriguez, E.M., Dunn, M.J., Zuckerman, T., Hughart, L., Vannatta, K., Gerhardt, C.A., Saylor, M., Schuele, C.M. ve Compas, B.E. (2011). Mother-child communication and maternal depressive symptoms in families of children with cancer: integrating macro and micro levels of analysis. *Journal of Pediatric Psychology*, 38 (7), 732-743

Tez, Sunum, Bildiri

a) Tezler

Karazaaz, M. (2017). Kıbrıs ve Türkiye Doğumlu Kumar Bağımlılarının Kumar Oynama Nedenlerinin ve Kültürlenme Tutum Farklılıklarının Karşılaştırılması. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa-KKTC.

b) Kongre Bildirisi

Çepni, S., Bacanak A. ve Özsevgeç T. (2001, Haziran). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen branşlarına karşı tutumları ile fen branşlarındaki başarılarının ilişkisi. X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulan bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu *Yazıların içeriğinden ve kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Kaynak gösterilecek bilimsel amaçla alıntı yapılabilir.*

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

EDITORIAL / EDİTÖRDEN

Önsöz.....4

ORIGINAL ARTICLES / ARAŞTIRMALAR

Evli Çiftlerin Kişilik Profillerinin Karşılaştırılması-II: HEXACO Kişilik Modeli

Comparison of the Personality Profiles of Married Couples-II: using HEXACO Personality Model

Arkun TATAR ,Gaye SALTUKOĞLU , Hüdanur ÖZDEMİR.....5

The Prevalence And Possible Risk Factors Of Depression And Anxiety Disorders In Syrian Migrant Women In Turkey

Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Kadınlarda Depresyon Ve Kaygı Bozuklukları Prevalansı Ve Olası Risk Faktörleri

Mehmet Ali DÜNDAR , Mustafa Necmi İLHAN , Nevra KARAMÜFTÜOĞLU.....14

Atipik ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin Ölüm Kaygısına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Investigation of he Role of Social Justice in Relation between Identity Power and Collective Action

Tuğba ALTINTAŞ , Kudret İSPİR , Sacide ŞAHİN.....20

Does A Correlation Exist Between Fluid Intelligence And Creativity?

Akışkan Zeka ve Yaratıcılık Arasında Bir İlişki Var Mıdır?

Nakşidil Torun YAZIHAN.....28

Kadınlarda Çocuk Sayısı ile Pozitif Negatif Duygular Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

ToAnalyzeTheRelationshipBetweenNumber of ChildrenandPositiveNegativeEmotions in Women

Hüseyin ÜNÜBOL , Meltem SUNAR , Gökben Hızlı SAYAR.....35

Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri

Parental Opinions on the Effects of Technology Addiction on Children of Various Age Groups

Ömer GÖKEL.....41

Yunan Mitolojisinde Medusa'nın Gorgon Dönüştürülmesi ve Öldürülmesinin Töre Mitinin Foucault'a Söylem Analizi

In Greek Mythology Medusa's Conversion Into The Gorgon And Her Murder's Discourse Analysis To Foucault

Zeynep ÖZEROL , Zihniye OKRAY.....48

DERLEME / REVIEW

Risperidone and Hepatotoxicity in Children and Adolescent: A Literature Review

Çocuk ve Ergenlerde Risperidon Kullanımı ile Karaciğer Toksisitesi: Literatür

Taraması

Mazlum ÇÖPÜR , Sidar ÇÖPÜR.....54

Editörden

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi iki yaşında...

Sayın Meslektaşlarım,

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi olarak ikinci yılımıza girmiş olmanın büyük mutluluğunu yaşamaktayız. Dergimiz yeni yaşına girerken siz değerli meslektaşlarımızın göstermiş olduğu ilgi bizleri onurlandırmıştır. Bu süreçte bir çok farklı bölge ve uzmanlık alanından meslektaşlarımızın göndermiş olduğu bilimsel çalışmalarla bu sayımızda da yeni ve faydalı bilgiler ruh sağlığı alanına ilgi duyan tüm okuyuculara kazandırılmış oldu. Eminiz ki her yeni çalışmayla okuyucuya yeni bir bilgi ve araştırma yapmanın keyfi siz yazarlarımız tarafından sağlanıyor.

Psikiyatri, psikoloji ve ruh sağlığı ile ilgili diğer alanları da kucaklayan dergimiz ULAKBİM değerlendirilme sürecinde. Bu aşamaya kadar gerek yazıları ile bizi destekleyen yazarlara, gerek danışma kurulumuza gerekse okuyucularımıza teşekkür borçlu olduğumuz düşüncesindeyim. Ruh sağlığı alanında saygın dizinlerde yer alarak dergimizin ileriki yıllarda daha fazla yazı ve okuyucuya ulaşması birinci hedefimizdir. Bu bakımdan uluslararası standartları ve yaygın kullanılan indexlerin kriterlerini karşılamak için gereken çalışmayı yürütmeye devam ediyoruz. Özellikle bilim kurulu, çalışmaların farklı bölge ve üniversitelerden olması ve yazıların ruh sağlığında farklı alanlara hitap ederek daha fazla okuyuca hitap etmesinin temelinde dergimizin uluslararası olma vizyonu yer almaktadır.

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi'ne gösterilen yoğun ilgi nedeniyle tüm meslektaşlarımıza teşekkür eder, katkılarınızın devamını dileriz.

Prof. Dr. Mehmet Çakıcı

Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Lefkoşa-Kıbrıs

Kıbrıs Ruh Sağlığı Enstitüsü

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Evli Çiftlerin Kişilik Profillerinin Karşılaştırılması-II: HEXACO Kişilik Modeli

Arkun TATAR¹, Gaye SALTUKOĞLU¹, Hüdanur ÖZDEMİR²

Özet: Bu çalışmada kişilik özelliklerinin, fikir birliği çerçevesinde evlilik uyumuyla ilişkilerinin incelenmesi düşünülmüştür. Bu doğrultuda çalışmada, a) HEXACO Kişilik Envanteri'nin gözlemci formunun kullanılması ve test edilmesi, b) evlilik uyumu açısından HEXACO kişilik modelinin incelenmesi, c) evlilik uyumunda eşler arası fikir birliğinin rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya bir yıl ve daha uzun süre ile evli olan 296 kadın, 253 erkek olmak üzere 549 kişi ile bunların eşleri olmak üzere toplam 1098 kişi katılmıştır. Çiftlerden biri, Çift Uyum Ölçeği'nin Fikir Birliği alt boyutu ve HEXACO Kişilik Envanteri öz bildirim formuyla kendini, eşlerden diğeri ise HEXACO Kişilik Envanteri gözlemci formuyla eşini değerlendirmiştir. Sonuçlara göre HEXACO Kişilik Envanteri'nin gözlemci formunun 0,74-0,81 arasında iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları ve öz bildirim formuyla da 0,56 ile 0,71 arasında korelasyon gösterdiği hesaplanmıştır. HEXACO kişilik modeli açısından bakıldığında, bireylerin kendilerini değerlendirmesi ile eşlerinin değerlendirmeleri arasında sadece Deneyime Açıklık faktöründe farklılık görülmüş, diğer faktörlerde farklılık tespit edilememiştir. Fikir birliği düşük ve yüksek olan gruplar arasında ise Sorumluluk ve Deneyime Açıklık faktörleri açısından farklılık görülmüştür. Elde edilen sonuçlar öz bildirim-gözlemci formu farklılıkları, kişilik özellikleri, eş uyumu ve fikir birliği çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, HEXACO Kişilik Modeli, Evlilik Uyumu, Fikir Birliği

Comparison of the Personality Profiles of Married Couples-II: using HEXACO Personality Model

Abstract: This study aimed to examine the relationship between personality traits and marital adjustment in the framework of dyadic consensus. In this direction, the aim of the study was, a) to use and to test the observer form of the HEXACO Personality Inventory, b) to examine the HEXACO personality model in terms of marital adjustment, c) to examine the role of dyadic consensus of couples in marital adjustment. The participants of the study were 296 women and 253 men, a total of 549 people with their spouses a total of 1098 people who were married for a year and more. One of the spouse assessed oneself with the Dyadic Consensus subscale of the Dyadic Adjustment Scale and the HEXACO Personality Inventory self report form, the other spouse assessed his/her couple with the HEXACO Personality Inventory observer report form. The results showed that the internal consistence reliability coefficient of the HEXACO Personality Inventory observer report form was between 0.74 and 0.81 and its correlation coefficient with the self-report form was between 0.56 and 0.71. According to HEXACO personality model, the difference between individuals' assessments of themselves and their spouses was only in the Openness to Experiences factor, no differences were detected in the other factors. Though, there were differences between low and high dyadic consensus groups in the factors of Conscientiousness and Openness to Experience factors. The results were discussed in terms of observed and self-report form differences, personality traits, couple adjustment and dyadic consensus.

Key Words: Personality, HEXACO Personality Model, Marital Adjustment, Dyadic Consensus

¹Doç. Dr., FSM Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul

²Psk., İstanbul Türkiye

Address of correspondence / Yazışma adresi: Doç. Dr. Arkun Tatar, FSM Vakıf Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul Türkiye e-posta: arkuntatar@yahoo.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 09.10.2019, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 16.02.2020, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 20.03.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Tatar, A., Saltukoğlu, G., Özdemir, H. (2020). Evli Çiftlerin Kişilik Profillerinin Karşılaştırılması-II: HEXACO Kişilik Modeli. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 5-13. doi:10.35365/ctjpp.20.2.1

Giriş

Bireylerin kişilik özellikleri, evlilik uyumunun temel yordayıcılarından biri olarak değerlendirilmektedir (Bouchard, Lussier ve Sabourin, 1999; Donnellan, Conger ve Bryant, 2004; Ghasemi, Askarizadeh ve Mosavi-nasab, 2020; Kelly ve Conley, 1987). Evlilik uyumunun, kişilik özellikleri ile ilişkilendirilmesi ise yaygın olarak beş faktörlü modelle sunulan çözümlere dayalı olarak gerçekleştirilmektedir (Bouchard ve ark., 1999; Chen ve ark., 2007; Malouff, Thorsteinsson, Schutte, Bhullar ve Rooke, 2010; Watson, Hubbard ve Wiese, 2000; Wollny, Jacobs ve Pabel, 2020). Bununla birlikte, evli çiftler ile yürütülen çalışmaların birçoğunda beş kişilik faktörü arasından duygusal denge ve uyumluluk faktörleri üzerinde durulduğu görülmektedir (Casale, Fioravanti, Baldi, Flett ve Hewitt, 2019; Mousavi, 2017).

Duygusal denge faktörü, değişken duygusal durum, dürtüsellik, endişeye yatkınlık, öz-güven eksikliği, öfke ve düşmanlık boyutlarını kapsamaktadır (McCrae ve Costa, 1987; 1997). Bu faktörün endişeli, kaygılı, kötümser, huzursuz, hassas, alıngan, kırılğan, kıskanç, duygusal tutarsız olarak tanımlanan ucunda yer alan bireylerin, ruh hallerini yansıtır biçimde tutarsız davranışlar sergiledikleri, bu duruma bağlı olarak da özellikle kadımların uyum problemi yaşadıkları ifade edilmektedir (Bouchard ve ark., 1999; Buss, 1991; Chen ve ark., 2007; Kelly ve Conley, 1987; Mousavi, 2017; Nemecek ve Olson, 1996; Sohrabi ve Narimani, 2018). Buna karşın, uyumluluk faktörünün evlilik uyumu ile pozitif yönde ilişkili olduğu rapor edilmektedir (Bouchard ve ark., 1999; Gattis, Berns, Simpson ve Christensen, 2004; Nemecek ve Olson, 1996). Uyumluluk faktörü, hoşgörü, sakinlik, uzlaşma, geçimlilik, uysallık, yumuşak başlılık, alçak gönüllülük, elseverlik, doğruluk ve güven boyutlarıyla değerlendirilmektedir (McCrae ve Costa, 1987; 1997). Bu faktörün çatışmadan kaçınan, geçimli, işbirliğine yatkın, insanlara güvenen merhametli ve özgeci olarak tanımlanan ucunda yer alan çiftlerin daha az çatışma yaşadıkları ve (özellikle erkek grubun) uyum düzeylerinin daha yüksek olduğu ifade edilmektedir (Bouchard ve ark., 1999; Chen ve ark., 2007; Mousavi, 2017). Ayrıca Dışadönüklük, Sorumluluk ve Deneyime Açıklık faktörleri ile evlilik uyumu arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu rapor eden çalışmalar da bulunmaktadır (Bouchard ve ark., 1999; Buss, 1991; Donnellan ve ark., 2004; Krishnaswamy ve Mantri, 1997; Mousavi, 2017).

Beş faktör modeli 1980 ve 1990'larda kişiliği açıklamak için en uygun model olarak kabul edilse de (Gorbaniuk, Budzinska, Owczarek, Bozek ve Juros, 2013) daha yakın tarihlerde ortaya konulan altı faktörlü HEXACO modelinin (Ashton ve Lee, 2002; 2007; Ashton, Lee ve Goldberg, 2004) göre daha kapsamlı olması nedeniyle daha güçlü olduğu belirtilmektedir (Ashton ve ark., 2006; Ashton ve ark., 2004). HEXACO kavramı, modelde yer alan faktörlerin (Alçak Gönüllülük-Dürüstlük ((H)umility-Honesty), Duygusalılık ((E)motionality), Dışadönüklük (E(X)traversion), Uyumluluk ((A)greeableness), Sorumluluk (Conscientiousness) ve Deneyime Açıklık ((O)penness to Experience)) İngilizce isimlerinin ilk harflerinden oluşmakta ve faktör sayısına işaret etmektedir (Ashton ve Lee, 2009a; Lee ve Ashton, 2004; 2018).

HEXACO modelindeki Alçak Gönüllülük-Dürüstlük faktörü Beş Faktör Mode l'inden yer almayan en önemli farklılık olarak belirtilmektedir (Ashton ve Lee, 2005; 2008a; 2008b). Faktör, İçtenlik, Doğruluk, Hırstan Kaçınma ve Tevazu alt boyutlarından oluşmaktadır (Ashton ve Lee, 2007). Alçak gönüllülük algısının bir ilişkideki olumsuz deneyimlere duyarlı olduğu, bireyin, herhangi bir durumda incinmesine bağlı olarak yakın çevresindeki diğer insanların tevazusu hakkında yaptığı değerlendirmelerin değişim gösterebileceği ifade edilmektedir (Farrell ve ark., 2015). Ayrıca, bireylerin alçak gönüllülük düzeylerinin belirlenmesi amacıyla öz-bildirime dayalı olarak gerçekleştirilen ölçümlerden elde edilen sonuçların yanıltıcı olabileceği belirtilmektedir. Gerçekten alçak gönüllü olan kişilerin, soruları mütevazı bir tutumla cevaplandıkları, alçak gönüllü olmayan kişilerin ise kendilerini olduklarından daha alçak gönüllü göstermeye çalıştıkları, bu nedenle de yapının ölçüm gücünü içerdiği ifade edilmektedir (Davis ve ark., 2013). Pozitif psikolojiye yönelik ilginin artmasıyla birlikte alçak gönüllülük ve tevazu gibi olguların ölçülmesine yönelik ilgi de artış göstermiştir (Davis ve ark., 2011). Alçak gönüllülüğün kavramsallaştırıldığı çalışmalarda, olgunun affetme ve özür dileme gibi uzlaşmacı davranışlarla ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Davis ve ark., 2011; Van Tongeren, Davis ve Hook, 2014). Bu özelliğe sahip bireylerin, yaşanan çatışmalarda kendi rollerini daha doğru bir şekilde değerlendirdikleri, bu doğrultuda da partnerlerine karşı daha olumlu tutumlar sergiledikleri ileri sürülmektedir (Farrell ve ark., 2015). Ayrıca alçak gönüllülüğün, romantik bir ilişkiyi başlatma, sürdürme ve onarmada etkili olduğu ortaya konulmuştur (Van Tongeren ve ark., 2014).

Duygusalılık faktörü, Korkaklık, Kaygı, Bağımlılık ve Duyarlılık alt boyutlarından oluşmaktadır (Lee ve Ashton, 2018). Bu faktör, Beş Faktör Modeli'nde yer alan Duygusal Denge faktörüne karşılık gelmekte, ancak ruh halinde görülen süregelen tutarsız değişimi ve düşmanlık, öfke, kırgınlık gibi duyguları içermemektedir (Ashton, Lee ve de Vries, 2014; Ashton ve ark., 2004). Dışadönüklük faktörü, Sosyal Dışavurumculuk / Sosyal Öz-Saygı, Sosyal Girişkenlik, Sosyallik ve Canlılık alt boyutlarıyla değerlendirilmektedir (Lee ve Ashton, 2018). Faktörün, bir ucuyla tanımlı olmak koşuluyla dışa dönüklük, girişkenlik, konuşkanlık, sosyallik, neşelilik, aktiflik, yalnızlık, sessizlik gibi özellikleri taşıdığı, Beş Faktör Kişilik Modeli'ndeki cesurluk, dayanıklılık, kendine güven gibi özellikleri ise kapsamadığı ifade edilmektedir (Ashton ve Lee, 2007; 2009; Lee ve Ashton, 2004). Uyumluluk faktörü, Bağışlayıcılık, Yumuşaklık, Esneklik ve Sabır alt boyutlarından oluşmaktadır ve sabırlılık, uyumluluk, hoşgörülülük, ılımlılık, kırgınlık, aksilik, hırçınlık, huysuzluk, geçimsizlik gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Faktörün duygusalılığı içermediği belirtilmektedir (Ashton ve Lee, 2007; Ashton ve ark., 2014; Lee ve Ashton, 2018). Sorumluluk faktörü, Düzenlilik, Çalışkanlık, Mükemmeliyetçilik, Tedbirlilik alt boyutlarından oluşmaktadır ve düzenlilik, çalışkanlık, planlılık, dikkatlilik, titizlik, dağınıklık, unutkanlık, dalgınlık, sorumsuzluk gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Faktörün öz-disipline ve başarı odaklılığa işaret ettiği belirtilmiştir (Ashton ve ark., 2014; Lee ve Ashton, 2004; 2018). Modelde sonuncu faktör olarak yer alan Deneyime Açıklık faktörü, Estetik Beğeni / Estetik Değerleme, Meraklılık, Yaratıcılık ve Geleneksel Olmama alt boyutlarından oluşmaktadır. Faktör, yaratıcılığa, geleneksel olmamaya, aydınlığa,

yaratıcı yenilikçiliğe işaret etmekte ve sanata, açık fikirliliğe, hayal gücüne, özgünlüğe vurgu yapmaktadır (Lee ve Ashton, 2004; 2018).

Evlilik uyumu ve altı faktörlü kişilik modeli çerçevesinde kişilik özellikleri ile ilişkisi HEXACO kişilik modelinde yer alan faktörlerin içeriklerinin Beş Faktör Modeli'nde yer alan faktörlerden farklı olması nedeniyle ayrılmaktadır. Ayrıca sadece Beş Faktör Modeli'nde yer almayan Alçak Gönüllülük faktörünün, içerdiği özellikler nedeniyle evlilik uyumu açısından önemli olabileceği dikkate alındığında, bu çalışmada evlilik uyumunun altı faktörlü modele dayalı olarak değerlendirilmesi önemli olmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda bu çalışmada, HEXACO Kişilik Envanteri'nin altı faktörlü yapısal özellikleri üzerinden eş uyumunun incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Türkçe HEXACO Kişilik Envanteri'nin faktör puanlarının önce cinsiyet grupları (kadın-erkek), daha sonra fikir birliği grupları (ortalama altı-ortalama üstü) son olarak da çiftler (öz bildirim-gözlemci formları) açısından karşılaştırılması planlanmıştır. Gözlemci ve öz bildirim ilişkisi bağlamında uyum geçerliği işlemi olarak yapılan karşılaştırmalarda, öz bildirim ve gözlemci formundan elden edilen puanlar arasındaki uyumun, kendini değerlendiren kişi ile gözlemcinin yakınlık derecesine bağlı olduğu belirtilmektedir (Ashton ve Lee, 2010; de Vries, Lee ve Ashton, 2006; 2008; Lee ve Ashton, 2017; McCrae ve Costa, 1987; Oh, Wang ve Mount, 2011). Bu doğrultuda, bu çalışmada evli ve birlikte yaşayan çiftler üzerinde bireylerin kişilik özelliklerine yönelik kendi öznel değerlendirmeleri ile o kişinin özelliklerine yönelik eşinin yaptığı değerlendirmeler arasındaki benzerlik ve farklılıklarının ilişkisel modelle ortaya konulması işlemleri yürütülmüş, elde edilen sonuçlar evlilik uyumu bağlamında değerlendirilmiştir.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmaya bir yıl ve daha uzun süre ile evli olan 549 çift, toplam 1098 kişi katılmıştır. Çalışmaya (dışlama kriteri olarak) evli olmayanlar, bir yıldan kısa süre ile evli olanlar ve evli olup ayrı yaşayanlar alınmamıştır. Çiftlerin öz bildirim uygulamasına 296 kadın (%53,9) ve 253 erkek (%46,1) katılmıştır. Çiftlerin, öz bildirim uygulamasına katılanlarının 20-65 yaşları arasında (ortalama = 36,34 ± 9,48 yıl), eşlerinin ise 21-63 yaşları arasında (ortalama = 36,26 ± 9,45 yıl) olduğu görülmüştür. Çiftlerin 1-39 yıl arasında (ortalama = 11,20 ± 9,56 yıl) süreyle evli oldukları ve ekonomik durumlarını 10'unun kötü (%1,8), 319'unun orta düzeyde (%58,1) ve 214'ünün iyi düzeyde (%39,0) tanımladıkları (6 çift belirtmemiştir (%1,1)) tespit edilmiştir. Çiftlerin, öz bildirim uygulamasına katılanlarının 109'u ilk veya orta okul mezunu (%19,9), 184'ü lise mezunu (%33,5), 256'sı üniversite mezunu (%46,6), eşlerinin ise 107'si ilk veya orta okul mezunu (%19,5), 189'u lise mezunu (%34,4) ve 253'ü de üniversite mezunu (%46,1) kişiler olduğu görülmüştür.

Uygulama

Çalışma, "gönüllü olur" formuyla yapılan açıklamayı her ikisi de kabul eden çiftlerle yürütülmüştür. Çiftlerden biri kendini değerlendirmek amacıyla HEXACO Kişilik Envanteri'nin öz bildirim formunu ve Çift Uyum Ölçeği'nin Fikir Birliği alt boyutunu, çiftlerden diğeri de

eşini değerlendirmek amacıyla HEXACO Kişilik Envanteri'nin gözlemci formunu cevaplamıştır. Çiftlerden kimin öz bildirim formunu, kimin gözlemci formunu dolduracağına kendileri karar vermişlerdir. Bu şekilde çiftlerden birisi için HEXACO Kişilik Envanteri'nin öz bildirim ve gözlemci formlarından oluşan iki değerlendirme elde edilmiştir. Uygulama İstanbul ilinde yürütülmüş ve çiftlerin değerlendirmeleri birbirlerinden bağımsız olarak yapmaları istenmiştir. Çiftlerden her birinin formları doldurması yaklaşık yarım saat sürmüştür.

Gereçler

HEXACO Kişilik Envanteri'nin 100 maddeli uzun formu, üst düzey altı faktör ve bu faktörler altında yer alan 24 alt boyuttan oluşmaktadır (Ashton ve ark., 2014; Lee ve Ashton, 2006). Envanter'in Türkçe'ye çeviri işlemleri geliştiren yazarlar tarafından yürütülmüş ve Türkçe kısa ve uzun formların psikometrik özellikleri de test edilmiştir (Tatar, 2018). Envanterin uzun ve kısa formları yanı sıra öz bildirim ve gözlemci formları da vardır (Ashton ve Lee, 2009b; Lee ve Ashton, 2004; 2006; 2018). Envanter, 1 = kesinlikle katılmıyorum ve 5 = kesinlikle katılıyorum arasında 5'li Likert tipi değerlendirilmektedir. Bu çalışmada envanterin Türkçe uzun öz bildirim ve gözlemci formu kullanılmıştır. Türkçe uzun form için faktörlerinin 0,72 ile 0,78 arasında değişen iç tutarlık katsayıları gösterdiği bildirilmiştir (Tatar, 2018).

Çift Uyum Ölçeği, Spanier (1976) tarafından geliştirilmiş, Türkçe çeviri işlemleri de Fişoğlu ve Demir (2000) tarafından yürütülmüştür. 32 Maddeli ölçek Fikir Birliği, Memnuniyet-doyum, Bağlılık ve Duygusal İfade olmak üzere dört alt boyutla değerlendirilmektedir. Bu çalışmada kullanılan Fikir Birliği alt boyutu 13 maddeden ve 0 = her zaman anlaşılamayız ile 5 = her zaman anlaşılırz arasında 6'lı Likert tipi değerlendirmeden oluşmaktadır. Yüksek puanın fikir birliğini gösterdiği bu alt boyutta iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı Türk örneklem grubu için 0,75 olarak belirtilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada kullanılan ölçek ve envanterlerin Alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayılarının hesaplanması, ölçek toplam puanları arası karşılaştırmada Pearson korelasyon analizi, grupların HEXACO kişilik Envanteri faktör puanlarının karşılaştırılmasında, Çift Uyum Ölçeği, Fikir Birliği alt boyut toplam puanının ortak değişken olarak alındığı çok değişkenli kovaryans analizi (MANCOVA) ve çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır.

Sonuçlar

Çalışma verisinde tüm grup için önce öz bildirim ve gözlemci formlarının ayrı ayrı iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Altı faktörün iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları öz bildirim uygulamasında 0,68-0,79, gözlemci formu uygulamasında da 0,74-0,81 arasında gerçekleşmiştir. Daha sonra Çift Uyum Ölçeği, Fikir Birliği alt boyut toplam puanı ile HEXACO Kişilik Envanteri'nin faktörleri arasında tüm grup ve cinsiyet grupları için ayrı ayrı korelasyon analizi yapılmıştır. Sonuçlara göre Fikir Birliği alt boyut toplam puanı, öz bildirim uygulaması ile tüm grupta -0,01 ile -0,13, kadın

grubunda -0,02 ile -0,13, erkek grubunda -0,05 ile -0,18 arasında korelasyon katsayısı göstermiştir. HEXACO Kişilik Envanteri'nin faktörlerinin öz bildirim ve gözlemci formları arasında ise tüm grup için 0,56 ile

0,71, kadın grubu için 0,53 ile 0,71, erkek grubu için de 0,48 ile 0,71 arasında korelasyon katsayısı hesaplanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. HEXACO Kişilik Envanteri'nin gözlemci ve öz bildirim formları için içtutarlılık güvenilirlik ve toplam puanları arası korelasyon katsayıları

	H	E	X	A	C	O
Öz Bildirim Uygulaması- α (n=549)	0,79	0,68	0,73	0,70	0,72	0,75
Gözlemci Formu Uygulaması- α (n=549)	0,81	0,75	0,74	0,76	0,77	0,76
Öz Bildirim-Gözlemci Formları Arası...						
Tüm Grup-r (n=549)	0,71***	0,58***	0,56***	0,60***	0,59***	0,61***
Kadın-r (n=296)	0,71***	0,54***	0,53***	0,62***	0,58***	0,61***
Erkek-r (n=253)	0,71***	0,48***	0,61***	0,56***	0,60***	0,60***
Fikir Birliği Alt Boyut Toplam Puanı ile...						
Tüm Grup-r (n=549)	-0,03	-0,01	-0,09*	-0,05	-0,13**	-0,12**
Kadın-r (n=296)	-0,02	-0,02	-0,11	-0,07	-0,13*	-0,08
Erkek-r (n=253)	-0,07	-0,06	-0,05	-0,06	-0,14*	-0,18**

* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

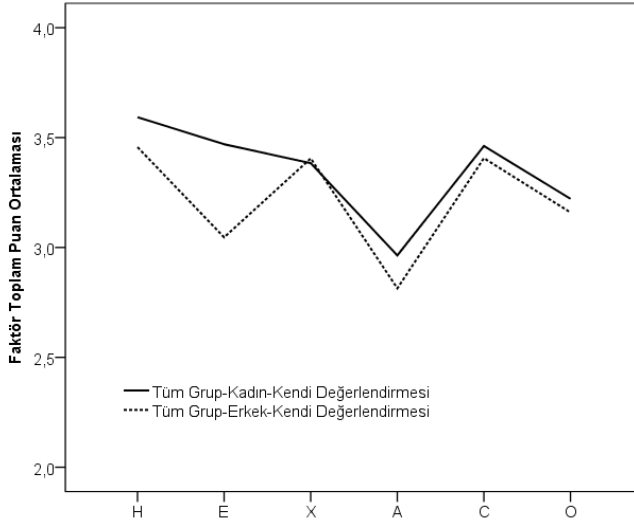
Çiftlerden elde edilen veriler farklı şekillerde karşılaştırılarak sunulmuştur. Bunlardan ilki kadın ve erkeklerin kendilerini değerlendirmeleri arasındaki benzerlik ve farklılıkların karşılaştırmasıdır. Kadın ve erkek gruplarının fikir birliği puanının ortak değişken olarak alındığı MANCOVA sonucuna göre altı faktör toplam puanları için yapılan analizde cinsiyet grupları için ana etki istatistiksel olarak anlamlıdır (Wilk's $\lambda=0,814$, $F(6,541)=20,651$; $p<0,001$; $\eta^2=0,186$). Faktörler tek tek ele alındığında ise Dürüstlük-Alçak Gönüllülük ($F(1,546)=7,166$; $p<0,01$; $\eta^2=0,013$), Duygusallık

($F(1,546)=114,609$; $p<0,001$; $\eta^2=0,173$) ve Geçimlilik ($F(1,546)=12,476$; $p<0,001$; $\eta^2=0,022$) faktörlerinde kadın ve erkeğin kendilerini değerlendirmelerine ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu faktörlerin üçünde de erkeklerin toplam puan ortalaması kadınların toplam puan ortalamasından düşüktür. Dışadönüklük, Sorumluluk ve Deneyime Açıklık faktörleri için ise kadın ve erkeklerin kendilerini değerlendirmelerine ilişkin ortalamalar arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık görülmemiştir (Bkz. Tablo 2, Şekil 1).

Tablo 2. Farklı gruplarda MANCOVA ve MANOVA ile kişilik faktörlerine ilişkin toplam puanlarının karşılaştırma sonuçları

	Cinsiyet Grupları (Kadın-Erkek)		Fikir Birliği Grupları (Ortalama Altı-Ortalama Üstü)		Çiftler (Kendi-Eşi)	
	MANCOVA		MANOVA		MANOVA	
	F	η^2	F	η^2	F	η^2
Tüm Grup-Ana Etki (n=549)	20,651***	0,186	2,625*	0,028	2,811**	0,015
H-Dürüstlük-Alçak Gönüllülük	7,166**	0,013	3,027	0,006	0,188	0,000
E-Duygusallık	114,609***	0,173	0,028	0,000	0,770	0,001
X-Dışadönüklük	0,088	0,000	3,485	0,006	0,002	0,000
A-Geçimlilik	12,476***	0,022	0,978	0,002	1,176	0,001
C-Sorumluluk	2,319	0,004	11,904***	0,021	0,281	0,000
O-Deneyime Açıklık	2,234	0,004	5,835*	0,011	14,485***	0,013
Kadın Grubu-Ana Etki (n=296)					2,127*	0,021
H-Dürüstlük-Alçak Gönüllülük					0,712	0,001
E-Duygusallık					2,329	0,004
X-Dışadönüklük					0,973	0,002
A-Geçimlilik					0,156	0,000
C-Sorumluluk					0,031	0,000
O-Deneyime Açıklık					8,178**	0,014
Erkek Grubu-Ana Etki (n=253)					1,404	0,017
H-Dürüstlük-Alçak Gönüllülük					0,077	0,000
E-Duygusallık					0,099	0,000
X-Dışadönüklük					1,077	0,002
A-Geçimlilik					1,474	0,003
C-Sorumluluk					0,361	0,001
O-Deneyime Açıklık					6,334*	0,012

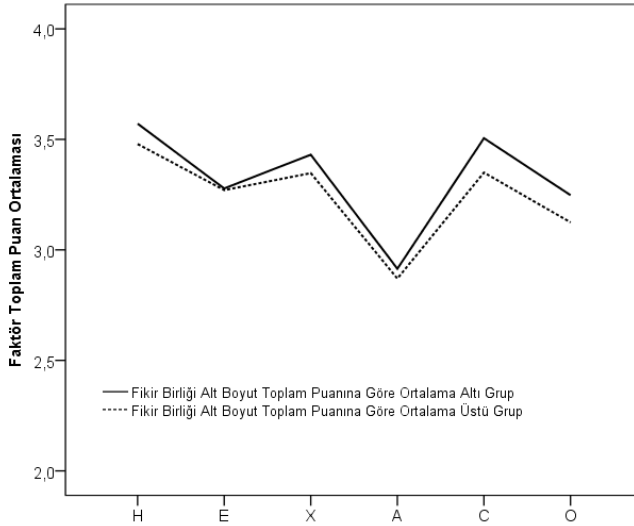
* $p<0,05$; ** $p<0,01$; *** $p<0,001$

Şekil 1. Tm grupta kadın ve erkeklerin kendi kişilik değerlendirmelerinin karşılaştırması

Katılımcıların Çift Uyum Ölçeği, Fikir Birliği alt boyut toplam puanı ortalaması (ort.= 26,43, s=9,481) kullanılarak ortalamasının altında ve üstünde yer alan iki grup oluşturulmuştur. Bu iki grubun HEXACO Kişilik Envanteri'nin öz bildirim değerlendirmelerine ilişkin altı faktör toplam puanları ağıısından yapılan MANOVA sonucuna göre ana etki istatistiksel olarak anlamlıdır (Wilk's $\lambda=0,972$, $F(6,542)=2,625$; $p<0,05$; $\eta^2=0,028$). Faktörler tek tek ele alındığında ise Sorumluluk ($F(1,547)=11,904$; $p<0,001$; $\eta^2=0,021$) ve Deneyime Açıklık ($F(1,547)=5,835$; $p<0,05$; $\eta^2=0,011$) faktörüne

ilişkin toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık görülmüştür. Fikir Birliği alt boyut toplam puanı, ortalamasının altında kalan grubun hem Sorumluluk hem de Deneyime Açıklık faktör toplam puan ortalaması diğer gruptan daha yüksektir. Dürürlük-Alçak Gönüllürlük, Duygusalılık, Dışadönürlük ve Geçimlilik faktörleri için ise fikir birliği ortalamasının altında ve üstünde olan gruplar arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Bkz. Tablo 2, Şekil 2).

Şekil 2. Tm grupta, Fikir Birliği alt boyut puan ortalamasının altında ve üstünde olanların kişilik değerlendirmelerinin karşılaştırması

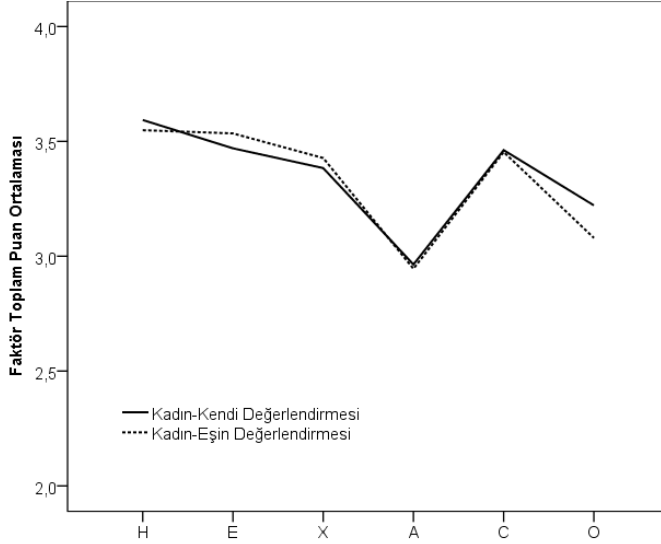
Sonraki karşılaştırmada tm katılımcı çiftlerde kişilerin kendilerini değerlendirmeleri ile eşlerinin değerlendirmelerine ilişkin altı faktör toplam puanları ağıısından yapılan MANOVA sonucuna göre ana etki istatistiksel olarak anlamlıdır (Wilk's $\lambda=0,985$, $F(6,1091)=2,811$; $p<0,01$; $\eta^2=0,015$). Faktörler tek tek ele alındığında ise sadece Deneyime Açıklık ($F(1,1096)=14,485$; $p<0,001$; $\eta^2=0,013$) faktörüne ilişkin toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık görülmüştür ve kişilerin kendilerini değerlendirmeleri eşlerinin değerlendirmelerinden daha

yüksektir. Dürürlük-Alçak Gönüllürlük, Duygusalılık, Dışadönürlük, Geçimlilik ve Sorumluluk faktörleri için ise kişilerin kendilerini değerlendirmeleri ile eşlerinin değerlendirmelerine ilişkin ortalamalar arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Bkz. Tablo 2).

Öz bildirim değerlendirmesi yapan katılımcılar, kadın ve erkek olarak ayrı ele alındıklarında, kadınların kendilerini değerlendirmeleri ile eşlerinin değerlendirmelerine ilişkin altı faktör toplam puanları ağıısından yapılan MANOVA

sonucuna göre ana etki istatistiksel olarak anlamlıdır (Wilk's $\lambda=0,979$, $F(6,585)=2,127$; $p<0,05$; $\eta^2=0,021$). Faktörler tek tek ele alındığında ise tüm grup için olduğu gibi sadece Deneyime Açıklık ($F(1,590)=8,178$; $p<0,01$; $\eta^2=0,014$) faktörüne ilişkin toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık görülmüştür ve kadınların kendilerini değerlendirmeleri eşlerinin değerlendirmelerinden daha yüksek

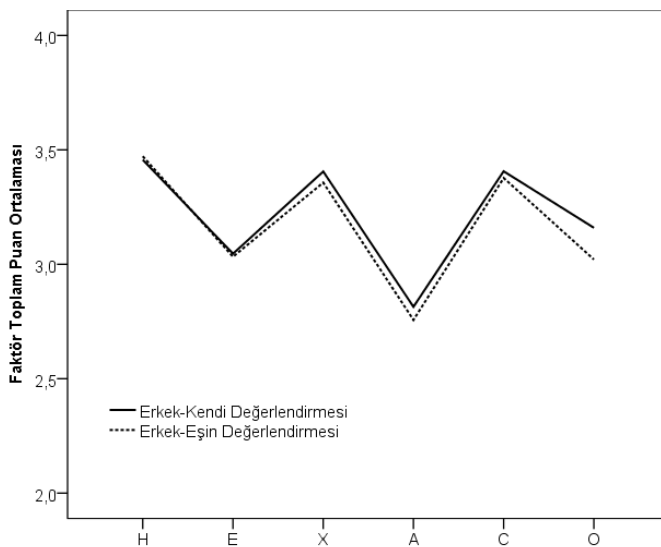
bulunmuştur. Dürüstlük-Alçak Gönüllülük, Duygusalılık, Dışadönüklük, Geçimlilik ve Sorumluluk faktörleri için ise kadınların kendilerini değerlendirmeleri ile eşlerinin değerlendirmelerine ilişkin ortalamalar arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Bkz. Tablo 2, Şekil 3).

Şekil 3. Kadınların kendilerini değerlendirmesi ile eşlerinin kadınları değerlendirmesi arası karşılaştırma

Öz bildirim değerlendirmesi yapan katılımcılar içerisinde erkeklerin kendilerini değerlendirmeleri ile eşlerinin değerlendirmelerine ilişkin altı faktör toplam puanları açısından yapılan MANOVA sonucuna göre ise analizinde ana etki istatistiksel olarak anlamlı değildir (Wilk's $\lambda=0,983$, $F(6,499)=1,404$; $p>0,05$; $\eta^2=0,017$). Faktörler tek tek ele alındığında ise tüm grup ve kadın grubu için olduğu gibi sadece Deneyime Açıklık ($F(1,504)=6,334$; $p<0,05$; $\eta^2=0,012$) faktörüne ilişkin

toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık görülmüştür ve erkeklerin kendilerini değerlendirmeleri, eşlerinin değerlendirmelerinden daha yüksek bulunmuştur. Dürüstlük-Alçak Gönüllülük, Duygusalılık, Dışadönüklük, Geçimlilik ve Sorumluluk faktörleri için ise erkeklerin kendilerini değerlendirmeleri ile eşlerinin değerlendirmelerine ilişkin ortalamalar arasında istatistiksel düzeyde anlamlı farklılık tespit edilememiştir (Bkz. Tablo 2, Şekil 4).

Şekil 4. Erkeklerin kendilerini değerlendirmesi ile eşlerinin erkekleri değerlendirmesi arası karşılaştırma

Tartışma

Evlilik uyumu ve fikir birliği, sosyal ve psikolojik bir çok değişkenden etkilenmektedir. Ayrıca önceki çalışmalarda, evlilik uyumu, evlilik doyumu, mutluluk gibi olgusal yapılar biri birinin yerine kullanılırken konuyla ilgili görece yakın tarihli çalışmalarda bu olgular artık ayrı ayrı ele alınmaktadır (Fişiloğlu ve Demir, 2000). Çiftler arasındaki uyum ise evliliğin sürdürülmesinde kritik rol oynamaktadır (Jessee ve ark., 2010). Kişilik özellikleri de evlilik uyumunun belirleyicilerinden biri olarak ele alınmaktadır (Donnellan ve ark., 2004; Tatar, Özdemir ve Çamkerten, 2019). Bu doğrultuda yürütülen çalışmalarda ise çoğunlukla Beş Faktör Kişilik Modeli'nin kullanıldığı görülmektedir (Malouff ve ark., 2010). Bu çalışmada yukarıda belirtilenler doğrultusunda evlilik uyumuna kişilik özellikleri üzerinden bakmak ve farklı bir yaklaşım olarak da HEXACO kişilik modelinin kullanılması düşünülmüştür. Bu doğrultuda hem HEXACO Kişilik Envanteri'nin öz bildirim formu yanında gözlemci formunun kullanılması ve test edilmesi, hem evlilik uyumu açısından beş faktör modeli yerine altı faktör kişilik modelinin incelenmesi, hem de evlilik uyumunda eşler arası fikir birliğinin rolünün incelenmesi düşünülmüştür.

Öz bildirim ve gözlemci formundan elden edilen puanlar arası uyumun, gözlemcinin kendini değerlendiren kişiye yakınlık derecesine bağlı olduğu daha önce belirtilmiştir (Ashton ve Lee, 2010; de Vries ve ark., 2006; 2008; Lee ve Ashton, 2017; McCrae ve Costa, 1987; Oh ve ark., 2011). Bu çalışmada da HEXACO Kişilik Envanteri'nin faktörlerinin öz bildirim ve gözlemci formları arasında Duygusalılık ve Geçimlilik faktörlerinde kadınlar ve erkekler arasında farklılık görülürken, öz bildirim ve eş değerlendirmesi arasında tüm grupta, kadınlarda, erkeklerde ve Fikir Birliği puanı ortalamasının altında olan grup ile üstünde olan grup arasında farklılık görülmemiştir. Kişilik özellikleri olarak bu iki faktör, evlilik uyumu ile yüksek düzeyde ilişkili bulunmaktadır (Bouchard ve ark., 1999). Bu çalışmada da kadınların, bu iki faktör toplam puanlarının erkeklerden yüksek olarak belirlenmiş olmasına karşın fikir birliği düzeyi açısından farklılık görülmemiş olması bu faktörlerin evlilik uyumuna katkılarını göstermektedir. Buna karşın Fikir Birliği puanı ortalamasının altında olan grup ile üstünde olan grup arasında sadece Sorumluluk ve Deneyime Açıklık faktörleri açısından farklılık görülmüştür. Ancak fikir birliği düşük olan grubun, her iki faktör toplam puan ortalaması diğer gruptan daha yüksektir. Diğer bir ifadeyle eşi ile daha düşük düzeyde fikir birliği bildiren grubun sorumluluk ve deneyime açıklık özellikleri eşi ile fikir birliği yüksek olan gruba göre daha yüksektir. Sorumluluk faktörü açısından bu sonuç, eşler arasında fikir birliği düşük düzeyde olduğu durumda sorumluluğun üstlenildiğini (ya da sorumluluk özellikleri gösterildiğini) ortaya koymaktadır. Diğer yandan kadın ve erkek gruplarının karşılaştırılmasında Dışadönüklük, Sorumluluk ve Deneyime Açıklık faktörleri açısından, Fikir Birliği puanı ortalamasının altında olan ile üstünde olan grubun karşılaştırılmasında ise Dürüstlük-Alçak Gönüllülük, Duygusalılık, Dışadönüklük ve Geçimlilik faktörleri açısından farklılık görülmemiştir. Bu sonuçlara göre Dışadönüklük faktörünün hem kadın-erkek grupları açısından hem de fikir birliği düşük-yüksek gruplar açısından farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

tüm grup için 0,56 ile 0,71 arasında korelasyon katsayıları elde edilmiştir. Kadın ve erkek grupları ayrı ayrı ele alındığında da küçük farklarla benzer katsayılar hesaplanmıştır. Ayrıca gözlemci formu uygulaması iç tutarlılık katsayıları da yine küçük farklarla öz bildirim formu uygulamasına benzer düzeylerde hesaplanmıştır. Bu sonuçlar HEXACO Kişilik Envanteri'nin Türkçe gözlemci formunun, öz bildirim formuna benzer şekilde çalıştığını göstermektedir.

Bu çalışmada karşılaştırılan gruplar açısından, Beş Faktör Modeli'nde yer almayan HEXACO Kişilik Modeli'nin Dürüstlük-Alçak Gönüllülük faktörüne ilişkin elde edilecek sonuçlar önemli rol oynamaktadır. Çünkü iki kişilik modelinin karşılaştırılması ya da birbirlerinin yerine kullanılmalarda durumlarında farklılığı büyük ölçüde bu faktör ortaya koymaktadır. Ayrıca Dürüstlük-Alçak Gönüllülük faktörünün, içerdiği özellikler nedeniyle de evlilik uyumunda önemli olabileceği düşünülmüştür. Faktörün işaret ettiği yapının, romantik bir ilişkiyi başlatma, sürdürme ve affetme, özür dileme gibi uzlaşmacı davranışlarla ilişkili olduğu bildirilmektedir (Davis ve ark., 2011; van Tongeren ve ark., 2014). Tüm grupta öz bildirim uygulaması sonuçlarında bu faktör açısından kadın ve erkekler arasında, kadınların toplam puan ortalamaları daha yüksek olacak şekilde farklılık görülmüştür. Fikir Birliği puanı ortalamasının altında olan grup ile üstünde olan grup arasında ise bu faktör açısından farklılık görülmemiştir. Diğer bir ifadeyle eşler arası fikir birliğinin düzeyi, eşlerin bu faktöre ilişkin değerlendirmeleri açısından farklılık yaratmamaktadır.

Öz bildirim ve gözlemci yani eş değerlendirmesi arası farklılıklar incelendiğinde ise sadece Deneyime Açıklık faktörü açısından hem tüm grupta, hem kadınlarda hem de erkeklerde farklılık belirlenmiştir. Her üç karşılaştırmada da kişilerin kendilerini eşlerinin bildirdiğinden daha yüksek düzeyde deneyime açık olarak bildirdikleri görülmektedir. Oysa bu çalışma deseni açısından öz bildirim ve gözlemci yani eş değerlendirmesi arası farklılık olmaması daha tercih edilir bir sonuç olarak görünmektedir. Bu doğrultuda Dürüstlük-Alçak Gönüllülük, Duygusalılık, Dışadönüklük, Geçimlilik ve Sorumluluk faktörlerinde kişilerin kendi değerlendirmeleriyle eşlerinin değerlendirmesi arasında hem tüm grupta, hem sadece kadınlarda hem de sadece erkeklerde farklılık görülmemiştir. Deneyime Açıklık faktör içeriğinin, yaratıcı yenilikçiliği, hayal gücünü, açık fikirliliği, özgünlüğü yansıttığı (Lee ve Ashton, 2004; 2018) dikkate alındığında ise sosyal istenirliğin öne çıktığı ve bu nedenle kişilerin kendilerini değerlendirmelerinin eşlerinin değerlendirmesinden daha yüksek düzeyde ortalama gösterdiği düşünülebilir.

Özet olarak tekrarlandığında HEXACO Kişilik Envanteri'nin öz bildirim formu yanında kullanılan gözlemci formunun öz bildirim formuna benzer özellikler gösterdiği görülmüştür. Bu iki değerlendirme arası uyum, kişiler birbirlerine ne kadar yakınlarsa o kadar yüksek olmakta, bu nedenle de çiftlerin değerlendirmeleri arası uyum değerleri daha yüksek beklenmektedir (Ashton ve Lee, 2010; de Vries ve ark., 2006; 2008; Lee ve Ashton, 2017; McCrae ve Costa, 1987; Oh ve ark., 2011). Bu doğrultuda, bu çalışmada, Deneyime Açıklık faktörü dışındaki diğer faktörler açısından bireylerin kendilerini değerlendirmesi ile eşlerinin değerlendirmeleri arasında

farklılık görülmemesi bir yönüyle ölçeğin geçerliliğine katkı sağlarken, diğer yönüyle de HEXACO kişilik modelinde yer alan kişilik özellikleri açısından eşlerin birbirlerini algılama şekillerini yani uyumu yansıtmaktadır. Her ne kadar beş faktör modelinin kişilik araştırmaları içerisinde önde gelen model olduğu kabul edilse de (de Raad ve Mlacic 2017) önerilen modeller içerisinde hangisinin kişilik özelliklerini daha iyi yansıttığı noktasında bir fikir birliği bulunmamaktadır (Block, 1995; Saucier, Ostendorf ve Peabody, 2001). Bu yönüyle bu çalışmada elde edilen sonuçlar HEXACO kişilik modeline yönelik bir farklılık olarak görülmektedir. Fikir birliği bağlamında eş uyumu açısından sorumluluk ve deneyime açıklık faktör özelliklerine yönelik eşlerin değerlendirmeleri arasında farklılık gözlenmesi ise bu özelliklere yönelik eşler arası fikir birliğinin olmamasını yansıtmaktadır. Bu sonuç ise eş uyumunda, ele alınması gereken olgulardan biri olarak fikir birliğinin önemini göstermektedir.

Bu çalışmada eş uyumu bağlamında değerlendirilmek üzere kişilik özellikleri yanında sadece fikir birliğinin alınmış olması çalışmanın en önemli sınırlılığı olarak görülmektedir. Eş uyumunu belirleyen pek çok değişken vardır ve bunlar arası etkileşimde önemli olmaktadır (Chen ve ark., 2007; Fişiloğlu ve Demir, 2000; Jessee ve ark., 2010; Mousavi, 2017; Sohrabi ve Narimani, 2018). Bu nedenle eş uyumu kapsamında daha fazla sayıda değişkenin kişilik özellikleri ile birlikte ilişkilendirilmesine gerek duyulmaktadır. Ayrıca eşlerin ekonomik durumu, eğitim durumu, çalışma durumu, çocuk sayısı gibi eşler arası uyumu etkileyecek olası sosyo-demografik değişkenlerden bağımsız olarak yapılan tüm karşılaştırmaların ayrıntıdan yoksun sonuç üreteceği açıktır. Bu nedenle benzer çalışmaların ya tüm bu değişkenleri bütünüyle kapsayacak daha büyük katılımcı gruplarında ya da tüm bu değişkenlerin kontrol altına alındığı daha küçük ama özellikleri daha iyi tanımlı gruplarda tekrarlanması gerektiği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

- Ashton, M. C., & Lee, K. (2001). A theoretical basis for the major dimensions of personality. *European Journal of Personality*, 15(5), 327-353.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2002). Six independent factors of personality variation: a response to Saucier. *European Journal of Personality*, 16(1), 63-75.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2005). Honesty-humility, the Big Five, and the Five-Factor Model. *Journal of Personality*, 73(5), 1321-1354.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2007). Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO model of personality structure. *Personality and Social Psychology Review*, 11(2), 150-166.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2008a). The HEXACO model of personality structure and the importance of the H factor. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(5), 1952-1962.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2008b). The prediction of Honesty-Humility-related criteria by the HEXACO and Five-Factor Models of personality. *Journal of Research in Personality*, 42(5), 1216-1228.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2009a). An investigation of personality types within the HEXACO personality framework. *Journal of Individual Differences*, 30(4), 181-187.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2009b). The HEXACO-60: a short measure of the major dimensions of personality. *Journal of Personality Assessment*, 91(4), 340-345.
- Ashton, M. C., & Lee, K. (2010). Trait and source factors in HEXACO-PI-R self- and observer reports. *European Journal of Personality*, 24(3), 278-289.
- Ashton, M. C., Lee, K., & de Vries, R. E. (2014). The HEXACO Honesty-Humility, Agreeableness, and Emotionality factors: a review of research and theory. *Personality and Social Psychology Review*, 18(2), 139-152.
- Ashton, M. C., Lee, K., & Goldberg, L. R. (2004). A hierarchical analysis of 1,710 English personality-descriptive adjectives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(5), 707-721.
- Ashton, M. C., Lee, K., de Vries, R. E., Perugini, M., Gnisci, A., & Sergi, I. (2006). The HEXACO model of personality structure and indigenous lexical personality dimensions in Italian, Dutch, and English. *Journal of Research in Personality*, 40(6), 851-875.
- Ashton, M. C., Lee, K., Marcus, B., & de Vries, R. E. (2007). German lexical personality factors: relations with the HEXACO model. *European Journal of Personality*, 21(1), 23-43.
- Ashton, M. C., Lee, K., Perugini, M., Szarota, P., de Vries, R. E., di Blas, L. ... de Raad, B. (2004). A six-factor structure of personality-descriptive adjectives: solutions from psycholexical studies in seven languages. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(2), 356-366.
- Babarović, T., & Šverko, I. (2013). The HEXACO personality domains in the Croatian sample. *Društvena Istraživanja: Časopis Za Opća Društvena Pitanja*, 22(3), 397-411.
- Block, J. (1995). A contrarian view of the Five-Factor Approach to personality description. *Psychological Bulletin*, 117(2), 187-215.
- Bouchard, G., Lussier, Y., & Sabourin, S. (1999). Personality and marital adjustment: utility of the Five-Factor Model of personality. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 651-660.
- Buss, D. M. (1991). Conflict in married couples: personality predictors of anger and upset. *Journal of Personality*, 59(4), 663-703.
- Casale, S., Fioravanti, G., Baldi, V., Flett, G. L., & Hewitt, P. L. (2019). Narcissism, perfectionistic self-presentation, and relationship satisfaction from a dyadic perspective: narcissism and relationship satisfaction. *Self and Identity*, 1-19.
- Chen, Z., Tanaka, N., Uji, M., Hiramura, H., Shikai, N., Fujihara, S., & Kitamura, T. (2007). The role of personalities in the marital adjustment of Japanese couples. *Social Behavior and Personality*, 35(4), 561-572.
- Davis, D. E., Hook, J. N., Worthington Jr, E. L., van Tongeren, D. R., Gartner, A. L., Jennings, D. J., & Emmons, R. A. (2011). Relational humility: conceptualizing and measuring humility as a personality judgment. *Journal of Personality Assessment*, 93(3), 225-234.
- Davis, D. E., Worthington Jr, E. L., Hook, J. N., Emmons, R. A., Hill, P. C., Bollinger, R. A., & van Tongeren, D. R. (2013). Humility and the development and repair of social bonds: two longitudinal studies. *Self and Identity*, 12(1), 58-77.
- de Raad, B. & Mlacic, B. (2017). *The lexical foundation of the big five factor model*. The Oxford Handbook of The Five Factor Model, 191-216.
- de Vries, R. E., Lee, K., & Ashton, M. C. (2008). The Dutch HEXACO Personality Inventory: psychometric properties, self-other agreement, and relations with psychopathy among low and high acquaintanceship dyads. *Journal of Personality Assessment*, 90(2), 142-151.

- Donnellan, M. B., Conger, R. D., & Bryant, C. M. (2004). The Big Five and enduring marriages. *Journal of Research in Personality*, 38(5), 481-504.
- Farrell, J. E., Hook, J. N., Ramos, M., Davis, D. E., van Tongeren, D. R., & Ruiz, J. M. (2015). Humility and relationship outcomes in couples: the mediating role of commitment. *Couple and Family Psychology: Research and Practice*, 4(1), 14-26.
- Fişiloğlu, H., & Demir, A. (2000). Applicability of the Dyadic Adjustment Scale for measurement of marital quality with Turkish couples. *European Journal of Psychological Assessment*, 16(3), 214-218.
- Gattis, K. S., Berns, S., Simpson, L. E., & Christensen, A. (2004). Birds of a feather or strange birds? Ties among personality dimensions, similarity, and marital quality. *Journal of Family Psychology*, 18(4), 564-574.
- Ghasemi, F., Askarizadeh, G., & Mosavi-nasab, S. M. H. (2020). Relationship of personality traits, religious attitude and sexual satisfaction with tendency towards divorcee in paramedic females. *Journal of Research on Religion and Health*, 5(4), 20-33.
- Gorbaniuk, O., Budzinska, A., Owczarek, M., Bozek, E., & Juros, K. (2013). The factor structure of Polish personality-descriptive adjectives: an alternative psycho-lexical study. *European Journal of Personality*, 27(3), 304-318.
- Jessee, A., Mangelsdorf, S., Brown, G., Schoppe-Sullivan, S., Shigeto, A., & Wong, M. (2010). Parents' differential susceptibility to the effects of marital quality on sensitivity across the first year. *Infant Behavior and Development*, 33(4), 442-452.
- Karney, B. R., & Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: a review of theory, methods, and research. *Psychological Bulletin*, 118(1), 3-34.
- Kelly, E. L., & Conley, J. J. (1987). Personality and compatibility: a prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 27-40.
- Krishnaswamy, S., & Mantri, P. R. (1997). Psychological correlates of marital adjustment among working women. *International Journal of Sociology of the Family*, 27(1), 127-138.
- Lee, K., & Ashton, M. C. (2004). Psychometric properties of the HEXACO Personality Inventory. *Multivariate Behavioral Research*, 39(2), 329-358.
- Lee, K., & Ashton, M. C. (2006). Further assessment of the HEXACO Personality Inventory: two new facet scales and an observer report form. *Psychological Assessment*, 18(2), 182-191.
- Lee, K., & Ashton, M. C. (2017). Acquaintanceship and self/observer agreement in personality judgment. *Journal of Research in Personality*, 70, 1-5.
- Lee, K., & Ashton, M. C. (2018). Psychometric properties of the HEXACO-100. *Assessment*, 25(5), 543-556.
- Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B., Schutte, N. S., Bhullar, N., & Rooke, S. E. (2010). The Five-Factor model of personality and relationship satisfaction of intimate partners: a meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, 44(1), 124-127.
- McCrae, R. R., & Costa Jr, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52(5), 509-516.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1987). Validation of the Five-Factor Model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- Mousavi, R. (2017). Relationship between Big Five personality factors neuroticism, extraversion, agreeableness, openness, loyalty and marital adjustment. *NeuroQuantology*, 15(4), 63-68.
- Nemecsek, S., & Olson, K. R. (1996). Personality and marital adjustment. *Psychological Reports*, 78(1), 26-26.
- Oh, I. S., Wang, G., & Mount, M. K. (2011). Validity of observer ratings of the Five-Factor Model of personality traits: a meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 96(4), 762.
- Saucier, G., Ostendorf, F., & Peabody, D. (2001). The non-evaluative circumplex of personality adjectives. *Journal of Personality*, 69(4), 537-582.
- Sohrabi, Z., & Narimani, M. (2018). The roles of HEXACO personality dimensions and affects control in prediction of marital satisfaction. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 20(3), 219-227.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: a new scale for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and the Family*, 38, 15-28.
- Tatar, A. (2018). Gözden Geçirilmiş Uzun ve Kısa Form Altı Faktörlü Kişilik Envanteri (HEXACO-PI-R) Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(1), 5-13.
- Tatar, A., Özdemir, H., & Çamkerten, S. (2019). Evli Çiftlerin Kişilik Profillerinin Karşılaştırılması-I: 3600 Değerlendirme Tekniği. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 1(3), 180-188.
- van Tongeren, D. R., Davis, D. E., & Hook, J. N. (2014). Social benefits of humility: initiating and maintaining romantic relationships. *The Journal of Positive Psychology*, 9(4), 313-321.
- Watson, D., Hubbard, B., & Wiese, D. (2000). General traits of personality and affectivity as predictors of satisfaction in intimate relationships: evidence from self-and partner-ratings. *Journal of Personality*, 68(3), 413-449.
- Wollny, A., Jacobs, I., & Pabel, L. (2020). Trait emotional intelligence and relationship satisfaction: the mediating role of dyadic coping. *The Journal of Psychology*, 154(1), 75-93.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

The Prevalence And Possible Risk Factors Of Depression And Anxiety Disorders In Syrian Migrant Women In Turkey

Mehmet Ali DÜNDAR¹, Mustafa Necmi İLHAN², Nevra KARAMÜFTÜOĞLU³

Abstract: In this study, it is aimed to identify depression and anxiety disorder frequency and possible risk factors on immigrant Syrian women. This study was planned as a cross-sectional study. The study included 279 Syrian migrant women. The data were evaluated by SPSS 23.0 statistical package program. Pearson's chi-square test, Mann-Whitney U Test and Kruskal Wallis Test were used. The level of statistical significance was accepted as $p < 0.05$. %56,6 of participants does not have depression. 66.1% of the participants had mild anxiety and 24.2% were severe. There are few studies about Syrian immigrants so it is required to do many more studies on this topic and there are not any studies similar to this one. As the transfer of trauma to generations can be more intense, especially in immigrant mothers, it shows the necessity to take preventive measures for their children.

Key words: Immigrant, Depression, Anxiety, Health.

Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Kadınlarda Depresyon Ve Kaygı Bozuklukları Prevalansı Ve Olası Risk Faktörleri

Özet: Bu çalışmanın amacı Suriyeli göçmen kadınlarda depresyon ve anksiyete bozukluğu prevalansı ve risk faktörlerinin belirlenmesidir. Çalışma kesitsel bir çalışma olarak planlanmıştır. Çalışmaya 279 Suriyeli göçmen kadın dahil edildi. Veriler SPSS 23.0 istatistik paket programı ile değerlendirildi. Pearson ki-kare testi, Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis testi kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edildi. Katılımcıların %56,6'sında depresyon saptanmadı. Yine katılımcıların %66.1'inde hafif, % 24.2'sinde ise şiddetli anksiyete bulguları. Suriyeli göçmenler hakkında çok az sayıda çalışma vardır, bu nedenle bu konuda daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir ve yapılan çalışmaya benzer bir çalışma yoktur. Çalışma, özellikle göçmen annelerde travmanın nesillere aktarılmasının daha yoğun olabileceği göz önünde bulundurulduğunda, çocuklar için önleyici tedbirlerin alınması gerekliliğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, Depresyon, Anksiyete, Sağlık.

¹Dr. Artvin Provincial Health Directorate

²Prof. Dr., Gazi University, Faculty of Medicine, Department of Public Health

³Dr. Gazi University Faculty of Medicine, Department of Public Health

Address of correspondence/Yazışma adresi: Dr. Nevra Karamüftüoğlu. Gazi University Faculty of Medicine, Department of Public Health. e-mail: nvrserbest@hotmail.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 04.11.2019, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 20.02.2020, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 29.02.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Dündar, M.A., İlhan, M.N., Karamüftüoğlu, N. (2020). The Prevalence And Possible Risk Factors Of Depression And Anxiety Disorders In Syrian Migrant Women In Turkey. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 14-19 doi:10.35365/ctjpp.20.2.2

Introduction

World Health Organization (WHO) identified health as just not having any disease and disability, but a state of physical, mental and social wellness. One of this definition's three factors is mental health (Erginöz,2008). According to a research in 14 countries in coordination with WHO, depression is identified as the most common mental disorders (10,4%) among the patients who come to primary health care services (The World Health Report,2019). This rate is expected to rise by 15% and single-ended major depression is expected to rise into second rank in terms of disease burden at 2020 (Murray and Lopez,1997, p. 1498-1504).

Almost 50-60% of adults who have a long post of major depression disorder have also one or more anxiety disorder story. It is observed that at least 65% of people having a major depression is experiencing bland anxiety problems whereas 20- 25% of these people are experiencing severe anxiety problems (Akkaya,2006). According to American National Dual Diagnosis Parameters, the incidence through life time is 30,5% on females and 19,2% on males (Kessler,1994).

The total number of immigrants in Turkey has reached 1 million 890 thousand 600 people and that number has been reported that a large part consists of fleeing the civil war in Syria. It is known that this number is 115 thousand 934 in Kilis Province and constitutes 81,33% of the population in the province (General Directorate of Migration Management of the Ministry of Interior, Migration Statistics, Temporary Protection, 2017).

Being a migrant and being a woman are considered as disadvantages separately. Migrant women constitute a very important group in terms of disadvantage. In studies about immigration, especially migrant women, some problems were observed because of human experiences and unsolved conflicts in both psychologic and social dimensions. These problems might be decreased productivity, behavioral problems substance dependence and delinquent behaviors, and also might be neurotic, psychomotic welded disorders in psychological dimensions (İlhan and Dündar,2016,p. 7-11). It is known that anxiety and depression and consequently drug abuse/substance dependence are more common among immigrants (Holmes,2006).

In this study, it is aimed to identify depression and anxiety disorder frequency and possible risk factors on immigrant women above 18 and applied to Kilis State Hospital and outpatient polyclinics odgynocology and obstetrics.

Materials And Methods

This cross-sectional study was conducted with the participation of 279 female migrants who applied to Kilis State Hospital and outpatient polyclinics of gynecology and obstetrics. The fact that the universe is taken as Kilis Province is that the number of immigrants living in this region is very high. The sample was taken from immigrant women with the hypothesis that the risk factor of depression and anxiety disorders in this group is very high. Systematic sampling method was used as sampling method. Every fourth person who applied to the hospital was taken into the study. Some females did not want to be take part into the study, and every fourth person style continued until the study was completed.

The research data were evaluated by SPSS 23.0 statistical package program. Descriptive statistics are presented as mean \pm standard deviation, median (smallest-largest), frequency distribution and percentage. Pearson's chi-square test was used to evaluate categorical variables. The conformity of variables to normal distribution was examined using visual (histogram and probability graphs) and analytical methods (Kolmogorov-Smirnov). Mann-Whitney U Test is used for the statistical significance between the two independent groups for the variables that do not conform to normal distribution. Kruskal Wallis Test was used as a statistical method among three and more independent groups. When a significant difference was found between three and more independent groups, the Beferroni Correction was applied to determine the source of the difference. multivariate logistic regression analysis was evaluated with Backward modeling method for different predictors of depression and anxiety disorder. Hoshmer-Lemeshow test was used to evaluate the model compability. The level of statistical significance was accepted as $p < 0.05$. Evaluations were made on the basis of 17 points, which are the breakpoint in the original proposition of the Beck Depression Inventory (BDI), and 18 points, the breakpoint in the original proposition of the Beck Anxiety Inventory (BAI). Depression and anxiety were present for the participants who scored higher than these scores.

Results

Age avarage of 279 people who participated in the study is 30,99 \pm 9,61 and median age is found as 30(minimum 18; maksimum 72). Median child age is 2 (min 0; max 6). Life time average in Turkey is 33,23 months \pm 11,34 months.

Non-literacy rate is 6,9%, literacy rate is 20,0%, primary school graduate rate is 15,3%, secondary school graduate rate is 21,5%, high school graduate rate is 15,6%, and college-university graduate rate is 20,7%.

Looking at the previous professional status of participant's before coming to Turkey 21,5% of all these people is student, 45,1% is housewife, 3,3% is unemployed, 2,5% is labourer, 17,8% is officer, 5,1% is self-employed and 1,8% is other occupations.

45,1% of these participants is on refugee camp, 22,5% lives in a rented house, 3,6% is together with their relatives outside of the camp and 28,7% lives off camping site in their own house.

88,1% of the participants did not smoke and 11,9% were smokers. When we look at the use of drugs / stimulants 82,5% of the participants never used, 6,3% used in the last 1 month, 8,6% of the last one year used it and 2,6% were still using. Substance dependence is examined, it is observed that 82,5% of participants says they have never used, %6,3 of them used in the recent month, 2,6% used in the recent month and 2,6% said they still use it.54,7% of participants in the study has claimed that they do not have remitting physical complaints whereas 45,3% has said they suffer from them. 49,5% of them think that close those around him/her need psychologic support, however 50,5% do not think.

When asked whether they use communication tools, 96% answered ' YES '. When contact frequency is examined, 50,9% is once a day, 24,2% is at least once a week, 9,8% is once a month and 15,1% is only rarely. 61,2% of

participants finds the house space not enough to live. People who do not think it is easy to access cleaning materials is 69,8%. When it is asked for evaluation of Turkish speaking, 28,9% thinks it as very bad, 22,7% badly, 32,9% mediocre, 13,0% good and 2,5% very good. And when it is asked for evaluation of their health conditions 13,7% of answers is very bad, 16,9% is bad, 33,5% is mediocre, 27,0% is good and 9,0% is very good.

73,4% of participants has stated that they have lost a relative or some relatives in war. When participants who lost their relatives in war were examined it is observed

that 26,2% of them lost their mother or father, 66,4% lost their child, 12,7% lost their brother or sister, 11,7% lost their friends and 6,0% other relatives. 54,3% of participants has stated that they have exposed to violence at least once through their lifetime. When participants who exposed to violence are examined 37,0% of this violence is physical, 20,2% is economic, 13,7% is emotional and 8,3% is other violence types. The frequency of claiming that they expose to sexual violence is found as 9,3%. 105 (37,6%) of participants have claimed they are exposed to misbehaviours and evil tangues/bad words by Turkish citizens.

Table 1. The distribution of participants' anxiety and depression scores, Kilis.

	Number	(%)*
Beck's Anxiety Inventory Score (n=277)		
Score 0-17	183	66,1
Score of 18-24	27	9,7
Score of 25 and above	67	24,2
Beck's depression Inventory Score (n=277)		
Score of 0-16	157	56,6
Score of 17-20	37	13,4
Score of 21-24	33	11,9
Score of 25 and above	50	18,1

***Colony percentage**

In table 1, the distribution of participants' depression and anxiety scores are presented.

When the participants' intensity of depression is examined, it is seen that 56,6% of participants does not

have depression, 13,4% of them has mild depression, 11,5% is moderate whereas 18,1% of them has severe depression. Intensity of anxiety is examined, it is found that 66,1% of them has mild anxiety and 24,2% has severe anxiety.

Table 2. Depression status according to participants' some defining characteristics, Kilis.

	Depression Status				χ^2	p
	No Number	(%)*	Yes Number	(%)*		
Having awage earning employment status (n=273)						
Not working	128	66,3	65	33,7	20,929	p<0,001
Working	29	36,3	51	63,7		
Evaluating health status (n=276)						
Moderate or below	78	44,1	99	55,9	31,144	p<0,001
Good or above	78	78,8	21	21,2		
Losing a relative in war (n=276)						
Not lost	52	70,3	22	29,7	7,777	p=0,005
Lost	104	51,5	98	48,5		
Exposure to violence throught lifetime (n=276)						
Not Exposed	89	70,6	37	29,4	18,791	p<0,001
Exposed	67	44,7	83	55,3		

*** Line percentage**

In table 2, the distribution of depression status according to participants' some defining characteristics.

Depression existence according to having awage-earning employment status 63,7% is in workers, 33,7% is in unemployed people. This difference is statistically significant ($p<0,001$). Depression status is detected according to the situation of losing a relative in war;

55,9% of participants who evaluate their health as moderate or below and 21,2% of participants who evaluate their healthy as good or above. This difference is considered statistically significant ($p=0,005$). Depression status according to being exposed to violence throught lifetime 55,3% of those who expose to violence and 29,4% who do not expose to violence. This difference is considered statistically significant ($p<0,001$).

Table 3. Anxiety status according to participants' some defining characteristics, Kilis.

	Anxiety Status		Yes Number	(%)*	χ^2	p
	No Number	(%)*				
Having awage earning employment status (n=273)						
No	133	69,3	59	30,7	3,930	p=0,047
Yes	46	56,8	35	43,2		
Evaluating health status (n=276)						
Moderate or below	93	52,8	83	47,2	37,124	p<0,001
Good or above	89	89,0	11	11,0		
Living area status (n=276)						
In own house	66	67,7	84	32,3	6,118	p=0,013
Outside of house	6	37,5	10	62,5		
Being exposed to violence throught lifetime (n=276)						
No	98	77,2	29	22,8	12,421	p<0,001
Yes	85	57,0	64	43,0		
Finding living area/space enough tolive status (n=274)						
No	90	53,9	77	46,1	26,429	p<0,001
Yes	90	84,1	17	15,9		
Losing a relative in war (n=276)						
No	64	86,5	10	13,5	18,434	p<0,001
Yes	119	58,9	83	41,1		

*** Line percentage**

In table 3, the distribution of anxiety status of participants according to participants' some defining characteristics were presented.

Anxiety status according to having a wage-earning employment; 43,2% of working people, 30,7% of unemployed people has anxiety disorder. This difference is considered statistically significant (p=0,047). It is detected that 47,2% of people who evaluate their health as mediocre or below and 11,0% of people who evaluate their health good or above has depression. This difference is perceived statistically significant. (p<0,001). The frequency of anxiety status of people who reside in their houses is 32,3% whereas it is 62,5% for people who do

not reside. This difference is considered statistically significant (p=0,013). Having anxiety according to exposure status to violence throught lifetime; it is 43,0% for people who expose to it and 22,8% for people who do not. This difference is considered statistically significant (p<0,001). Anxiety status according to finding living space enough tolive; it is 15,9% for people who do not find it. This difference is considered statistically significant (p<0,001). Anxiety status according to losing a relative in war, for people who lost a relative it is 41,1% and for people who did not lose a relative it is 13,5%. This difference is considered statistically significant (p<0,001).

Table 4. Anxiety status according to participants' depression status, Kilis.

	Anxiety Status		Yes Number	(%)*	χ^2	p
	No Number	(%)*				
Depression Existence (n=276)						
No	117	74,5	40	25,5	11,937	p<0,001
Yes	65	54,6	54	45,4		

*** Line Percentage**

In table 4, the relationship between anxiety and depression status was presented.

Participants' anxiety status according to their depression existence; 45,4% of depressed participants has anxiety and 25,5% of undepressed participants does not have anxiety. This difference is statistically significant (p<0,001).

Depression risk; people having a chronic disease carry 2,38 fold more risk than people not having a chronic disease, having a wage-earning employment carry 2,45 fold more risk than people not having it. It is also observed that exposure to violence throught lifetime makesit 1,93 fold more risky than absence, and it is detected that anxiety status makes it 2,01 fold more risky for people compared to not having it.

Anxiety status risk is found 3,23 fold more risky for people having 3 and more children than people not

having this, and 8,51 fold more risky among people who reside in their houses than who do not. Also, it was found that people who do not have enough living space are at a risk of 10.73 times more than others, those who do not reach adequate cleaning materials are 5.88 times more than others, and those who lost relatives in war are 10.73 times more than others.

Discussion

Many immigrants are exposed to multiple traumas before and after immigration, which will adversely affect mental health (Kirmayer, Narasiah, Munoz, Rashid, Ryder, Guzder, Hassan, Rousseau, Pottie, 2011, p. 959-967). Uncertainty about immigration status after immigration, unemployment (unemployment), changes in social status, loss of family members and loss of social support, difficulties in cultural adjustment (for example, change in gender roles), language learning and being unable to

adapt to different lifestyles adversely affect mental health. are risk factors (Teodorescu, Heir, Hauff, Wentzel-Larsen, Lien,2012,p. 316-332). However, there are few studies about Syrian immigrants mental health, descriptive feelings, depression related findings anxiety related findings so it is required to do many more studies on this topic. This study has several special characteristics and there are not any studies similar to this one. For this reason, it is thought that the contribution of this study to the literature will be very high.

When the participants' depression severity in the study is examined; it is observed that 56,6% of participants does not have depression, 13,4% of them has it in a mild severity whereas 11,9% is moderate and 18,1% has it in a severe level. A study in Akçakale Camp; depression score average is calculated as 23,07 (min 6,0- max 47,0) and severe depression symptoms among %8,9 of immigrants (Cihan, Güneş, Türeme and Ağaç,2014,p. 223-230). In our study, average depression score and mild-severity depression is observed lower than other studies (Gammouh, Al-Smadi, Tawalbeh and Khoury,2015,p. 10-12; Lindert, Ehrenstein, Priebe, Mielck and Brähler,2009,p. 246-257; Cardozo, Leisel, Ann and Carol,2004,p. 2637-2644; Jamil, Farrag, Hakim-Larson, Kafaji, Abdulkhaleq and Hammad, 2007,p. 19-25). These findings might have resulted from creating a supportive environment by people hugging each other who share the same lands and destiny.

Depression disorder existence according to having a wage-earning job; it is found as 63,7%. An abroad study has showed that 22,4% of working people 30,2% of unemployment people have depression score as 31 and above (Gammouh et al.,2015). In present study, high depression score in working people is not expected. This difference might result from women's inconvenient working hours and low income.

Having anxiety disorder according participants' depression existence; it is detected that 45,4% of participants has anxiety disorder. The presence of anxiety disorder increases the risk of depression disorder by 2,013 times. In the literature review, it is seen that there are studies in parallel with this finding (John,2012; Hirschfeld,2001).This partnership is thought to be caused by neurotransmitters that are effective in etiology.

Anxiety disorder existence in the current study; it is found that participants who have 3 and above children has 45,4% anxiety disorder existence risk 3,27 times more than having less children. In a mental health study in Turkey, it is found that 63,5% of 133 patients diagnosed with mental disorder has 3 and above children (Aşkin, Karaca, Turan, Kuloğlu and Herken,1996,p. 273-281). Therefore, the parallelism between increased children number and increased basic needs and problems has negative effects on anxiety.

Anxiety existense according to the place where participants live; it is found that people living on refugee camp and outside the camp as tenants have more risk than other groups. Anxiety disorder has been found 8,5 times more risky on people who do not live in their own houses than other. It is considered that unsolved issue of need for shelter and safety increases anxiety frequency.

Anxiety existence according to having a wage-earning job; it is found that 43,2% of working people have anxiety disorder. In our study, it is found that

unemployed people are 3,52 times more risky than working people. The necessity of having a wage-earning job in migration receiving country raises chronic stress exposure.

In our study, the presence of anxiety was found to be 41.1% in those who lost any relatives in the war. Those who lose a relative in the war have 10.73 times more risk than others in terms of anxiety. In our country, in an immigrant study; there was no significant difference in the loss of physical loss in the war, loss of a relative and anxiety score (Cihan et al.,2014). The relationship between mental disorders and losing a relative in war has been mentioned in depression findings. The unexpected results of the results of this study within the camp may be due to the homogeneous distribution of age groups.

Anxiety existence according to exposure to violence through lifetime period is found as 43,0% (55,6% sexual violence).There are studies in the literature that give similar results to our study (Cihan et al.,2014; Cardozo et al.,2004; Begic and Mcdonald,2006,p. 319-329).

Conclusion

More than half of the Syrian migrant women living outside the camps stated that they were inadequate in speaking Turkish, they lost their first degree relatives in the war and they were exposed to life-long violence.

One-fifth of immigrant women use addictive substances, half of the them think that they need psychological support.

More than one third of immigrant women have access to cleaning materials, do not find sufficient household space and they expose to bad words or treatment by Turkish citizens.

In this study, less than half had depression and one third of them had anxiety disorder.

Depression disorder has been found statistically high on women who are widow and divorced, newcomers to Turkey, high school graduates, live on refugee camps, have a disease chronically, work in any kind of job, lose a relative in war, expose to violence and have an anxiety disorder.

Anxiety disorder was found to be high among those who had 3 or more children, were illiterate and literate only, losed a relative in war, exposed to violence, living in a refugee camp, having chronic illness and not working in any job.

Suggestions

- In regions close to where migrants live, opening up psychosocial support centers where professional translators work free of charge, which are not obliged to make an appointment, and which can be very costly in the long run, enables immigrants to experience less functional loss due to these disorders, thus adaptation processes It can be stated that it will contribute to the acceleration.
- Syrians cannot benefit from some social activities due to language, culture and lifestyle. In particular, directing Syrian women, young people and children to social activities can limit

many social effects and mental health disorders. During the harmonization process, it may be beneficial to build social areas and provide services for Syrians.

- The conditions experienced by Syrians provide a suitable ground for any illegal work. Syrian migrants are vulnerable to drug use and sale, while women are also exposed to prostitution threats. Substance addiction should be tackled in every sense and a supportive environment should be created. Public institutions and private institutions need to produce projects to improve living conditions. Multidisciplinary and multisectoral approach is very important.
- Inadequate household space, especially in camps and rental homes, and insufficient access to cleaning materials, etc. situations show that basic needs are not met. In line with the policies to be made in order to meet the basic needs and reduce the occurrence of mental health disorders; It is recommended that Syrian migrants stay in the sheltered and shed shelters outside the neighborhoods and there are too many people, and the shelter and hygiene conditions in the camps are improved.
- Turkish language education courses, vocational courses, literacy and basic education courses should be opened for the young and working age population with low education level.
- In order to accelerate the integration of migrant women into society, opportunities to work in special conditions can be created for them. Efforts should be made to overcome the inequality experienced by migrant women through their working conditions and economic earnings.
- The transfer of trauma to generations reveals the necessity of taking preventive measures for children's mental health, especially since it may be more intense in mothers exposed to migration and subsequent trauma.

References

- Akkaya, C. (2006). Anksiyete belirtilerinin eşlik ettiği majör depresif bozukluğun tanısı ve sağaltımındaki güçlükler, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 139-146.
- Aşkın, R., Karaca, S., Turan, M., Kuloğlu, M. and Herken, H.(1996). Depresyonlu hastalarda sosyodemografik özelliklerin klinik belirtiler ve tedavi yanıtı ile ilişkisi, IV. Anadolu Psikiyatri Günleri, 273-281.
- Begic, S. and McDonald, W. T. (2006). The psychological effects of exposure to wartime trauma in Bosnian residents and refugees: implications for treatment and service provision, *International Journal of Mental Health Addiction*, 4, 319-329.
- Cardozo, B., Leisel, T., Ann, B. and Carol, C.(2004). Karenni refugees living in Thai-Burmese border camps: traumatic experiences, mental health outcomes and social functioning, *Social Science & Medicine USA*, 58(12), 2637-2644.
- Holmes, S.M. (2006). An ethnographic study of the social context of migrant health in United States, *PLOS Medicine*, 3(10), 1776-1793.
- İlhan, M.N. and Dündar, M.A. (2016). Göç ve halk sağlığı. SASAM Enstitüsü, Analiz, 7-11.
- Jamil, H., Farrag, M., Hakim-Larson, J., Kafaji, T., Abdulkhaleq, H. and Hammad, A. (2007). Mental health symptoms in Iraqi refugees: posttraumatic stress disorder, anxiety and depression, *Journal of Cultural Diversity*, 14(1), 19-25.
- John, W.G. (2012). Depression and anxiety, *Medical Journal of Australia*, 1(4), 28-31.
- Kessler, R.C., McGonagle, K.A., Zhao, S., Nelson, C.B., Hughes, M., Eshleman, S., Wittchen, H.U. and Kendler, K.S. (1994). Lifetime and 12-month prevalence of DSM-III-R psychiatric disorders in the United States, *Archives of General Psychiatry*, 51(1), 8-19.
- Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A.G., Guzder, J., Hassan, G., Rousseau, C., Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: general approach in primary care, *CMAJ*, 183 (12), 959-67.
- Cihan, Ö., Güneş, G., Türeme, A. and Ağaç P. (2014). Bir mülteci kampında yaşayan Suriyelilerde depresyon ve anksiyete durumu, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 223-230.
- Erginöz, E. (2008). Halk sağlığı ve mental hastalıklar. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi, 62, 31-40.
- Gammouh, O.S., Al-Smadi, A.M, Tawalbeh, L.I. And Houry , L.S. (2015). Chronic diseases, lack of medications, and depression among Syrian refugees in Jordan 2013-2014, *Preventive Chronic Disease*, 29(12),10-12.
- Hirschfeld, R.M.(2001). The comorbidity of major depression and anxiety disorders: recognition and management in primary care, *Primary Care Companion Journal of Clinical Psychiatry*, 3(6), 244-254.
- Lindert J, Ehrenstein O.S., Priebe S., Mielck A. and Brähler E. (2009). Depression and anxiety in labor migrants and refugees – a systematic review and meta-analysis, Germany, *Social Science & Medicine*, 69(2), 246-257.
- Ministry of Interior Directorate General of Migration Management, Migration Statistics, Temporary Protection, (2017), <http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecicikoruma>.
- Murray, C.J. and Lopez, A.D. (1997). Alternative projections of mortality and disability by cause 1990-2020, *Global Burden of Disease*, 349(9064), 1498-1504.
- Teodorescu, D.S., Heir, T., Hauff, E., Wentzel-Larsen, T., Lien, L. (2012). Mental health problems and post-migration stress among multi-traumatized refugees attending outpatient clinics upon resettlement to Norway, *Scandinavian Journal of Psychology*, 53(4), 316-332.
- The World Health Report. Mental Health New Understanding, New Hope, World Health Organization, Geneva, Switzerland. (2019,December 22]. Retrieved from <http://www.who.int/whr/2001>

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

**Atipik ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin
Ölüm Kaygısına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi**

Tuğba ALTINTAŞ¹, Kudret İSPİR¹, Sacide ŞAHİN²

Özet: Bu çalışmanın amacı Atipik ve Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin ölüm kaygılarına ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmanın örneklemi KKTC sınırları içerisinde yaşayan 14 anneden oluşmaktadır. Annelerin 7'si Atipik gelişim gösteren çocuğa 7'si Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerdir. Örneklem grubu çocuklarının yaşlarının 18 ve üzeri olması ile sınırlandırılmıştır. Örneklem grubuna verilerin kolay ulaşılabilir olması amacıyla kartopu ve amaçlı örneklem metodlarıyla ulaşılmıştır. Araştırma sonunda iki gruba ait annelerin ölüm kaygılarına ilişkin temel farkın bakım verme ve iyi bir eğitim verme konusunda şekillendiği saptanmıştır. Araştırmanın bulguları literatür çerçevesinde tartışılmış, araştırmanın sınırlılıkları ve araştırma bulguları doğrultusunda konuya ilişkin öneriler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atipik gelişim, Tipik gelişim, Kaygı, Ölüm kaygısı,

Investigation of the Role of Social Justice in Relation between Identity Power and Collective Action

Abstract: The aim of this study was to investigate the opinions of mothers with atypical and typical develop mental children on death anxiety. The sample of the study consists of 14 mothers living in the TRNC. 7 of the mothers had children with atypical development and 7 of them had mothers with typical development. The sample group was limited to mothers with children aged 18 and over. The sample group was reached by snowball and purposeful sampling methods in order to make the data easily accessible. At the end of the study, it was found that the main difference in the anxiety of death of the mothers belonging to two groups was shaped about caregiving and providing good education. The findings of the research were discussed within the framework of the literature, and suggestions were given in line with the limitations of the research and the findings of there search.

Keywords: Atypical, Typical, Anxiety of Death

¹Öğr. Gör, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi

²Uzm. Klnc. Psk, Birikim Koleji, sacidesahin@gmail.com

Address of correspondence/Yazışma adresi: Öğr. Gör. Tuğba Altıntaş, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Lefkoşa-Kıbrıs. tugba.altintas@kisbu.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 17.11.2019, **Date of Revision/Düzelme Tarihi:** 28.01.2020, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 18.03.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Altıntaş, T., İspir, K., Şahin, S. (2020). Atipik ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin Ölüm Kaygısına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 20-27 doi:10.35365/ctjpp.20.2.3

Giriş

Aile sosyal dünyanın en ufak yapıtaşdır. Bu yapı taşının içinde çocuğun varoluşu kıymetli bir yer tutar. Her ebeveyn adayı çocuğu dünyaya gelmeden önce çocuğunun sağlıklı, akli başında olmasını ve akademik başarısının yüksek olması temennisinde bulunur. Ebeveynlerin çocukları hakkındaki bu istekleri anne baba olarak kendilerini ve çocuklarını nasıl görüp algıladıklarına ilişkin olan düşünceleriyle değişiklik göstermektedir. Ebeveynlerin hiç biri doğacak çocuklarının özel gereksinime sahip olacağı algısıyla ebeveynliğe hazırlanmaz. Ebeveyn adaylarında çocuk sahibi olmadan önce böyle bir korkunun olması onları huzursuz eder(Metin, 2012) Aileler yaşlılarıyla benzer gelişim özeliği gösteren sağlıklı bir bebek beklerken, diğerlerinden farklı bir bebeğin dünyaya gelmesiyle hüsrana uğramaktadırlar. Aileye atipik gelişime sahip bir çocuğun katılmasıyla anne babalar farklı duygular hissederler ve zorlu bir sürece girmiş olurlar. Bu süreçte ilk olarak kendilerinin nasıl hareket edeceklerini, nereden fikir alacaklarını ve bundan sonra özel gereksinime sahip olan çocukla nasıl yaşayacaklarını kestiremezler (İşcan ve Malkoç, 2017). Atipik ve Tipik gelişim kavramları ile ilgili alan yazın incelendiğinde Atipik kavramı, sosyal çevre tarafından kabul gören özelliklerin dışında kalan, belirli alanlarda yetersizliği olan veya özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için kullanılmaktadır (Yalçın,2018).

Aile üyelerinin Atipik sahip bir çocukla hayatlarını sürdürmesi bireyleri sosyal, ruhsal ve maddi açıdan etkilemektedir. Ailelerin evliliklerinde de bir takım problemler yaşanmasına neden olabilmektedir. Yaşanan bütün bu problemler ve çocuğun yetiştirilmesi bakımından ihtiyaç duyulan, para, enerji ve zamana yeterli derecede ulaşılamaması anne ve babada strese yol açmaktadır (Küçüker,2001).

Atipik gelişimi olan çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarıyla birlikte hayatlarını sürdürürken hissettikleri duygulara bakıldığında endişe, belirsizlik, ümitsizlik, çaresizlik, merhamet suçluluk, şok, agresyon ve yalnızlık gibi hisleri, bu insanların yoğun olarak yaşadığı bulgulanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarına bakarken yaşadığı zorluklar nedeniyle kendilerinin ihtiyaç duyduğu, gereken desteği, alakayı, rehberliği ifade edemediklerinden ümitsizlik hissine kapılırlar. Bu süreçle beraber kendilerinde depresyon semptomları ortaya çıkmaya başlamaktadır (Durat, Atmaca, Ünsal ve Kama 2017). Breslau (1982) özellikle çocuğun bakım ihtiyacının fazlalığıyla beraber annelerde psikolojik sıkıntılarda artış olduğu bilinmektedir (Akt: Oktar ve Yıldız,2019).

Ölümün kontrol edilemeyen ve kendisi ile ilgili tedbir alınamayan bir olgusu olması bireylerde bir tehdit olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda kişilerin kendi vücut bütünlüklerine ontolojik bir tehlike olarak anlamlandırdıkları bir kavramdır. Bireylerin hayatlarının sona ereceği düşüncesi kişilerde kaygının oluşmasına neden olmaktadır (Koca, 2017). Ölüm her bireyde kaygı oluştururken, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde ise kendi ölümlerini düşündükçe, arkaalarında evlatlarının gelecekleri ile ilgili belirsizlik içinde bıraktıkları düşüncelerinden (Oktar ve Yıldız, 2019) ötürü ölüm kaygısı yoğun olarak yaşanmaktadır. Atipik gelişim gösteren annelerin katılımcı ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip olan annelerin örneklem grubu oluşturduğu

başka bir çalışmada da, annelerin kaygı ve depresyon düzeyleri incelenmiştir. Bulgular yine literatürle bağlantılı olarak Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin her iki değişkende de anlamlı düzeyde yüksek puan aldığını göstermiştir (Uğuz, Toros, İnanç ve Çolakkadıoğlu, 2004). Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip tüm aileler genel olarak kendilerine üç soru yöneltmektedirler. Yaşlılarından farklı olan bu çocuklarının özel gereksinimleriyle nasıl mücadele edeceklerini, çocuklarının gelecekte neyin beklediğini, çocuklarının bu rahatsızlığının kendilerinden kaynaklı olup olmadığını ve toplumsal desteğin yetersiz oluşuyla nasıl yola devam edeceklerini sorgulamaktadırlar. Özellikle bu sorular ve annenin ölümü ile cevapsız kalma riski annelerde ölüm kaygısını artırıcı değişkenler olabilirler (Okanlı, Ekinci, Gözüağca ve Sezgin,2004). Yapılan literatür taraması ve ulaşılan bilgiler doğrultusunda araştırmanın problem durumu Tipik ve Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin ölüm kaygılarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Litaratürde annenin özel gereksinim duyan çocuğa bakan birincil kişi olarak gösteriliyor oluşu örneklem grubunun annelerin olarak seçilmesinde önemli bir değişken olmuştur. Literatürün örneklem grubu anneler olarak belirlenmesinde en önemli etken olmuştur (Koca,2017).

Araştırma çerçevesinde belirlen problem durumu için

şağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

1. Atipik ve Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin çocuklarına karşı görev ve sorumluluklarıyla ilgili görüşleri nelerdir, farklılaşmakta mıdır?
2. Tipik ve A tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin ölüme ilişkin görüşleri nelerdir, annenin - çocuğun ölümüne ilişkin görüşleri nelerdir ve bu görüşler iki anne örneğinde farklılaşmakta mıdır?
3. Tipik ve Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin çocuklarına yönelik endişelerini azaltabilecek değişkenler bulunmakta mıdır?

Yöntem ve Gereç

Araştırmanın amacına uygun olarak derinlemesine inceleme yapılabilmesi için nitel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel yöntem görüşme, gözlem gibi veri toplama yöntemleri ile araştırılan konunun daha derinlemesine incelenmesine olanak sağlayan olayların ve algıların multidisipliner bir şekilde incelenmesine imkân sağlayan bir araştırma yöntemidir (Büyüköztürk, Akgün, Demirel, Karadeniz,2015).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın amacı doğrultusunda evren Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşamlarını sürdüren Tipik ve Atipik gelişim gösteren 18 ve 18 yaş üstü çocuğa sahip olan annelerden oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise KKTC'nin Lefkoşa ve Gazimağusa bölgelerinde yaşayan yaşı 18 den büyük olan çocuğa sahip olan 14 anne ile yapılmıştır. Bu 14 anneden birinci grup 7 kişi Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip, ikinci grup ise 7 kişi, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerden oluşturulmuştur. Araştırmanın Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip anneler örneklemine kartopu örneklem türüyle belirlenmiştir. Kartopu örnekleme yöntemi

evrene ait birimlerden birisi ile ilişki kurup, bağlantıya geçmek, bağlantıya geçilen birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilerek bulunan bir örneklem çeşididir. Bir kartopunun büyümesi gibi örneklem büyüklüğü bu şekilde artmış olur (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Atipik gelişim gösteren, 18 yaş üstü çocuğa sahip annelerin ulaşılmasında kartopu örneklem türünün kolaylık sağlamıştır. Tipik gelişim gösteren çocuklara sahip annelere ise amaçlı örneklem türü ile yapılmıştır. Amaçlı örneklem ise araştırmacının kendi bireysel gözlemleri

doğrultusunda araştırmasının amacına uygun olarak belirlediği özelliklere sahip kişilerden oluşan örneklem türüdür (Gürbüz ve Şahin,2018).

Örneklem gruplarında tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin kodlarına göre sosyo- demografik özellikleri Tablo 1’de ve atipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerin kodlarına göre sosyo-demografik özellikleri Tablo2’de sunulmuştur. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip aile bireyi “TP” ve atipik gelişim gösteren çocuğa sahip aile bireyi “ATP” olarak kodlanmıştır.

Tablo 1. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip örneklem grubunun kodlarına göre sosyo- demografik özellikleri

Kod	Yaş	Meslek	Maddi Gelir	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı
TP1	47	Ev hanımı	5.000	Lise	3
TP2	46	Tem. görev.	6.000	İlkokul	3
TP3	41	Ev hanımı	Asgari ücret	İlkokul	2
TP4	45	Ev hanımı	Asgari ücret	İlkokul	2
TP5	60	Doktor	10.000	Üniversite	2
TP6	46	Ev hanımı	5.000	Lise	2
TP7	52	Ev hanımı	10.000	Lise	3

Tablo 2. Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip örneklem grubunun kodlarına göre sosyo- demografik özellikleri

Kod	Yaş	Meslek	Maddi Gelir	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Atipik çocuk kaçınıcı sıra	Çocuğun cinsiyeti	Özel gereksinim durumu
ATP1	41	Ev hanımı	Asgari ücret	İlkokul	3	1	Kız	Zihin- bedensel yetersizliği- ağır
ATP2	48	Ev hanımı	Asgari ücret	İlkokul	2	2	Kız	Öğrenme güçlüğü
ATP3	38	Ev hanımı	Asgari ücret	İlkokul	2	1	Kız	Zihin yetersizliği- hafif
ATP4	45	Ev hanımı	4.000	İlkokul	2	1	Erkek	Bedensel yetersizlik- ağır
ATP5	51	Ev hanımı	5.000	Lise	3	1	Erkek	Öğrenme güçlüğü- hiperaktivite
ATP6	50	Ev hanım	Asgari ücret	İlkokul	3	1	Erkek	Zihin yetersizliği- orta
ATP7	47	Ev hanımı	Asgari ücret	İlkokul	2	2	Erkek	Zihin yetersizliği- orta

Veri Toplama Araçları

Araştırma doğrultusunda araştırmacılar tarafından literatüre bağlı kalınarak oluşturulan kişisel bilgi formu ve görüşme formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu hazırlanırken iki farklı form hazırlanmıştır. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelere uygulanan formda yaş, meslek, maddi gelir, eğitim durumu ve çocuk sayısı değişkenleri bulunurken atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelere uygulanan form bu değişkenlere ek olarak özel gereksinimi olan çocuğun cinsiyeti, kaçınıcı çocuk olduğu ve engel durumu değişkenlerini içermektedir. Form araştırmacı tarafından literatüre bağlı kalınarak hazırlanmıştır.

Görüşme Formu

Katılımcılara araştırmacılar tarafından oluşturulan, açık uçlu sorular içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu sunulmuştur. Oluşturulan form için uzman görüşüne

başvurulmuştur. Formun Türkçe anlaşılabilirliği için doktorasını Türkçe alanında tamamlamış bir uzmanın görüşüne başvurulmuş ve form gerekli son düzenlemelerle son halini almıştır. Literatür taramasında elde edilen bilgiler ışığında Tipik ve Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip olan annelerde ölüm kaygısının hangi alanlarda yaşandığı, anneler için ölüme hangi anlamların yüklediklerini ortaya koyabilecek sorular oluşturulmuştur.

İşlem

Araştırmacılar tarafından araştırmada kullanılacak olan formlar literatüre bağlı kalınarak hazırlanmış ve alanlarında iki uzmandan görüşleri alınmış, öneriler doğrultusunda tekrar revize edilmiştir. Veri toplama aşamasında öncelikle katılımcı onam formunda araştırmacının amacından bahsedildikten sonra yapılacak olan tüm görüşmelerin katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Kişisel bilgilerin sadece araştırmacının amacı doğrultusunda kullanılacağı ve verilen kimlik bilgilerinin gizli kalacağı

konusunda katılımcılar bilgilendirilmiştir. Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları iki uzman ve bir araştırmann görüşme formu kodlama anahtarını doldurmuştur. Bu anahtarlar karşılaştırılmıştır ve sonuçlara ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmanın güvenilirlik hesaplaması, Tünnüklü'nün (2000); Robson'dan (1993) aktardığı Gözlemciler arası güvenilirlik formülü(Agreement Percentage) kullanılarak yapılmıştır: Gözlemciler Arası Güvenirlik = [Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100]. Yapılan görüşme kodlama anahtarını bir uzman ve bir araştırmacı tarafından doldurulmuştur. Yapılan güvenilirlik hesaplamasında en yüksek güvenilirlik %100, en düşük güvenilirlik %90 ve ortalama güvenilirlik % 98,3'dür.

Verilerin Analizi

Araştırmada verilerin analizi, betimsel analiz ile yapılmıştır. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş

olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (YıldırımveŞimşek,2003). Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, betimsel analiz için çerçeve oluşturma aşamasıdır. Bu aşamada, araştırma soruları göz önüne alınarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulur. Bu çerçeveye göre verilerin temaları nasıl düzenleneceği ve sunulacağı belirlenir. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi aşamasında, elde edilen veriler okunur ve düzenlenir, tanımlama amacıyla seçilir; anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilir. Bulguların tanımlanması aşamasında, anlamlı bir biçimde bir araya getirilen veriler anlaşılır bir biçimde tanımlanır ve doğrudan alıntılarla desteklenir. Bulguları yorumlanması aşamasında, tanımlanan bulgular açıklanır, ilişkilendirilir ve anlamlandırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Verilerin analizinin yapılabilmesi için Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip ve Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip anneler için iki ayrı kodlama tablosu hazırlanmıştır. Hazırlanan tablolar tablo 3 ve 4'de sunulmuştur.

Tablo 3. Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip anneler için oluşturulan kodlar tablosu

Soru no:	Sorular	Cevap örneği	Sınıflandırma	Kodlar	Cevap örneğine ait kod
1	Çocuğunuza karşı yerine getirmeniz gereken görev ve sorumluluklar nelerdir?	Elimden gelseydi onu daha bağımsız bir birey olarak şey yapabiliirdim. Ama şimdilik elimden gelen ona sadece bakım. Gözetebilmek odur.	Olumlu\ Olumsuz düşünceler	'Bakımını sağlamak' 'Dışarıdaki insanlardan korumak' 'Kendi kendine bakar ama uzun süre değil'	'Bakımını sağlamak'
2	Ölüm sizin için ne ifade ediyor?	Ölüm deyince ilk düşündüğüm şey çocuklarım oluyor. Erken ölürsen çocuklarım ne olur, kim bakar.	Olumlu \ olumsuz düşünceler	'Ölüm denilince aklıma çocuklarım geliyor(onlara ne olacak?)' 'Ölüm bir bitmiştir' 'Ölüm yeniden bir başlangıçtır'	'Ölüm denilince aklıma çocuklarım geliyor(onlara ne olacak?)'
3	Bir annenin ölümü çocuğun yaşantısını nasıl etkiler?	Yıkım olur. Çocuk tamamen bir boşluğa düşer. Nerde bütün gün evin içinde ya da dışarda anneye birlikte.	Olumsuz düşünceler	'Anne öldükten sonra çocuğa bakan olmaz' 'Annenin ölümü yıkım olur' 'Olumsuz\kötü etkiler'	'Annenin ölümü yıkım olur'
4	Bir çocuğun ölümü annenin yaşantısını nasıl etkiler?	Dünyam biter tamamen dünyam biter. Aslında hayatıngerçekleri.	Olumsuz düşünceler	'Kötü etkiler' 'Çocuk hayatın rengidir. Hayatın rengi kalmıyor' 'Hatam var mı diye düşünürüm'	'Kötü etkiler'
5	Bir aile içerisinde en çok değişikliğe ve zorluğa sebep olacak şey annenin mi yoksa çocuğun kaybı mıdır? Neden?	Annenin kaybıdır. Çünkü her şeyi anne hazırladığı için annedir.	Olumsuz düşünceler	'Anne kaybıdır. Çocuğa bakan olmaz.' 'Anne kaybıdır. Her şeyi sağlayan annedir.'	'Annenin kaybıdır. Anne evi toparlayıcıdır.'
6	Hayatımızda ne değişirse çocuğunuz için endişeleriniz (ölüm kaygısı, gelecek korkusu gibi) azalır?	Evet, yani iyi bir eğitim almaları kaygılarımızı azaltabilir.	Olumlu \ olumsuz düşünceler	'İyi bir eğitim aldıysa endişem azalır' 'Endişem yok' 'Bağımsız bir birey olursa' 'Bakımını sağlayan birey olursa'	'İyi bir eğitim aldıysa endişem azalır'

Tablo 4. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip anneler için oluşturulan kodlar tablosu

Soru no:	Sorular	Cevap örneği	Sınıflandırma	Kodlar	Cevap örneğine ait kod
1	Çocuğunuza karşı yerine getirmeniz gereken görev ve sorumluluklar nelerdir?	İyi bir eğitim alsınlar, nını iyi beslensinler doğal sağlıklı, beslensinler doğru düzgün büyüsünler, iyi insan olsunlar.	Olumlu düşünceler	'İyi bir eğitim almalarını sağlamak' 'İyi ve kötüyü anlamalarını sağlamak' 'Onları korumak, sevmek ve güzel yetişkin olmalarını sağlamak'	'İyi bir eğitim almalarını sağlamak'
2	Ölüm sizin için ne ifade ediyor?	Ölüm şimdi herkes için bir son oluyor da bizim için değil tabi ki, inançlı insanlar için bir başlangıç herhâlde.	Olumlu \ Olumsuz düşünceler	'Ölüm denilince aklıma çocuklarım geliyor (onlara ne olacak?)' 'Ölüm bir bitiştir' ' Ölüm doğal bir olaydır. Nasıl doğduysak öyle öleceğiz.' 'Ölüm yeniden bir başlangıçtır.'	'Ölüm yeniden bir başlangıçtır.'
3	Bir annenin ölümü çocuğun yaşantısını nasıl etkiler?	Allah kimsenin evladını anasız babasız bırakmasın yavrucuğum, çok çok kötü bir şekilde etkiler eminim	Olumsuz düşünceler	'Olumsuz/kötü etkiler' 'Güzelyetiştirildiyse kolay atlar, iyi bir eğitim verilmediyse hüsrana uğrar' 'Çocuğun hayatında boşluk oluşur Anneye bağlıysa zor toparlar'	'Olumsuz/kötü etkiler'
4	Bir çocuğun ölümü annenin yaşantısını nasıl etkiler?	Bu daha da bir çok daha zor, Allah kimseye evlat acısı vermesin Allah muhafaza anne mahvolur herhâlde. Yani anne mahvolur...	Olumsuz düşünceler	'Kötü etkiler' 'Çocuğun ölümü daha zor' 'Çocuk ölünce annede ölüyor'	'Çocuğun ölümü daha zor'
5	Bir aile içerisinde en çok değişikliğe ve zorluğa sebep olacak şey annenin mi yoksa çocuğun kaybı mıdır? Neden?	İkisi de çok zor bilemiyorum	Olumsuz düşünceler	'İkisi de aynı acıdır' 'Anne kayıbdır. Anne her şeyi sağlayandır.'	'İkisi de aynı acıdır'
6	Hayatınızda ne değişirse çocuğunuz için endişeleriniz (ölüm kaygısı, gelecek korkusu gibi) azalır?	Emin ellerde olsun evlatlarımız diyerekten, tabi iyi bir eğitim almaları iyi bir iş imkanları olması	Olumlu /Olumsuz düşünceler	'İyi bir eğitim aldıysa endişem azalır' 'Endişem yok' 'İşi olursa, ayakları üzerinde endişem azalır' 'Dinine sahip çıkarsa endişem azalır'	'İyi bir eğitim aldıysa endişem azalır'

Sonuçlar

1.Çocuklarına karşı görev ve sorumlulukları

Atipik ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelere çocuklarına karşı görev ve sorumluluklarını öğrenmek amacıyla 'Çocuğunuza karşı yerine getirmeniz gereken görev ve sorumluluklar nelerdir?' sorusu sorulmuştur.

Atipik ve Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerinin çocuklarına karşı görev ve sorumluluklarına ilişkin görüşleri farklılaşmaktadır. Tipik gelişim gösteren bireylerin annelerinden büyük çoğunluğu (7kişiden4'ü) görevinin, çocuklarının 'İyi bir eğitim almalarını sağlamak' olduğu söyledikleri görülmektedir. İyi bir eğitim almasının görevi olduğunu söyleyen annelerin cevaplarının bazıları şöyledir: *Koruma bebekten çocuklukta, uuummm eğitim, iyi bir eğitim alsınlar (TP 5)*

Atipik gelişim gösteren bireylerin annelerinden büyük

çoğunluğu (7 kişiden 5'i) görevinin, 'Çocuklarının bakımlarını sağlamak' olduğunu söyledikleri görülmektedir.ocuklarının bakımını sağlamanın görevi olduğunu söyleyen annelerden bazılarının cevapları şöyledir:

Elimden gelseydi onu daha bağımsız bir birey olarak şey yapabilirdim. Ama şimdilik elimden gelen ona sadece bakım. Gözetebilmek odur.(ATP5)

2.Annelerin ölüme ilişkin görüşleri

Atipik ve tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin, ölüme ilişkin görüşlerini öğrenmek amacıyla 'Ölüm sizin için ne ifade ediyor?' sorusu sorulmuştur. Atipik ve tipik gelişimi olan bireylerin annelerini ölüme ilişkin görüşleri birbirlerine yakın oldukları görülmektedir. 4 Atipik gelişimi olan bireyin annesi ve 2 tipik gelişimi olan bireyin annesinin görüşü 'Ölüm denilince aklıma çocuklarım geliyor' dedikleri görülmektedir.

Ölüm denilince aklıma çocuklarım geliyor diyen annelerin cevaplarının bazıları şöyledir:
Ölüm benim için, çok ağır bir soru oldu. Ben çocuğumdan korkum yok ama ben öleceğim de çocuklarım ortada kalacak diye korkum. Bundan dört ay önce intihar etti. Söyleyemedim onun sıkıntısını içimde yaşadım. Acile zor yetişirdim.(ATP4)

Yani biz öldükten sonra nasıl olacak, nasıl kalacaklar? kim bakacak? Kim ilgilenecek onlar nasıl olur, nasıl yaşar? (TP7)

2 tipik gelişim gösteren bireyin annesi ve 1 Atipik gelişim gösteren bireyin annesi 'Ölüm bir bitiş', 'Ölüm doğal bir olay' olarak gördüğünü söylemiştir. Bu görüşe sahip annelerin bazı cevapları şöyledir: *Ölüm bir varmış bir yokmuş misali nasıl ki dünyaya geldiysek öyle de gideceğiz. Biz gideceğiz ki yerimize başkaları gelecek, Allahtan gelen her şey güzeldir.(TP4)*

Ölüm.... Ölüm.... Biraz acı... ölüm bir bitiş.... Burada kalanlar için bitiş oraya gidenler için başlangıç, ama biz bekleyenler için bitiş... (ATP6)

Fakat Atipik gelişimi olan bireylerin anneleriyle uyum olmayan görüş ise tipik gelişimi olan bireylerin annelerinin 3'ü 'Ölüm bir başlangıç' olduğu görüşüdür. Bu görüşe sahip annelerin bazı cevapları şöyledir:

Ölüm şimdi herkes için bir son oluyor da bizim için değil tabi ki, inançlı insanlar için bir başlangıç herhâlde. Bir son değil, tabi kolay kabul edemiyor insan ölümü, Özellikle Allah korusun sevdiklerinin başına gelmesi, Allah muhafaza çok acı verici bir şey, ama insanoğlu tabi ki doğduğumuza inandığımız gibi öleceğimize de inanacağız inaniyoruz. (TP2)

3.Annenin ölümü çocuğu nasıl etkiler

Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerinin ve tipik gelişimi olan bireylerin annelerinin görüşleri birbirinden farklılaşmaktadır. Atipik gelişimi olan bireylerin annelerin çoğunluğunun görüşü (7 kişiden 4'ü) 'Anne öldükten sonra çocuğa bakan olmaz' olduğu görülmektedir. Bu görüşe sahip annelerin bazı cevapları şöyledir:

Herhalde diyorum ben öldükten sonra o da arkamdan ölür. Çünkü bensiz yapamıyor. İhtiyaçlarını ben karşılıyorum. Ben olmazsam bakacak biri yok. Bir de diyor ki sen ölürsen ben de dua edip ölürüm diyor. (ATP5)

Tipik gelişimi olan bireylerin annelerinin büyük çoğunluğunun görüşü (7 kişiden 3'ü) 'Olumsuz\ kötü etkiler' olduğu görülmektedir. Bu görüşe sahip annelerin bazı cevapları şöyledir:

Eee kötü etkiler, yani çocuk pek kabullenemez, benim annem vefat etti. Hala daha ben onun anlarıyla yaşıyorum, onu düşünürüm.(TP4)

4.Çocuğun ölümü annenin yaşantısını nasıl etkileyeceğine ilişkin görüşler

Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerinin 5'i ve tipik gelişim gösteren bireylerin annelerinin 4'ü çocuğunun ölümünün annenin yaşantısını 'kötü etkileyeceğini' söylemiştir. Her iki örneklem grubundaki annelerin de cevaplarının benzediği görülmektedir. Bu görüşe sahip annelerin bazı cevapları şöyledir:

Yıkılır yani her ne kadar hazırız da desek, be n kendi adıma konuşayım herhâlde biterim. Ben rüyamda gördüm Aysenur'umu birkaç kez Aysenur'umu gördüm misal

rüyada bile kendi aklımla oynatmışım delirmişim üstümü başımı yırtmışım toprağı kazıyorum, toprağı yedim ve günlerce ben etkisinden kurtulamadım.(ATP7)

Aman Allah korusun o çok berbat bir şey, Annemin çocuğu öldü, yaşadı, gördüm onu, Allah kimseye hiçbir anaya vermesin, çok büyük bir travma, çok büyük bir acı, Yani anlatılmaz herhalde, Allah göstermesin, yaşatmasın. (TP 4)

5.Bir aile içerisinde en çok değişikliğe ve zorluğa sebep olacak şey annenin mi yoksa çocuğun kaybı mıdır? Neden?

14 annenin 12'si anne kaybının daha zor olduğunu söylemektedirler. 2 anne ise ikisinde acı olduğunu söylemektedir. Atipik gelişimi olan bireylerin annelerinin çoğunluğunun (7 kişiden 6'sı) ve tipik gelişim gösteren bireylerin annelerinin çoğunluğunun (7 kişiden 5'i) görüşü 'Annenin kaybıdır. Her şeyi sağlayan annedir' olduğu görülmektedir. Bu görüşe sahip annelerin bazı cevapları şöyledir:*Annenin kaybıdır. Çünkü her şeyi anne hazırladığı anne toparladığı için annedir. (ATP 1)*

Anne; anne baş anne her şeydir. Sen de bunu bilirsin belki annesin, anlarsın, Anne gitti miher şey gider. Her şeyine koşuyorsun, hasta oluyorlar sensin bir şey istiyorlar sensin, baba yoktur hayatta annedir. (TP5)

6.Hayatınızda ne değişirse çocuğunuz için, endişeleriniz azalır

Atipik gelişimi olan bireylerin anneleri ile tipik gelişim gösteren annelerin görüşleri farklılaşmaktadır. Atipik gelişim gösteren ailelerin genel endişelerinin azalması çocuğunun yaşamını sürdürmesine ilişkin görüşlerdir. 2 anne 'Bağımsız birey olması' ve 2 anne de 'Bakımını sağlayan bireyin olması' gerektiğini söylediği görülmektedir. Bu görüşe sahip annelerin bazı cevapları şöyledir:

Mesela hastalandığında çocuğuma güzel bakabilecek bir yer olsa. Güvenilebilsem. Hiçbir yere gidemiyorum ya. Birakabileceğim bir süreliğine hiçbir yer yok. Elim ayağım bağlı oluyor. Bir şey oluyor götürüyorsunuz. Gittiğin yerlerde hep bir sorun çıkarıyor çocuk. İşte anneler babalar aile çok etkileniyor böyle çocuklardan.(ATP6)

Tipik gelişim gösteren bireylerin annelerin 3'ü ise 'İyi bir eğitim aldıysa endişem azalır' görüşünü söylediği görülmektedir. Bu görüşe sahip annelerin bazı cevapları şöyledir:

Dediğim gibi iyi bir eğitim ve terbiye verebildiysem eminsem bundan kaygılarım daha az olur. Çünkü onların bununla baş edebileceğini düşünürüm. (TP 2)

Tartışma

Araştırmanın bulguları incelendiğinde verilerin literatürle uyum içerisinde olduğu görülmektedir. Bulgumuz ve literatürdeki benzer veriler dikkate alındığında Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerde önceliğin, çocuklarının bakımı olduğu fark edilmektedir. Her iki gruptaki annelere yöneltilen sorulardan birincisi, annelerin çocuğa karşı görev ve sorumlulukları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Verilen cevaplar analiz edildiğinde Tipik gelişimi olan çocuğa sahip annelerin genel sorumluluk bilinci iyi bir eğitim üzerinde yoğunlaşırken Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin bakım

sağlama teması üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Uğuz ve arkadaşları (2004) tarafından örneklem grubunun yaşları 13-22 arasında değişen bedensel ve zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerden oluşan bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin düşüncelerinde, çocuklarının kendilerine bağımlı konumda oldukları, kendi kendilerine yetemeyecekleri gibi temalar olduğu saptanmıştır. Özsoy ve arkadaşları tarafından yetersizliğe sahip çocuğu olan 110 anne ve baba ile gerçekleştirilen çalışmada ebeveynlerin %54.5 gibi büyük bir çoğunluğunun çocukları ile ilgili gelecek kaygısı taşıdığı görülmüştür. Yapılan diğer çalışmalarda da Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerde çocuklarına yönelik olarak bakım konusuyla ilgili kaygı yaşadıkları saptanmıştır (Danış, 2006; Çürük, 2008). Tipik ve Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin görüşlerindeki bu farklılık yorumlanırken, örneklem grubun sosyodemografik özelliği göz önünde bulundurulmadır. 18 yaşına erişmiş veya geçmiş tipik gelişim gösteren bir bireyin kendi yaşamını sürdürebilecek nitelikleri kazanmış olması, kendi öz bakım ve özdenetimini yapabiliyor olması beklenmektedir. Yaşları bakımdan tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin çocukları özellikle meslek seçimleri, üniversite seçimi gibi dönemleri barındıran ilk yetişkinlik yıllarına denk gelmektedir. Bu sebeple annelerin düşüncelerindeki temalar eğitim üzerine yoğunlaşıyor olabilir (Santrock, 2012).

Araştırma kapsamında annelerin ölümü nasıl yorumladıkları incelenmiştir. Atipik gelişime sahip annelerin büyük çoğunluğu yine ilk başta çocuklarını öncelikle ve ölüm denince akıllarına çocuklarının geldiğini ifade etmişlerdir. Bu bulgu annelerin çocuklarına bakım sağlama sorumluluğu düşüncesi ile doğru orantılı ilerliyor olabilir. Çünkü ölüm ile beraber anne bakım sağlama görevini yerine getiremeyecektir. Bu da annelerde çocuğuma ne olacak düşüncesi uyandırıyor olabilir. Tipik gelişime sahip annelerin yorumları analiz edildiğinde ise ölümü bir başlangıç olarak yorumladıkları görülmüştür. Bu görüşme yapılan örneklem grubunda, özellikle tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerinin ançlı bir kesimden oluşuyor olmasıyla bağlantılı olabilir. Annelerin cevapları içerisinde geçen amin, inşallah, Allah büyüktür, Allah'ın izniyle gibi kavramlar bu yorumumuzu destekler niteliktedir. İslam inancına göre dünyadan sonra sonsuza kadar yaşanacak gerçek bir hayat olduğuna inanılmaktadır (Kavuştu, 2007). Anneler bu inanış doğrultusunda ölümü bir başlangıç olarak yorumluyor olabilirler. Feifel ve Branscomb (2003) da çalışmalarında ölümü yaratıcıdan verilen doğal bir döngü olarak nitelendiren bireylerin ölüme dair bir kaygı ve korku duymadığını saptamıştır. Bu bulgu, yorumumuzu destekler niteliktedir. Annenin ölümünün, çocuğun yaşantısını nasıl etkileyeceğiyle ilgili cevaplar incelendiğinde Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin yorumları yine yaşamın devamı için bakım verme konusunda kaygıları içerirken, tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin kaygıları daha çok duygusal açıdan yaşanacak zorluklarla ilgiliydi. Çocuğun ölümü ile ilgili görüşler incelendiğinde ise tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin, çocuklarının ölümü söz konusu olduğunda görüşlerinin çocuk ölünce kendi hayatlarının da biteceği şeklinde olduğu fark edilmektedir. Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin bu konudaki görüşlerine bakıldığında özellikle iyi bakabilmiş olabileceği fark edilmektedir. Çocuğun bakımının anne tarafından üstlenildiği bir kültür içerisinde yaşıyor oluşumuz da annede yeterli olup olmadığı düşüncesi

uyandırıyor olabilir (Işıkhani, 2005). Alan yazın tarandığında annelerin Atipik gelişim gösteren çocuk konusunda babalardan daha kaygılı olduğu ve suçlu hissettiği ifade edilmektedir (Rodriguez ve Murphy, 1997; Kazak ve Marvin, 1984; Dönmez ve ark., 2000). Bu bulgular bulgumuzu destekler niteliktedir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin cevapları da kültür ile ilişkilendirilebilir. Kültürümüzün kadınlara yüklemiş olduğu cinsiyet rolündeki anaçlık, çekip çeviren olma ve sorumluluk alma bilinci bu görüşte etkili olabilir (Okray, 2005) Annelerin ölümün zorluk derecesi ile ilgili çocuk veya anne hakkında yaptıkları yorumlar analiz edildiğinde; tüm annelerin anne kaybının daha zor olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip 2 annenin ise her ikisinin de aynı acı olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin görüşlerine bakıldığında, görüşlerin yine bakım verme teması üzerinde yoğunlaştığı dikkat çekmektedir. Bu cevaplar üzerinde kültürel değerlerin etkili olduğu düşünülebilir. Türk toplumunda anne çocukların yaşı fark etmeksizin toparlayan, derleyen ve anaç olan birey olarak görülür ve kız çocukları bu değerlerle büyür. Bu da gelişim şekli fark etmeksizin tüm annelerin, anneyi evin toparlayıcısı olarak algılamasına sebep olmuş olabilir (Okray, 2015). Kübler ve Ross (1997) tarafından örneklem grubunu ölmek üzere olan değişik yaş gruplarındaki 200 kişinin oluşturduğu bir çalışma yürütülmüştür. Bu çalışmanın sonucunda araştırmacılar farklı kültürlerin ölümü kabul etmede farklı tutumlar sergilediğini ifade etmiştir. Böylece bazı kültürlerin yeni nesillerin ölümünden de daha az kaygı taşıyan bir kültür olabileceğini ifade eder (Akt: Morris 2002). Türk toplumundaki ahiret inancı da bunun üzerinde etkili olarak yorumlanabilir. İslam inancına göre ölen çocuklar günahsız olarak nitelendirilir ve sorgulanmadan cennete kavuşurlar (Demirci, 2018). Bu her iki anne grubunun da çocuğun değil de annenin ölümünün daha zor olarak değerlendirmesinde de etkili olmuş olabilir. Son olarak konuya ilişkin öneriler sunabilmek adına annelere endişelerini azaltabilecek şeylerin var olup olmadığı sorulmuştur. Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerinin büyük çoğunluğunun endişelerini azaltacak şeylerin yine çocukların bağımsız olması ve çocuklarına bakım sağlayacak biri olması yönünde olduğu görülmüştür. Tipik gelişim gösteren çocuğa sahip olan annelerin cevapları incelendiğinde ise büyük çoğunluk eğitimin iyi olmasının endişelerini azaltacağı ve endişeleri olmadığını ifade etmiştir. Annelerin görüşleri incelendiğinde görülmektedir ki, Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin bakım verme görevleri yaşadıkları süre boyunca devam etmektedir ve ölüme ilişkin genel kaygıları da bu düşünce etrafında şekillenmektedir. Schilmoeller ve Baranowski (1998) araştırmalarında Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerdeki kaygının kaynağının, ölüm ya da kaza gibi bir durum sonucu çocuklarının yaşamına nasıl devam edeceği olduğu ifade edilmektedir (Işıkhani, 2005). Tüm bu bilgiler ışığında bulgularımızın literatürle uyum içinde olduğu görülmektedir. Araştırmanın bulgularına dayanarak verilebilecek öneriler ve araştırmanın sınırlılıkları ise şu şekildedir; araştırmanın bulgularının nesnel olarak değerlendirilince yapılarak araştırma sonuçları dışında, Atipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin aktardığı bilgiler kendilerinin maddi ve manevi desteğe ihtiyaç duydukları yönündedir. Atipik gelişim gösteren kardeşe sahip olan bireylerin bulunduğu evlerde, kardeşlerin de ayrıca psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiştir. Ailelere süreçle ilgili eğitim programları, sosyal destek

programları ve sunulabilir. Böylece hissettikleri olumsuz duygularla baş etmelerine yardımcı olunabilir (Özkan ve Kılıç, 2013). Yapılacak sonraki araştırmalara farklı bir örneklem grubu dâhil edilebilir. Araştırmanın yürütüldüğü örneklem grubunun 14 kişiden oluşuyor olması sebebiyle sonuçları genele yaymak mümkün olmayabilir.

Araştırmaya dâhil edilen ölüm kaygısı konusu bireyler için konuşulması zor olan bir konu olabilir. Bu sebeple katılımcılar aktarmak istedikleri her şeyi aktaramamış olabilirler. Başka bir çalışmada hem nicel hem nitel veriler toplanarak, veriler desteklenebilir.

Kaynaklar

- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çürük, N. (2008). *Ankara İl Merkezi'nde Bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İş Okullarında 1. ve4. sınıfa devam eden zihinsel engelli çocukların annelerinin kaygı ve sosyal destek düzeylerinin karşılaştıkları problemlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Danış, M. Z. (2006). Zihinsel engelli çocuğa sahip annelerin yaşadığı duygular, çocuklarının geleceğe ilişkin düşünceleri ve umutsuzluk düzeyleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*,17(2), 91-107.
- Demirci, K. (2018). Zeydi Hadis yorumu: Muhammed B. Yahya (Ö. 310/923) örneği. *Journal of Social Sciences Eskisehir Osmangazi University/Eskisehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 105-126.
- Dönmez,N.B.,Bayhan,P.,Artanl.(2000).Engelliçocuğasahipailelerinbeklentileriveendişe duydukları konuların incelenmesi. *Sosyal Hizmetler Dergisi*, 1 (11),16-24.
- Durat, G., Atmaca, G. D., Ünsal, A., Kama, N. (2017). Özel gereksinimi olan çocukların ailelerinde umutsuzluk ve depresyon. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 39(3), 49-57.
- Feifel, H., Branscomb, A.B. (2003). Who's afraid of death? *Journal of Abnormal Psychology*, 81(3), 282-288.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İşıkhan, V. (2005). *Türkiye'de Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Sorunları*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- İşcan,G.Ç.,&Malkoç,A.(2017).Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin umut düzeylerinin başa çıkma yeterliği ve yılmazlık açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 120-127.
- Kavuştı, M. (2007). *Kur'anda ahiret hayatı*. Yayınlanmış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Konya.
- Kazak, A.E. ve Marvin, R.S. (1984). Differences, difficulties and adaptation: stress and social networks in families with a disabilities: linking process with outcome. *Journal of Pediatric Psychology*, 24 (1), 41-53.
- Koca,A.(2017).*Engelli çocuğa sahip olan ve engelli çocuğa sahip olmayan annelerin ve ölüm kaygısı durumluk süreklilik kaygı düzeyleri arasındaki farklılaşmanın incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı.Gaziantep
- Küçüker, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne-babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 3 (1), 1-11.
- Metin, E. N. (2012). *Özel Gereksinimli Çocuğun Aileye Katılımı*. E. N. Metin, (Ed.) Özel gereksinimli çocuklar içinde. Ankara: Maya Akademi
- Okanlı,A.,Ekinci,M.,Gözüağca,D.,Sezgin,S.(2004).Zihinsel engelli çocuğa sahip ailelerin yaşadıkları psikososyal sorunlar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1),1-5.
- Okray, Z. (2015). Türk atasözleri ve deyimlerinde kadın imgesi. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (1),93-102.
- Oktar, N. ve Yıldız, R. (2019). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin ölüm kaygısı ile sosyal politikalara güven ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi (AİD)*, 14(1), 463-498.
- Özkan, Y. ve Kılıç, E. (2013). Ailenin Psiko-Sosyal Destek İhtiyacını Karşılamada Yeni Bir Model Önerisi: Aile Sağlığı Merkezlerinde Aile Psiko-Sosyal Destek Birimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7 (30), 25-44.
- Rodriguez, C.M. ve Murphy, L.E. (1997). Parenting stress and abuse potential in mothers of children with developmental disabilities, *Child Maltreatment*, 2 (3), 245-252.
- Santrock, J. W. (2012). *Ergenlik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şencan, H. (2005). Sosyal ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik ve Geçerlilik. Ankara Uğuz, Ş., Toros, F., İnanç, B. Y. ve Çolakkadıoğlu, O. (2004). Zihinsel ve/veya bedensel engelli çocukların annelerinin anksiyete, depresyon ve stres düzeylerinin belirlenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 7(1),42-47.
- Yalçın, H. (2018). *Hedef Çocuk Gelişimi Kitap Seti. Çocuk Gelişimi Kitabı Çocuklarda Ahlak Gelişimi*. Konya: Hedef Yayıncılık.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Does A Correlation Exist Between Fluid Intelligence And Creativity?

Nakşidil Torun YAZIHAN¹

Abstract: The aim of the study was to investigate the associations between fluid intelligence and creativity among young adults. The sample consisted of 26 university students who were recruited through convenience sampling method. The Raven Standard Progressive Matrices (RSPM) 9 item-form and a divergent thinking test were used to measure fluent intelligence and creativity, respectively. In order to examine the associations between creativity and fluent intelligence correlational analysis was applied. The Pearson's correlation coefficient revealed that there was no significant relationship between the tests of divergent thinking and RSPM total score. On the other hand, the results showed a significant positive correlation between the RSPM visuospatial factor and both fluency ($r=.47$, $p<.01$) and flexibility ($r=.41$, $p<.01$) dimensions of the divergent thinking test. As a result, we suggest that certain basic processes regarding fluid intelligence (e.g. visual spatial reasoning) and creativity operate through common and similar mechanisms. Future studies could investigate the association between these constructs by using neuro-imaging method and focus on how these skills can be integrated into real life situations.

Key Words: Fluent Intelligence, Creativity, Divergent Thinking, Creative Thinking

Akışkan Zeka ve Yaratıcılık Arasında Bir İlişki Var Mıdır?

Özet: Bu çalışmanın amacı genç yetişkenlerde yaratıcılık ve akışkan zeka arasında nasıl bir ilişki olduğunu araştırmaktır. Elverişli örneklem yöntemi ile veri toplanmış; örneklem 26 üniversite öğrencisinden oluşmuştur. Katılımcılara akışkan zeka ve yaratıcılığı değerlendirmek üzere sırasıyla Raven Standart Progresif Matrisler (RSPM) 9 maddelik form ve diverjant düşünme testi uygulanmıştır. Yaratıcılık ve akışkan zeka arasında bir bağlantı olup olmadığının araştırılmasında korelasyonel yöntem kullanılmıştır. Pearson korelasyon katsayılarına göre RSPM toplam puan ve diverjant düşünme sonuçları arasında bir ilişki bulunamamıştır. Alt boyutlar incelendiğinde, RSPM testinin görsel-uzamsal faktörü ile diverjant düşünme testinin akıcılık ($r=.47$, $p<.01$) ve esneklik ($r=.41$, $p<.01$) boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki elde edilmiştir. Sonuç olarak, akışkan zeka (örn., görsel uzamsal muhakeme) ve yaratıcılıkla ilişkili belirli temel süreçlerin ortak ve benzer mekanizmalar üzerinden işlediğini söyleyebiliriz. Ayrıca, yaratıcılığın ve akışkan zekanın değerlendirilmesinde kullanılan malzemeye bağlı olarak bu ilişkinin değişebileceğini düşünüyoruz. Gelecekteki çalışmaların bu yapıları nörogörüntüleme yöntemi kullanarak araştırabileceği ve söz konusu becerilerin günlük hayata nasıl entegre edilebileceği üzerine odaklanabileceği düşünülmektedir.

Anhtar Kelimeler: Akışkan Zeka, Yaratıcılık, Diverjant Düşünme, Yaratıcı Düşünme

¹Dr. Çankaya Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Türkiye-Ankara

Address of correspondence/Yazışma adresi: Dr. Nakşidil Torun Yazihan, Çankaya Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Türkiye-Ankara, E-mail: naksidil.yazihan@gmail.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 07.09.2019, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 03.11.2019, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 10.02.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Yazihan, N.T. (2020). Does A Correlation Exist Between Fluid Intelligence And Creativity?, *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2 (1): 28-34 doi:10.35365/ctjpp.20.2.4

Introduction

A large number of studies in the broader literature have examined the relationship of creativity and intelligence. Interestingly, however, studies in this area still have inconsistent results. While one theory claims that intelligence is necessary, but not the only necessity for creativity (Barron 1969), other theories suggest that very high intelligence can interfere with creativity (Sternberg 1996) or is one of the components of intelligence (Plucker, Esping, Kaufman, & Avitia, 2014).

The construct of fluid intelligence is defined as the ability to flexibly deduce rules, to think logically, to reason and to think abstractly (Cattell, 1967). Fluid intelligence is a complex ability which found to be associated with a wide variety of cognitive tasks. It is critical in adapting to new situations efficiently and plays a critical role in generating solutions to the problems encountered (Gray & Thomson, 2004). On the other hand, creativity is considered as an ability or process that emerges as an original, valuable and socially accepted idea or product. It involves unique, useful, and productive thought and behaviour (Sternberg & Lubart, 1996; Sternberg & Kaufman, 2011). Other characteristics of this process include the ability to re-establish the conceptual structures, visualization during creative idea generation, inhibition of competing ideas, and the sudden occurrence of a solution during problem solving (Abraham & Windmann, 2007).

Since a long time, divergent thinking tests have been used to measure creativity psychometrically (Shi, Wang, Yang, Zhang & Xu, 2017). According to Guilford (1967), divergent thinking is characterized by creating original combinations, using existing knowledge and generating new approaches and original ideas through skills such as flexibility and fluency.

On the other hand, fluid intelligence has often been measured psychometrically by RSPM (Raven Standard Progressive Matrices) and among many of the neuropsychological tools, it is one of the most extensively administered tests in the literature to measure fluid intelligence (Bilker, Hansen, Brensinger, Richard, Gur & Gur, 2012; Downey, Lomas, Billings, Hansen, & Stough, 2014). The test is popular because of various reasons such as it was designed specifically to measure Spearman's general ability factor and it has also been used widely as an assessment tool to measure fluid intelligence (Spearman & Wynn-Jones, 1951).

The RSPM measures abilities to infer and integrate rules, to manage goal hierarchies and to form abstractions (Carpenter, Just & Shell, 1990) and comprised of different factors. Van der Ven & Ellis (2000) emphasized that the RSPM contains two significant factors. First one is identified as gestalt continuation which presents in the initial items for which the correct solution must be found according to some gestalt continuation rule and cognition of figural relations. Second factor is analogical reasoning, present in most of the later items. The subject should deduce and use analogical reasoning to find out the rules in certain changes. According to another study, RSPM was comprised of three factors namely gestalt continuation, verbal-analytical reasoning and visuospatial ability (Lynn, Allik & Irwing, 2004). Particularly in RSPM, while perceiving or imagining spatial forms, test taker needs to rotate them in two- or three-dimensions

and find out the creative solution in any field of knowledge before matching a spatial form with another one correctly.

Over time, an extensive literature has developed on creativity and intelligence. Although the divergent thinking tests and general intelligence tests such as RSPM both encompass a strong visual imagery and visuospatial component, only a few studies focused this relationship in the literature. For instance, according to more recent theories, spatial abilities are considered as an important process both for intelligence creative thinking (Lohman, 2000; Palmiero & Srinivasan, 2015). Within executive functions, other related factors such as fluid intelligence, and creativity was defined by Benedek and colleagues (2014). They investigated whether the fluid intelligence and creativity can be explained by a common executive ability. They have found that while fluid intelligence was strongly predicted by updating (component of working memory); creativity was predicted by both updating and inhibition processes. In addition, updating which is a highly correlated ability with working memory was found to explain the relevant part of the shared variance between intelligence and creativity. The researchers have concluded that executive functions contribute to the performance in both (Benedek, et al 2014).

Creativity is associated with different cognitive abilities, such as cognitive flexibility, fluency, working memory and attention which are mostly regulated by the prefrontal cortex (Dietrich, 2004). The ability to change traditional or conventional thinking strategies to adopt new and high-level rules is the most important feature of creativity theories and the concept of divergent thinking (Kim, 2005). However, some studies view intelligence and creativity as two distinct modestly correlated cognitive abilities (Barron & Harrington, 1981; Wallach & Kogan, 1965; Nusbaum & Silvia, 2011). The current study was designed in accordance with "divergent thinking theory" of creativity (Guilford, 1967). Since the relationship between creativity and fluid intelligence has been unclear (Kaufman & Plucker, 2011) we aimed to examine the possible associations between these two constructs in young adults. Study addresses the following research question: Does significant correlation exist between factors of fluid intelligence and dimensions of creativity?

Method

Research Design

In order to explore the relationship between fluent intelligence and creative we used correlational method (explanatory research design). A correlation is a statistical test to determine the tendency or pattern for two (or more) variables or two sets of data to vary consistently. By using this research approach, we tested whether the changes in fluent intelligence reflected to the changes in creativity.

Participants

The sample consisted of 26 volunteer participants (male:11; female:15) studying at state universities of Turkey. None of the subjects had a history of neurological or psychiatric illness. They were recruited

through convenience sampling method. The mean age of the group was ($M=25.03$, $SD=2.87$).

Assessment Devices

The Raven Standard Progressive Matrices (RSPM)

RSPM is a standardized general intelligence test that consists of 60 visually presented, geometric- parallel items (Raven, Raven, & Court, 1996). The test comprises of 5 sets (A, B, C, D and E) which contain 12 items in each set. The A and B sections each contain 12 2x2 matrices, while the C, D, and E sections each contain 12 3x3 matrices. Section A involves finding the missing part of an image by using gestalt compositions. The other sections the solutions become more complicated and require more abstract reasoning. The correct answer should be selected from a group of 6 possible answers, or a group of 8 possible answers (Lynn, 2004). The items are getting more and more difficult in each section and the solution of items require higher cognitive functions such as reasoning, abstraction skills, visual-spatial abilities, working memory, analytical thinking and fluent intelligence. It was standardized for the Turkish sample by Karakaş in 2004.

Previous research described three different factors for RSPM (Lynn, 2004). The first factor is “gestalt continuation”, which requires the perception of the

pattern as gestalt completion and selecting the appropriate piece without the use of reasoning. The second factor is “verbal analytic reasoning”, which requires verbal reasoning, arithmetical addition and subtraction operations. The third factor is “visuospatial ability” in which the solutions of the items require perceptual abilities and visuospatial reasoning. In this study items were selected from the last two factors. In the present study, a nine-item short form from sets C, D and E was used in order to evaluate fluid intelligence.

Assessment Of Creativity

In this study three test composed of three different questions were used to assess divergent thinking (Guilford, 1967; Silvia, 2008; Chermahini, Hickendorff & Hommel, 2012). The unusual uses test requires generating creative uses of a brick; the object instances test requires generating creative instances of things that are round, and the consequences test requires imagining how different would life be if there is no need to sleep. All the subjects were instructed that the test was measuring creative thinking. The instructions of the three questions are presented in Table 1. Unlike phonetic fluency tests (e.g., list as many words that start with F as you can) and semantic fluency tests (e.g., list as many animals as you can), divergent thinking tests were expected to evaluate the creative quality of the responses, not merely the number of responses (Silvia, 2008).

Table 1. The instructions of divergent thinking tests.

The unusual uses test	You should write down all the original and creative uses for a brick that you can think of. Certainly, there are common, unoriginal ways to use a brick; for this test, write down all the unusual, creative, and uncommon uses you can think of. You have three minutes. Any questions?
The object instances test	You should write down all the original and creative instances of things that are round that you can think of. Certainly, there are some obvious things that are round; for this test, write down all the unusual, creative, and uncommon instances of the things that are round. You have three minutes. Any questions?
The consequences test	Imagine that people do not need sleep anymore and will not experience any adverse outcomes. What would happen if humans didn't have to sleep and how different would life be? Write down all the original, creative consequences of it? You have three minutes. Any questions?

The answers were identified and scored according to four categories: originality, fluency, flexibility, elaboration dimension (Chermahini, 2012; Silvia, 2011; Takeuchi, 2010). A brief description of each category is given below.

Originality: Each response was compared to the total amount of responses from all the participants. Unique responses tended to be creative responses, but a response given only once not always judged to be as creative. Responses that were given by only 5% of the group counted as unusual (1 point) and responses given by only 1% of them count as unique (2 points). The responses which had high frequency rate were accepted as a common response.

Fluency: Fluency was measured by the number of unique relevant responses to questions and was related to the ability of generating many alternative answers. Fluency scores were determined by the total number of questions answered after excluding inappropriate responses or answers that are difficult to relate to the subject.

Flexibility: Flexibility was the ability to create answers from a broad perspective. Flexibility scores were

determined by the sum of the total number of different category types.

Elaboration: The amount of detail in the given responses were analyzed; e.g., “a doorstep” counts 0, whereas “a door stops to prevent a door slamming shut in a strong wind” counts 2 (1 point for explanation of door slamming and another for further detail about the wind).

Procedure

All participants were instructed about the procedures of the study and their consent was taken. Thereafter, standard instruction of the RSPM test was given by the experimenter and the items from sets C (3 items), D (3 items), E (3 items) were presented in the centre of a laptop screen according to the original order of the items. The nine items were selected from the verbal-analytic, visuo-spatial and the combined factors of the RSPM identified by Lynn and colleagues (2004). The statistical analyses were made both with the total score from the 9 items, and the three factors. After completing RSPM, three questions of the divergent thinking test were given

in a written form and asked to the subjects to write their answers on the paper.

The procedures of the study:

- (a) Standard instructions were given by the experimenter and the participants completed the three items of part A version as practice items from the paper-pen version.
- (b) The participants were then seated in front of a laptop. Standard RSPM instructions were given again by the experimenter and the participants were asked to complete the 9 items test.
- (c) After the RSPM was administered, participants were given the divergent thinking tests in which generating creative and unusual answers were expected.

Statistical Analysis

Statistical analyses were performed using the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) Ver. 20 (SPSS IBM Corp.; Armonk, NY, USA) statistical package program. Pearson’s correlation analysis was performed to determine the correlation between RSPM factors and

divergent thinking characteristics. For the statistical analysis, a $p < 0.05$ was considered statistically significant.

Results

In order to measure fluid intelligence and reasoning a nine form of RSPM was administered. The creativity was measured by the divergent thinking tests comprised of unusual uses test, object instances test, and consequences test. To evaluate the difficulty of each item we calculated percentages of response accuracy. We found that the highest and the lowest correct responded items were belonging to the 5th and 11th items of set E, respectively (Table 2). We applied Pearson’s correlation statistics to investigate whether there was an association between participants’ divergent thinking performance and scores of RSPM. Significant moderate correlations were found between RSPM visuospatial factor and fluency (unusual uses test) ($r = .41, p < .05$), (object instances test) ($r = .50, p < .01$) and flexibility (object instances test) ($r = .42, p < .05$) subtests of divergent thinking (Table3; Table 4).

Table2. The accuracy rates of each RSPM items.

Items	Answers		Percentage of correct answers	RSPM factors
	Correct	Incorrect		
C12	16	10	61.5	Verbal analytic
C11	22	4	84.6	Verbal analytic
C6	24	2	92.3	Visuospatial
D11	16	10	61.5	Verbal analytic
D9	20	6	76.9	Visuospatial
D8	24	2	92.3	Visuospatial
E11	3	23	11.5	Verbal analytic, visuospatial
E6	21	5	80.8	Verbal analytic, visuospatial
E5	26	0	100	Verbal analytic, visuospatial

RSPM: Raven standard progressive matrices

Table3. Summary of Pearson’s Correlation Coefficients

	RSPM total	RSPM VS	RSPM VA	VS+VA
Originality (unusual uses)	-.069	-.058	.026	-.122
Originality (instances)	-.254	-.174	-.160	-.195
Originality (consequences)	.062	-.077	-.020	.248
Fluency (unusual uses)	.178	.411*	-.057	.007
Fluency (instances)	.345	.505**	.148	.042
Fluency (consequences)	.089	.282	-.058	-.049
Flexibility (unusual uses)	.043	.313	-.127	-.107
Flexibility (instances)	.169	.425*	.051	-.154
Flexibility (consequences)	.084	.217	.015	-.071
Elaboration (unusual uses)	-.175	-.108	-.211	-.032
Elaboration (instances)	-.007	-.199	-.060	.277
Elaboration (consequences)	-.037	.021	-.287	.223

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$ RSPM: Raven standard progressive matrices, VS: Visuo-spatial, VA: Verbal analytic

Table4. Summary of Pearson’s Correlations Coefficients

	Originality	Fluency	Flexibility	Elaboration
RSPM total	-.106	.267	.169	-.175
RSPM VS	-.142	.472*	.417*	-.274
RSPM VA	-.067	.066	.068	-.275
VS+VA	-.003	-.001	.165	.149

* $p < 0.01$ RSPM: Raven standard progressive matrices, VS: Visuo-spatial, VA: Verbal analytic

Discussion

We did not find any significant correlation between the total score of RSPM and the tests used to measure divergent thinking. Our results indicated that the second

(object instances: round shapes) and the third (unusual uses: brick) tests of the divergent thinking were significantly and positively correlated with RSPM’s

visuospatial factor. In other words, the magnitude of correlations found to be significant between the visuospatial component of the fluent intelligence (RSPM) and both fluency, flexibility dimensions of the creativity.

The RSPM was reported as one of the multidimensional structured tests in the literature (DeShon, Chan & Weissbein, 1995, Lynn, 2004). As discussed in the introduction section, according to Lynn and colleagues' findings (2004), RSPM was comprised of three factors. In the current study we focused on the second and third factors which were defined as "verbal analytic reasoning" and the "visuospatial ability", respectively. The reason we chose test items from different factors of RSPM (instead of using only RSPM total score) was that we had the opportunity to explore all possible relationships.

Visuo-spatial items of the RSPM which requires to perceive and manipulate visual patterns found to be associated with the fluency and flexibility scores of the second (object instances: round shapes) and the third (unusual uses: brick) questions of the test. We conclude that the cognitive components of fluid intelligence and creativity tests may share some common cognitive processes. Regarding RSPM's factors, verbal-analytic reasoning mostly benefits from feature integration and hypothesis testing, whereas the visuospatial reasoning mostly benefits from elaborate perception to stimulus features (Chen, Beuckelaer, Wang, & Liu, 2017). Like RSPM's visuospatial reasoning, divergent thinking also requires using the geometrical features of the objects (brick and round shapes) to create new and unusual items.

In addition, solution of the items regarding to visuospatial factor may involve mental operations or abilities such as rapidly perceiving and manipulating visual patterns and visual imagery of these patterns. As suggested in the literature RSPM performance is determined by a mental imagery approach based on visual representation (DeShon, 1995). which also appears to be critical while performing a divergent thinking test. The literature review shows that mental imagery and divergent thinking are related to each other (LeBoutillier & Marks, 2003). The contribution of visual imagery to creativity have been supported by findings of positive associations between visual imagery ability and visual, verbal creative ability (Palmiero, Cardì, & Belardinelli, 2015). In a recent study Benedek's and colleagues (2020) have focused on the neural correlates of creative thought. They have found that generation of original versus common associations was related to higher activation in bilateral lingual gyri. They have suggested that cued search for remote representatives of given properties are supported by visually mediated search strategies. In addition, they have suggested that generation of verbally cued, original associations relies not only on verbal semantic memory but involves mental imagery and episodic simulation.

Recent studies show that divergent thinking and intelligence are overlapping with other cognitive functions (Plucker & Esping, 2015; Takeuchi, 2011). One of these functions is executive functions which have

an important role in cognitive basis of individual differences in intelligence and creative thought. Fluency and flexibility are the two components of executive functions. Intelligence and creativity are thought to be correlated constructs and considered to have common executive components (Benedek, Jauk, Sommer, Arendasy, & Neubauer, 2014). RSPM, a commonly used test in the literature for fluid intelligence and reasoning, includes capabilities such as flexible mind, inference rules, evaluating target hierarchies, and making high level abstractions. Neural connections for these abilities are thought to cover a wide frontoparietal network, different processing models emphasize varying proportions of specific roles of prefrontal or posterior regions. In a recent study it was found that intelligence and creativity rely on similar neural and cognitive systems. It was reported that a network that predicted general intelligence shared over half of its functional connections with a network that predicted creative ability which were linking frontal executive regions with posterior default regions (Frith, 2019).

The current study presents some limitations such as, the usual way of assessing and scoring divergent thinking may involve methodological problems. Divergent thinking tests could be scored in many ways and to an extent they have reliability problems (Silvia, 2008). Moreover, it is important to point out that creativity is a complex construct that is unlikely to be fully measured by a single test (Nasbaum & Silvia, 2011). For instance, some researchers consider creativity an attribute of a product while others consider it as a trait or state of an individual (Runco, 2007). Our study results also support the idea that there is not one single aptitude or factor for creativity. Another limitation was all the participants were university students therefore, the results had poor generalizability. Lastly, the sample size was too small, and we did not administer 60-item set of RSPM. However, we used a computerised version of RSPM where other studies did not find any significant difference across administrations or formats (Williams & McCord, 2007).

In general, the size of the correlation between intelligence and creativity seems to depend on the task or tests used to measure creativity or intelligence. In addition, the strongest positive relationship usually obtain from the studies which use latent variables such as creative achievement (Jauk, Benedek, & Neubauer, 2014), and when the performance evaluated by the creative quality of generated ideas (Nusbaum, Silvia, & Beaty., 2014). Since creativity is a multifaceted construct a more comprehensive assessment tool may be more helpful to explore the possible relationship. Therefore, we must keep in mind that results might change depending on the tasks used both to measure creativity and intelligence. In conclusion, the current study findings showed that the two executive components of creativity, namely fluency and flexibility were associated with visuospatial reasoning factor of the fluent intelligence test. Future research should consider the potential effects of other cognitive domains such as problem solving, working memory, cognitive control, and focus on how these skills can be integrated into real life situations.

References

- Abraham, A., & Windmann, S. (2007). Creative cognition: the diverse operations and the prospect of applying a cognitive neuroscience perspective. *Methods* 42, 38–48.
- Barron, F. (1969). *Creative person and creative process*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Barron, F., & Harrington, D. M. (1981). Creativity, intelligence, and personality. *Annual Review of Psychology*, 32, 439-476.
- Benedek, M., Jauk, E., Sommer, M., Arendasy, M., & Neubauer, A. C. (2014). Intelligence, creativity, and cognitive control: The common and differential involvement of executive functions in intelligence and creativity. *Intelligence*, 46, 73–83.
- Benedek, M., Jurisch, J., Koschutnig, K., Fink, A., Beaty, R.E. (2020). Elements of creative thought: Investigating the cognitive and neural correlates of association and bi-association processes *NeuroImage*, 210, 1-10.
- Bilker, W. B., Hansen, J. A., Bressinger, C. M., Richard, J., Gur, R. E., & Gur, R. C. (2012). Development of abbreviated nine-item forms of the Raven's standard progressive matrices test. *Assessment*, 19(3), 354–369.
- Carpenter, P. A., Just, M. A., & Shell, P. (1990). What one intelligence test measures: A theoretical account of the processing in the Raven Progressive Matrices Test. *Psychological Review*, 97(3), 404–431.
- Cattell RB (1967) The theory of fluid and crystallized general intelligence checked at the 5-6 year-old level. *Br J Educ Psychol*,37(2), 209-24.
- Chen, Z., De Beuckelaer, A., Wang, X. & Liu, J. (2017). Distinct neural substrates of visuospatial and verbal-analytic reasoning as assessed by Raven's Advanced Progressive Matrices. *Sci Rep* 7, 16230.
- Chermahini S.A., Hickendorff M., & Hommel B. (2012) Development and validity of a Dutch version of the Remote Associates Task: An item-response theory approach. *Thinking Skills and Creativity*, 7, 177– 186.
- DeShon, R. P., Chan, D. & Weissbein, D. A. (1995). Verbal overshadowing effects on Raven's Advanced Progressive Matrices: evidence for multidimensional performance determinants. *Intelligence*, 21, 135–155.
- Dietrich, A. (2004). The cognitive neuroscience of creativity. *Psychonomic Bulletin & Review*, 11, 1011-1026.
- Downey L.A., Lomas J., Billings C., Hansen K., & Stough C. (2014). Scholastic success: Fluid intelligence, personality, and emotional intelligence. *Canadian Journal of School Psychology*, 29 (1), 40-53.
- Gray, J. R., & Thompson, P. M. (2004). Neurobiology of intelligence: Science and ethics. *Nature Reviews Neuroscience*, 5, 471–482.
- Guilford, J. P. (1967). *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill.
- Frith, E., Elbich, D., Christensen, A. P., Rosenberg, M. D., Chen, Q., Silvia, P., ... Beaty, R. (2019). Intelligence and Creativity Share a Common Cognitive and Neural Basis.
- Karakaş S. (2004) *BILNOT battery: research and development of neuropsychological tests*. Ankara: Dizayn Ofset (in Turkish).
- Kaufman J.C., Plucker J.A., & Baer J. (2008). *Essentials of creativity assessment*. Wiley & Sons.
- Kim K.H. (2005) Can only intelligent people be creative? *Journal of Secondary Gifted Education*, 16, 57–66.
- Lynn, R., Allik, J., & Irwing, P. (2004). Sex differences on three factors identified in Raven's Standard Progressive Matrices. *Intelligence*, 32, 411–424.
- Jauk E, Benedek M, Dunst B, Neubauer AC. (2013) The relationship between intelligence and creativity: new support for the threshold hypothesis by means of empirical breakpoint detection. *Intelligence*, 41(4), 212–221.
- Jauk, M. Benedek, A.C. Neubauer (2014) The road to creative achievement: A latent variable model of ability and personality predictors. *European Journal of Personality*, 28, 95-105.
- LeBoutillier, N., & Marks, D.F. (2003). Mental imagery and creativity: a meta-analytic review study. *British Journal of Psychology* 94: 29-44.
- Lohman, D.F. (2000). Complex information processing and intelligence. In R.J. Sternberg (Ed.), *Handbook of Intelligence* (pp–340). New York, NY, US: Cambridge University Press.
- Nusbaum E.C., Silvia P.J (2011), Are intelligence and creativity really so different? Fluid intelligence, executive processes, and strategy use in divergent thinking. *Intelligence*, 39. 36-45.
- Nusbaum, E. C., Silvia, P. J., & Beaty, R. E. (2014). Ready, set, create: What instructing people to “be creative” reveals about the meaning and mechanisms of divergent thinking. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 8(4), 423–432
- Palmiero M., Nori R., Aloisi V., Ferrara M., & Piccardi L. (2015). Domain-specificity of creativity: A study on the relationship between visual creativity and visual mental imagery. *Frontiers in Psychology*, 6, 1870
- Plucker, J.A., & Esping, A. (2015). Intelligence and creativity: A complex but important relationship. *Asia Pacific Education Review*, 16, 153– 159.
- Plucker, J. A., Esping, A., Kaufman, J. C., & Avitia, M. J. (2014). Creativity and intelligence. In S. Goldstein, D. Princiotta, & J. A. Naglieri (Eds.), *Handbook of intelligence* (pp. 283-294). New York, NY: Springer.
- Raven, J., Raven, J. C., & Court, J. H. (1996). *Manual for Raven's Progressive Matrices and Vocabulary Scales*. Oxford: Oxford Psychologists Press.
- Runco, M. A. (2007). *Creativity*. San Diego, CA: Academic Press.
- Palmiero M., Srinivasan N. (2015). Creativity and spatial ability: a critical evaluation. In Manjaly J., Indurkha B. (Eds.) *Cognition, Experience and Creativity*, (p.p.189–214). New Delhi: Orient Blackswan.
- Shi, B., Wang, L., Wang, J., Zhang, M., & Xu, L. (2017). Relationship between divergent thinking and intelligence: An empirical study of the threshold hypothesis with Chinese children. *Frontiers in Psychology*, 8, 254.
- Silvia, P. J. (2008). Another look at creativity and intelligence. Exploring higher order models and probable confounds. *Personality and Individual Differences*, 44, 1012–1021.
- Silvia, P. J., Winterstein, B. P., Willse, J. T., Barona, C. M., Cram, J. T., Hess, K. I., &... Richard, C. A. (2008). Assessing creativity with divergent thinking tasks: Exploring the reliability and validity of new subjective scoring methods. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 2, 68-85.
- Silvia, P. J. (2011). Subjective scoring of divergent thinking: Examining the reliability of unusual uses, instances, and consequences tasks. *Thinking Skills and Creativity*, 6(1), 24-30.
- Spearman, C. and Wynn-Jones, L. (1951). *Human ability*. London: Macmillan.

Sternberg, R. J. & Lubart, T. I. (1996). Investing in creativity. *American Psychologist*, 51(7), 677–688.

Sternberg, R. J. (1999). The theory of successful intelligence. *Review of General Psychology*, 3, 292–316.

Sternberg, R. J., & Kaufman, S. B. (2011). *Cambridge handbook of intelligence*. New York, NY: Cambridge University Press.

Takeuchi H., Taki Y., Sassa Y., Hashizume H., Sekiguchi A., Fukushima A., & Kawashima R. (2010). White matter structures associated with creativity: evidence from diffusion tensor imaging. *Neuroimage*, 51, 11–18.

Takeuchi H, Taki Y, Hashizume H, Sassa Y, Nagase T, Nouchi R, Kawashima R (2011) Failing to deactivate: the association

between brain activity during a working memory task and creativity. *Neuroimage*, 55, 681–687.

Wallach, M. A., & Kogan, N. (1965). Modes of thinking in young children: A study of the creativity-intelligence distinction. New York, NY: Holt, Rinehart & Winston.

Williams, J.E. & McCord M.D. (2006) Equivalence of standard and computerized versions of the Raven Progressive Matrices Test. *Computers in Human Behaviour*, 22(5), 791-800.

Van der Ven, A.H.G.S., & Ellis, J. L. (2000). A Rasch analysis of Raven's standard progressive matrices. *Personality and Individual Differences*, 29, 45 – 64.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Kadınlarda Çocuk Sayısı ile Pozitif Negatif Duygular Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Hüseyin ÜNÜBOL¹, Meltem SUNAR², Gökben Hızlı SAYAR³

Özet: Bu araştırmanın amacı kadınlarda pozitif negatif duygu durumlarının sahip oldukları çocuk sayısına bağlı olarak ne oranda etkilendiğini belirleyebilmektir. Çalışmada verilerin toplanması için Pozitif ve Negatif Duygulanım Ölçeği (PNDO) kullanılmıştır. Araştırma 26 NUTS3 bölgesindeki katılımcılar üzerinden planlanmıştır. Araştırmanın örneklemini dokuz demografik bölgeyi kapsayan toplam 12189 kadın katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmada yapılan ANOVA analizi sonuçlarında çocuk sahibi olmayan kadınların pozitif duygu durumlarının daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çocuk sahibi olmayan kadınların negatif duyguları çocuk sahibi olan kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Pozitif duygu durumu, Negatif duygu durumu, İyi oluş, Pozitif ve negatif duygulanım ölçeği, Kadın sağlığı.

To Analyze The Relationship Between Number of Children and Positive Negative Emotions in Women

Abstract: The aim of this study is to determine the extent to which positive and negative emotions are affected by the number of children women have. In the study, the Positive and Negative Affect Scale (PNDO) have used to collect data. The study was planned on the participants in 26 NUTS3 regions. The sample of the study consisted of 12189 female participants covering nine demographic regions. According to the results of ANOVA analysis, it was found that women with no children had lower positive emotions. In addition, women without children had higher negative emotions than women with children negative emotions.

Keywords: Positive emotion status, Negative emotion status, Well-being, Positive and negative affect scale, Women's health.

¹Dr., Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

²Uzm., Üsküdar Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi

³Doç. Dr. Üsküdar Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Address of correspondence/Yazışma adresi: Uzm. Meltem Sunar, Üsküdar Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Doktora Öğrencisi, meltem.senkan@hotmail.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 22.11.2019, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 23.01.2020, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 15.03.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Ünübol, H., Sunar, M., Sayar, G.H. (2020). Kadınlarda Çocuk Sayısı ile Pozitif Negatif Duygular Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 35-40. doi:10.35365/ctjpp.20.2.5

Giriş

Birleşmiş Milletlerin araştırmalarına göre son elli yıllık sürede kadınlarda doğum sayısı yarı yarıya azalmıştır. İlgili raporda gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülkelerde doğurganlık oranı 1,7'ye düşmüştür. 1960'lı yıllarda bu sayının iki katı olduğu ifade edilen raporda kadınların istediğinden fazla çocuğa sahip olduklarına dair yoruma da yer verilmiştir (UNFPA, 2018). Türkiye'de de aynı durum görülmektedir. Son beş yılın rakamları incelendiğinde 2014'te 2,19, 2015'te 2,15, 2016'da 2,11, 2017'de 2,07 ve 2018'de bu rakam 1,99 düşmüştür (TÜİK, 2018). Türkiye'de kadınların çocuk sahibi olmaya bakış açılarındaki değişimin toplumsal-kültürel, aile ve ekonomik nedenleri olduğu gibi doğurganlık nedeniyle ortaya çıkan sağlık sorunları bulunmaktadır (Aysan, 2015). Türkiye'de doğum sayısının azalmasının en önemli nedeni eğitim seviyesindeki artış ve istihdama katılan kadınların iki çocuktan fazla çocuğa sahip olmama düşüncesi yer almaktadır (Attar, 2015).

İsteğe dayalı veya istem dışı olan her gebeliğin bilinçli ve bilinçdışı sebepleri bulunmaktadır. Bu sebepler, sevmek ve sevilme ihtiyacı, yetiştirme arzusu, kadınlığı kanıtlanma ve bazı durumlarda kayıpların telafi edilmesi olarak meydana gelmektedir (Kuğu ve Akyüz, 2001). Çocuk sahibi olan kadınların ruhsal sağlığı çocuk bakımı kalitesi, anne ve çocuk arasındaki bağın kalitesi ve çocuğun gelecek hayatında psikopatolojik sorunlar yaşaması açısından önem taşımaktadır (Sarıkaya, 2019). Kadın-anne sağlığı konusu, günümüzde ülkelere ait gelişmişlik seviyelerinin karşılaştırılmasında kullanılan göstergelerin başında gelmekte ve ilgili alana yapılan her müdahalenin somut bir çıktısı olmaktadır ve bu noktada kadının iyi oluş hali çocuk sağlığı ve aile sağlığını doğrudan etkilemektedir (Kılınç ve ark., 2012). Bu nedenle kadınların psikolojik iyi oluşu ve ruh sağlığı önem taşımaktadır.

Aile içerisindeki çiftler arası, ebeveyn ve çocuk arası ilişki ve çocuk gelişimi gibi konular son yıllarda ilgi çeken kavramlar arasında yer almaktadır (Parlar ve Eroğlu, 2018). Bir anne olarak kadınlar çocuklarını etkilediği gibi onlardan da etkilenmektedir (Şirin, 2000). Genç annelerde ve daha çok çocuğa sahip kadınlarda depresif belirtiler daha sık görülebilmektedir (Kayahan ve ark., 2003). Ancak kadınlarda evli ve çocuk sahibi olanların psikolojik sağlığında bekarlara göre olumlu yönde artış olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Uludağlı, 2017). Ebeveyn olmanın kadınların yaşamına etkisi konusundaki araştırmalar farklılık göstermektedir.

İyi oluş hali kavramı incelendiğinde yeterlilik, temel ihtiyaçları karşılayabilme, özerklik ve ilişki kurabilme becerileri olarak tanımlanmaktadır (Ryan & Deci, 2001). Bir başka tanıma göre iyi oluş hali, yaşama dair amaçların ve yaşamının anlamını saptayabilme becerisidir (McGregor ve Little, 1998). Bu doğrultuda iyi oluş kavramı iki farklı alanda incelenmektedir. Bu alanlar, Psikolojik ve Öznel iyi oluş olarak ayrılmaktadır (Ryff, 1989). Psikolojik iyi oluşla ilişkili olan süreçler incelendiğinde; bireyin kendini gerçekleştiribilmesi ve mevcut potansiyelini en üst düzeyde kullanabilmesi ile bağdaştığı gözlemlenmektedir (Ryff, 1989). Bir başka tanıma göre psikolojik iyi oluş hali, bireyin yaşamına dönük hedeflerinin farkında olması, ikili ilişkilerinde verimlilik ve bu ilişkilerin sürdürülebilmesi durumudur (Ryff ve Keyes, 1995). Öznel iyi oluşla ilişkili olan süreçler incelendiğinde ise bireylerin yaşamları hakkındaki günlük duyguları ile bu duyguların değerlendirilişi ile bağdaştığı gözlemlenmektedir. Bahsi geçen değerlendirmeleri, bireyler iki alanda gerçekleştirmektedir. Bu alanlar bilişsel ve duygusal olarak ayrılmaktadır. Bilişsel alanda yapılan değerlendirmeler yaşam doyumunu kapsamaktadır. Duygusal alanda yapılan değerlendirmeler ise pozitif-negatif duygu durumlarını kapsamaktadır (Kuyumcu ve Kabasakaloğlu, 2018).

TÜİK'in (2018) yaşam memnuniyeti araştırmalarına göre insanların en çok ailelerinin mutlu ettiği tespit edilmiştir. Kendisini en çok ailesinin mutlu ettiğini belirten bireylerin mutluluğuna etki eden diğer aile alt faktörleri incelendiğinde; %12,9 ile çocuklar, %3,6 ile eşleri, %3,3

ile kendileri, %2,7 ile ebeveynleri ve %1,8 ile torunlarının geldiği gözlemlenmektedir. Bahsi geçen araştırmanın bulgularına göre bireylerin iyi oluş haline, aile ve çocukların etkisinin yüksek olacağını söylemek mümkündür.

İlgili alan yazın tarandığında kadınların psikolojik sağlığını ve bu sağlığa etki eden unsurlara yönelik çalışmaların yapıldığı gözlemlenmektedir. Yapılan araştırmalar arasında Koyun ve diğerleri (2011) yaşam dönemlerine göre kadın sağlığını incelemiş ve doğurganlık döneminde kadın sağlığına değinerek gebelik ve doğumun kadındaki stres faktörlerini arttırdığı ifade etmiştir. Uludağlı (2017) çocuk sahibi olmanın bireyi nasıl etkileyeceğini değerlendirmiş ve bu duruma ebeveyn açısından bakarak evlenmenin ve çocuk sahibi olmanın psikolojik sağlığı desteklediğini ifade etmiştir. Türktaş ve diğerleri (2013) evli ve çocuklu kadınlarda ruh sağlığının aile işlevine etkisi incelenmiş ve ailedeki kişi sayısına paralel olarak kadınların ruhsal belirti düzeylerinde artma, aile işlevlerinde azalma olduğu tespit edilmiştir. Kayahan ve diğerleri (2003) doğurganlık döneminde kadınların depresyon durumunu kısmen de olsa çocuk sayısı altında incelemiş ve anlamlı bir farkın olmadığını tespit etmiştir. Şirin (2000) kadın sağlığına etki eden durumları incelemiş ve doğurganlığın artması ile sağlık arasındaki ters yönlü ilişkiyi düşük ve anne ölüm oranları ile tespit etmiştir. Eryılmaz ve Ercan (2011) psikolojik iyi oluşun ileri yaştaki kadınlarda daha yüksek olduğunu; Eroğlu ve Parlar (2018) evli kadınlarda pozitif duygu durumunun yüksek olması halinde çocuklara karşı uygulanan otoriter tutumların azalacağı ve izin verici tutumların artacağı yönünde sonuçlara ulaşmıştır.

Bahsi geçen araştırmalar pozitif negatif duyguları, bu duygulara etki eden unsurların ve meydana gelebilecek zararlı sonuçların anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Ancak ülkemizde özellikle kadınlarda çocuk sahibi olmanın ve çocuk sayısı ile pozitif negatif duygular arasındaki ilişkinin tespitine yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı gibi aile sağlığının korunması ve geliştirilmesinde izlenecek uygulamalara yol gösterici olması hedeflenmektedir. Yapılan açıklamalar doğrultusunda kadınların pozitif ve negatif duygu durumunun da ailelerine ve çocuklarına bağlı olarak değişim göstermesi kabul edilebilir bir sonuç olmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın temel amacı kadınlarda çocuk sayısı ile pozitif negatif duygu durumları arasındaki ilişkinin tespitidir.

Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma amacı, evren-örnekleme, prosedürü, veri toplama araçları ve araştırma verilerinin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Araştırmanın Örnekleme

Türkiye Bağımlılık Risk Profili ve Ruh Sağlığı Haritası Projesi (TURBAHAR) örneklem tasarımı ve büyüklüğü, Türkiye geneli, dokuz demografik bölge (Akdeniz, Ege, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Doğu Anadolu, İç Anadolu, Batı Marmara, Doğu Marmara, İstanbul) için analiz yapmaya imkân vermektedir. TURBAHAR örneklem seçiminde tabakalı küme örnekleme yaklaşımı kullanılmıştır. Örneklem, 26 NUTS3 bölgesindeki katılımcılar üzerinden planlanmıştır. Dokuz demografik bölgenin tamamında, en az 200 en çok 2000 kişi araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırma kapsamında olma kriteri olarak cinsiyet ve yaş baz alınmıştır. Dolayısıyla 18 yaşın üstünde, gönüllü ve anketlerin doldurulmasında herhangi bir engeli olmayanlar kabul edilmiştir. Bahsi geçen demografik bölgelerde nüfus yoğunluğuna paralel olarak örneklem seçilmiştir. Anket çalışması kapsamında 24990 kişiyle temasa geçilmiştir. Bu katılımcılar arasından, 24494 kişiye ait olan verilerin; ilgili kriterleri karşıladığı ve ölçekleri tam olarak doldurduğu gözlemlenmiştir. TURBAHAR projesi kapsamında erkek ve kadın katılımcılardan oluşan her yaşta bireye farklı anket ölçekleri yöneltilmiştir. Katılımcılar arasından makalenin araştırma konusu kapsamında olan ölçekleri

yanıtlayan 12189 kadın katılımcının anketi araştırmaya dâhil edilmiştir.

İşlem

TURBAHAR'ın alan çalışmasında 125 klinik psikolog verilerin toplanmasında görev almıştır. Görevli her psikolog kendi lokasyonundaki kişilere ulaşarak veri toplamıştır. Klinik psikologlar dokuz alt bölge temsilcisiyle koordineli olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Dokuz alt bölge temsilcisi ise dört üst bölge temsilcisiyle koordineli olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Araştırma yönetimi iki öğretim üyesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu hiyerarşiye bağlı olarak tüm ekip bir üst bölge temsilcisine karşı sorumlu olmuştur. Dolayısıyla tüm görevliler öğretim üyelerine karşı sorumlu olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.

Araştırma 07/2018-10/2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Araştırma katılımcıları okullar, belediyeler, özel şirketler gibi çeşitli çalışma alanları ve muhtarlık, ortak kamu alanları, kurslar, yardım dernekleri gibi kamu alanlarındaki bireylerden seçilmiştir. Potansiyel katılımcılara araştırma süreçleri hakkında bilgi verilmesinden sonra araştırmanın amacı açıklanmış ve katılımında bulunmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. 18 yaş ve üzerinde olan bireyler çalışmaya dahil edilmiştir. Bilgilendirilmiş gönüllü formunun imzalanmasının ardından katılımcılara içerisinde veri toplama araçlarının bulunduğu, kitapçık haline getirilmiş anketler sunulmuştur. Gönüllüler anketleri bireysel olarak ancak araştırmacı gözetiminde doldurarak araştırmacıya geri teslim etmişlerdir. Ölçeklerle ilgili yönergeler hem sözel olarak ifade edilmiş hem de yazılı olarak verilmiştir. Anketlerin cevaplandırılması sürecinde yardım isteyen katılımcıların ilgili sorun ve soruları yanıtlanmıştır. Anketlerin içeriksel uzunluğu nedeni ile katılımcılara cevaplandırma için herhangi bir zaman sınırlaması getirilmemiştir. Katılımcıların ortalama anket doldurma süresi 45 dakika olarak tespit edilmiştir. Cevaplandırma sürecinden sonra katılımcılara ilgili iletişim bilgileri verilmiştir. Çalışmanın Etik Kurulu Onayı Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kuruldan alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Katılımcılar, dağıtılan kitapçığın ilk sayfasında, araştırmaya gönüllülük esasına göre katıldıklarını beyan ettikleri bir onam formu imzalamışlardır. Katılımcıların imzaladıkları onam formunda çalışma kısaca açıklanmış, amaca değinilmiş, katılımcıların ölçek ve anketleri cevaplamaları istenmiştir. Araştırmacıların hazırladığı bu bölüm, katılımcıların; yaş, eğitim, medeni durum, cinsiyet, çocuk sayısı, çalışan sayısı, sigara, alkol, madde kullanım özellikleri, psikiyatri tedavisi başvuru öyküleri ve silah bulundurma sorularını içermektedir. Araştırmada veri toplama aracı olarak Pozitif ve Negatif Duygulanım Ölçeği (PNDO) kullanılmıştır. Watson, Clark ve Tellegen (1988) tarafından geliştirilen PNDO; 10'u pozitif, 10'u negatif alt faktörden oluşan 20 maddelik bir ölçektir. Beşli likert tipinde hazırlanan ölçekte alınabilecek en yüksek puan 100'dür. Ölçek; belirli bir zamanda bir bireyin pozitif ve negatif duygu durumunu kendi kendine raporlamasına imkân sağlayan sorulardan oluşmaktadır. Pozitif alt boyutunun Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ,88, negatif alt boyutunun Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ,85'tir. Ölçeğin Türkiye Geçerlilik ve Güvenilirlik analizleri Gençöz (2000: 25) tarafından yapılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda elde edilen Sosyo-Demografik özellik ve beş farklı ölçek verileri SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcılar, sahip olunan çocuk sayısı durumu cevaplarına göre "0, 1, 2, 3 ve üzeri" şeklinde dört guruba ayrılmışlardır. Örnekleme kadınlarda sahip olunan çocuk sayısı ile negatif-pozitif duygular

arasında ve içindeki ilişkiye göre gruplara ayrılmıştır. Üç veya daha çok bağımsız ortalama arasındaki farkın analizi için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Bulunan farkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek için de Tukey testi yapılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmanın bulguları ve değerlendirmesine yer verilmektedir. Bu bağlamda demografik verilere dair tanımlayıcı istatistikler ve araştırmada kullanılan ölçeklerde çocuk sayısı düzeylerine göre anlamlı bir farkın olup olmadığını analiz sonuçları detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

Sosyo-Demografik Bulgular

Çalışmalar sonucunda katılımcılar arasındaki 12191 kadının anketi analiz edilmiştir. Verilerin analize uygun olması açısından 12189 anket analize dâhil edilirken 2 anket kayıp veri nedeniyle analize dahil edilmemiştir. Katılımcılardan toplanan anketler ile elde edilen çocuk sahibi olma durumuna dair tanımlayıcı istatistikler Tablo 1'de verilmiştir. Katılımcılar arasında %60,4'lük (7364) oranla hiç çocuğu olmayanlar ağırlıklı kütleyi oluşturmaktadır. Tek çocuğu olanların oranı %14,6, iki çocuğu olanların oranı %18,1 iken üç ve üzeri çocuk sahibi olanların oranı %6,9'dur.

Çalışmalar sonucunda toplanan anketlerin hepsi analize dâhil edilememiştir. Kadınlarda yaş gurubu ve çocuk sayısı arasındaki ilişkinin incelenmesinde; toplanan verilerin analize uygun olması açısından 12167 anket analize dâhil edilirken 22 anket kayıp veri nedeniyle analize dahil edilmemiştir. Katılımcılardan toplanan anketler ile elde edilen kadınlarda yaş gurubu ve çocuk sayısı durumuna dair tanımlayıcı istatistikler Tablo 2'de verilmiştir.

Katılımcıların yaş gruplarına göre çocuk sayısı grupları dağılımı incelendiğinde; 18-23 yaş grubunda bulunan 3472 kişinin 3393 kişisi çocuk sahibi değilken, 52 kişi bir çocuk, 22'si iki çocuk, 5'i üç ve daha fazla çocuğa sahiptir. 24-29 yaş grubunda bulunan 3223 kişinin 2692 kişisi çocuk sahibi değilken, 365 kişi bir çocuk, 133'ü iki çocuk, 33'ü üç ve üzeri çocuk sahibidir. 30-38 yaş grubunda bulunan 2597 kişinin 910 kişisi çocuk sahibi olmayıp, 791 kişi bir çocuk, 700'ü iki çocuk, 602'si üç ve üzeri çocuk sahibidir. 39 ve üzeri yaş grubunda bulunan 2875 kişinin 355 kişisi çocuk sahibi değilken, 568 kişi bir çocuk, 1350'si iki çocuk, 602'si üç ve üzeri çocuk sahibi olduğu gözlemlenmiştir.

Kadınlarda eğitim düzeyi ve çocuk sayısı arasındaki ilişkinin incelenmesinde; toplanan verilerin analize uygun olması açısından 12181 anket analize dâhil edilirken 8 anket kayıp veri nedeniyle analize dahil edilmemiştir. Katılımcılardan toplanan anketler ile elde edilen kadınlarda eğitim düzeyi ve çocuk sayısı durumuna dair tanımlayıcı istatistikler Tablo 3'te verilmiştir.

Katılımcıların eğitim düzeyi ile çocuk sayı grubu arasındaki ilişki incelendiğinde; okuryazar olmayan 15 kişinin dördü çocuk sahibi olmayıp, biri bir çocuk, ikisi iki çocuk, sekizi üç ve daha fazla sayıda çocuk sahibidir. Okuryazar olan 133 kişinin 88'i hiç çocuk sahibi değilken, beşi bir çocuk, 15'i iki çocuk sahibi olup 25'i üç ve üzeri sayıda çocuk sahibidir. İlkokul mezunu olan 730 kişinin 72'si çocuk sahibi olmayıp, 77'si bir çocuk, 323'ü iki çocuk sahibi olup 258'i üç ve üzeri çocuk sahibidir. Ortaokul mezunu olan 614 kişinin 188'i hiç çocuk sahibi olmayıp, 97'si bir çocuk, 189'u iki çocuk sahibi olup 140'ı üç ve üzeri çocuk sahibidir. Lise mezunu olan 2923 kişinin 1475'i hiç çocuk sahibi olmayıp, 494'ü bir çocuk, 724'ü iki çocuk, 230'u ise üç ve üzeri sayıda çocuğa sahiptir. Üniversite mezunu olan 6853 kişinin 4901'i çocuk sahibi olmayıp, 944'ü bir çocuk, 846'sı iki çocuk, 162'si ise üç ve üzeri sayıda çocuğa sahiptir. Yüksek lisans mezunu olan 913 kişinin 631'i çocuk sahibi olmayıp, 159'u bir çocuk, 109'u iki çocuk, 14'ü ise üç ve üzeri sayıda çocuğa sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	N	%
0 Çocuk	7364	60,4
1 Çocuk	1778	14,6
2 Çocuk	2210	18,1
3 Çocuk	837	6,9
Toplam	12189	100,0

Tablo 2. Kadınlarda Yaş Grubu ve Çocuk Sayısı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

	Yaş Grubu	Çocuk Sayısı				Toplam
		0	1	2	3	
	18-23	3393	52	22	5	3472
	24-29	2692	365	133	33	3223
	30-38	910	791	700	196	2597
	39'den fazla	355	568	1350	602	2875
	Toplam	7350	1776	2205	836	12167

Tablo 3. Kadınlarda Eğitim Düzeyi ve Çocuk Sayısı Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

	Eğitim Düzeyi	Çocuk sayısı				Toplam
		0	1	2	3	
	Okur Yazar/Değil	92	6	17	33	148
	İlkokul	72	77	323	258	730
	Ortaokul	188	97	189	140	614
	Lise	1475	494	724	230	2923
	Üniversite	4901	944	846	162	6853
	Yüksek Lisans	631	159	109	14	913
	Toplam	7359	1777	2208	837	12181

Araştırma Ölçeklerinin Bulguları

Araştırmaya katılan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı ile Pozitif ve Negatif Duygu düzeylerinin ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile analiz edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı ile Pozitif Negatif Duygu Ölçeği- Pozitif Duygu düzeylerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre Pozitif Duygu

alt boyutu için tek çocuk sahibi kişilerin ortalaması hiç çocuğu olmayan ve 3 ve daha fazla sayıda çocuğu olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Ek olarak 2 çocuk sahibi kişilerin ortalaması hiç çocuğu olmayanların ortalamasından anlamlı derecede daha yüksektir.

Tablo 4'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan kadınların sahip oldukları çocuk sayısı ile Pozitif Negatif Duygu Ölçeği- Negatif Duygu düzeylerinin ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için yapılan TUKEY testi sonuçlarına göre Negatif Duygu alt boyutu için hiç çocuğu olmayanların ortalaması diğer grupların hepsinden anlamlı derecede daha büyüktür.

Tablo 4: Katılımcıların "PNDOPD" Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Anova Analizi

	Değişken	N	Ortalama	S	F	P	Anlamlı Farklılık
Pozitif Duygu	0 Çocuk Sahibi	7349	29,63	7,92	12,486	,000	1 > 0
	1 Çocuk Sahibi	1775	30,77	7,76			
	2 Çocuk Sahibi	2200	30,32	7,63			
	3 ve Üzeri Çocuk Sahibi	836	29,7	7,95			
	Toplam	12160	29,93	7,86			
Negatif Duygu	0 Çocuk Sahibi	7349	20,19	7,04	77,04	,000	0 > 1
	1 Çocuk Sahibi	1775	18,27	6,58			
	2 Çocuk Sahibi	2200	18,12	6,33			
	3 ve Üzeri Çocuk Sahibi	836	18,79	6,43			
	Toplam	12160	19,44	6,87			

* $p<0,05$

Tartışma ve Sonuç

Kadınlarda çocuk sayısı ile pozitif negatif duygular arasındaki ilişkinin tespitinin amaçlandığı bu çalışmada önemli sonuçlara ulaşılmıştır. İlgili amaç doğrultusunda elde edilen bulgularda; tek çocuğa sahip kadınların hiç çocuğa sahip olmayan ile üç ve üzeri çocuğa sahip olan kadınlara göre pozitif duygularda anlamlı farklılık göstermiştir. Ayrıca iki çocuğa sahip olan kadınlar hiç çocuk sahibi olmayan kadınlara göre pozitif duygularda anlamlı farklılık kaydetmiştir. Ancak tek çocuk sahibi olanlarda daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre ilk çocuğuna sahip olan kadınların pozitif duyguları artarken çocuk sayısı arttıkça pozitif duygularında azalma olduğu söylenebilir. Negatif duygulardaki anlamlı farklılıklar incelendiğinde hiç çocuğu olmayan kadınların diğer tüm gruplardan anlamlı derecede yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Bu sonuçlara göre kadınlar çocuk sahibi olmasına bağlı olarak negatif duygularında azalma olduğu söylenebilir.

Ancak bir önceki ölçeği baz alarak çocuk sayısı arttıkça pozitif duygularında azaldığı şeklinde bir çan eğrisi oluştuğu söylenebilir.

Bulgularda görüldüğü üzere çocuk sahibi olmanın negatif ve pozitif duygular üzerinde etkisi olduğu tespit edilmiştir. Alan yazın tarandığında doğrudan kadınlarda çocuk sayısı ve pozitif negatif duygu durumu arasındaki ilişki ile ilgili benzer çalışmalara ulaşılamadığı için araştırmanın sonuçları çocuk sahibi olmanın pozitif negatif duygu durumu değişkenlerini etkilemesi ile alakalı olduğu kabul edilen çalışmalar çerçevesinde tartışılmıştır.

Literatürde çocuk sahibi olmanın kadınların pozitif duygularında olumlu yönde artışa neden olduğu tespit edilen çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında Uludağlı (2017) yapmış olduğu nitel araştırmada evlenmenin ve çocuk sahibi olmanın bireylerin psikolojik sağlığına olumlu katkısı olduğunu ifade etmiştir.

McDonough ve arkadaşlarının (2002) Kanada'daki 25-64 yaş arası 6000 kadın katılımcı ile yapmış olduğu araştırmada çocuk sahibi olan kadınların çocuk sahibi olmayan kadınlara göre psikolojik sağlıklarının daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır. Kendig ve arkadaşlarının (2007) Avusturalya, Finlandiya ve Hollandalı 2141 yaşlı kadın katılımcı üzerinde yaptığı araştırmada ebeveyn olmanın davranışları düzenlediği, çocuk sahibi olmayan kadınlara göre olumlu duyguları arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Rimehaug ve Wallander'in (2010) Norveç HUNT2 toplum sağlığı çalışması kapsamında 30-49 yaş arası 24040 kadın katılımcı ile yapmış oldukları araştırmada çocuk sahibi olan kadınların olmayanlara göre anksiyete ve depresyon belirtilerinin daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer sonuçları içeren çalışmalardan bir diğeri ise Helbig ve arkadaşlarının (2006) 18-49 yaş gurubu 2801 kadın katılımcı yaptıkları araştırmada çocuk sahibi olan kadınların depresif bozukluk oranlarının daha düşük olduğunu tespit etmişler ve bu sonuçlar araştırma bulguları ile örtüşmektedir. McQuillan ve arkadaşlarının (2007) Amerika'da 25-50 yaş arası 580 orta batılı kadın katılımcı ile yapmış oldukları araştırmada ebeveyn olan kadınların olmayanlara göre yaşam doyumunun daha yüksek olduğu ve kısır olduğu öğrenilen kadınların yaşam doyumlarının çok daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer sonuçlara ulaşan bir diğer çalışma ise Kohler ve arkadaşlarının (2005) Danimarkalı ebeveynler üzerinde yaptığı incelemidir. Bu çalışmada çocuk sahibi olmanın yaşam doyumuna ve mutluluğa etkisi psikolojik iyi oluş ile incelenmiş ve 25-70 yaş arası 3226 kadın katılımcıdan toplanan sonuçlarda ilk çocuğu olan kadınların diğer tüm kadın guruplarından daha yüksek yaşam doyumuna sahip

olduğu tespit edilmiştir. Zhang ve Hayward'ın (2001) çocuksuzluğun, yaşlıların iyi oluşundaki etkileri üzerine yapmış oldukları araştırmada 70 yaş üstü 4081 kadın katılımcıdan elde edilen sonuçlarda çocuk sahibi olmamanın depresyonu arttırdığı yönünde kanıt bulunmazken yalnızlığı yüksek oranda artırarak psikolojik iyi oluşu negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ancak Koyun ve arkadaşlarının (2011) yapmış olduğu nitel araştırmada gebelik ve doğum gibi durumların kadınların stres faktörlerini artırarak sağlıklarını olumsuz anlamda etkilediği ifade edilmiştir. Ayrıca Çilli ve arkadaşlarının (2004) 144 kadın katılımcı ile yapmış olduğu çalışmada çalışan kadınlarda veya ev kadınlarında çocuk sayısına bağlı olarak negatif duygu durumlarında bir etki olmadığını ifade etmişlerdir.

Sonuç olarak, aile, evlilik ve anne sağlığı kavramlarının kültürümüzdeki önemi temel alındığında kadınlarda çocuk sayısına bağlı olarak pozitif negatif duygu durumunun incelenmesi ilgili alana önemli bir katkı sağlamış olacaktır. Alanda benzer çalışmaların olmaması nedeniyle bu çalışmanın yapılacak yeni araştırmaların bulgularıyla desteklenmesi yarar sağlayacaktır. Ayrıca bu araştırmanın diğer araştırmalarda olduğu gibi bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Çalışmanın en önemli sınırlılığı annelerin sahip oldukları veya olmadıkları diğer sosyal statülerin çalışmaya dâhil edilememesidir. Kadınlardaki pozitif negatif duygu durumunun çocuk sayısına bağlı olarak incelendiği bu çalışmaya ek olarak anne mesleki ve çalışma durumu, evli/dul olma durumu ve zaman içerisinde bu durumların değişme durumuna bağlı olarak pozitif negatif duygu durumundaki değişimin irdelenmesi araştırmacılara tavsiye edilebilir. Bu tavsiyeye ek olarak yapılacak çalışmalarda daha farklı nicel ve nitel araştırma tekniklerinin kullanılarak desteklenmesi ile alan yazına katkı sağlanabilir.

Kaynaklar

Attar, A. A. (2015). Doğurganlık kararları, akılcı seçim ve Türkiye'de nüfus politikası, *Türkiye Dördüncü Nüfusbilim Konferansı*, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul, 1-19.

Aysan, M. F. (2015). Türkiye'de aile yapısındaki değişim ve doğurganlığın düşüşü, *Türkiye Dördüncü Nüfusbilim Konferansı*, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul, 155-168.

BM-UNFPA. (2019). Birleşmiş Milletler nüfus fonu raporu, <https://turkey.unfpa.org/tr/node/9687>, Erişim Tarihi: 06,2019

Çilli, A. S., Kaya, N., Bodur, S., Özkan, İ. ve Kucur, R. (2004). Ev kadınlarında ve çalışan evli kadınlarda psikolojik belirtilerin karşılaştırılması, *Genel Tıp Dergisi*, 14 (1), 1-5.

Eroğlu, F. ve Parlar, H. (2018). Evli kadın ve erkeklerde psikolojik iyi oluşun ebeveyn tutumuna etkisinin incelenmesi, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 33

Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2011). Öznel iyi oluşun cinsiyet, yaş grupları ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (36), 139-151

Helbig, S., Lampert, T., Klose, M. ve Jacobi, F. (2006). Is parenthood associated with mental health findings from an epidemiological community survey, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(11), 889-896.

<http://www.tuik.gov.tr/PrehaberBultenleri.Do?Id=27588>. Erişim tarihi: Haziran 04, 2019

<http://tuik.gov.tr/PrehaberBultenleri.Do;Jsessionid=2pd7ckvwpeccy9x8yrxlpyvfdg173xhwf24zlddvr2qs1s1md9lt11347718495?Id=30702>. Erişim tarihi: Mayıs 05, 2019

Kayahan, B., Altıntoprak, E., Karabilgin, S. ve Öztürk, Ö. (2003). On beş-kırk dokuz yaşları arasındaki kadınlarda depresyon prevalansı ve depresyon şiddeti ile risk faktörleri arasındaki ilişki, *Anatolian Journal Of Psychiatry*, 4, 208-219

Kendig, H., Dykstra, P. A., Gaalen, R. I. ve Melkas, T. (2007). Health of aging parents and childless individuals, *Journal of Family Issues*, 28(11), 1457-1486.

Kılınç, A. S., Çatak, B., Sütlü, S. ve Akın, A. (2012). Dünya'da ve Türkiye'de kadın sağlığının durumu, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 22(2), 3-10.

Kohler, H., Behrman, J. R., ve Skythe, A. (2005). Partner + Children = happiness: the effects of partner ship and well-being, *Population and Development Review*, 31, 407-443

Koyun, A., Taşkın, L. ve Terzioğlu, F. (2011). Yaşam dönemlerine göre kadın sağlığı ve ruhsal işlevler: hemşirelik yaklaşımlarının değerlendirilmesi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 3 (1): 67-99.

Kuşu, N. ve Akyüz, G. (2001). Gebelikte ruhsal durum, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 23 (1): 61-64.

Kuyumcu, B. ve Kabasakaloğlu, A. (2018). Otantik olmanın duyuşsal iyi oluşu (pozitif-negatif duygu durumu) yordama gücü: Türk ve İngiliz üniversite öğrencileri arasında otantik olma ve pozitif-negatif duygu durumu, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(1), 184-193

McDonough, P., Walters, V. ve Strohschein, L. (2002). Chronic stress and the social patterning of women's health in Canada, *Social Science & Medicine*, 54(5), 767-782.

McGregor, I. and Little, B. R. (1998). Personal projects, happiness, and meaning: on doing well and being yourself, *Journal Of Personality and Social Psychology*, 74(2), 494.

McQuillan, J., Torres Stone, R. A., & Greil, A. L. (2007). Infertility and life satisfaction among women, *Journal of Family Issues*, 28(7), 955-981.

Rimehaug, T. & Wallander, J. (2010). Anxiety and depressive symptoms related to parenthood in a large Norwegian community sample: the HUNT2 study, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 45(7), 713-721.

Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2001). On happiness an human potentials: a review of research on hedonic and eudaimonic well-being, *Annual Review of Psychology*, 52, 141-166.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everyting, or is it? explorations on the meaning of psychological well-being, *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081.

Ryff, C. D. & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited, *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 719-727.

Sarıkaya, E. (2019). Anne ruh sağlığı ve peripartum depresyon çalışması, *Türkiye Anne, Çocuk ve Ergen Sağlığı Enstitüsü*, İstanbul

Şirin, A. (2000). Ülkemizdeki kadınların sosyo-demografik özellikleri, Ege Üniversitesi, *Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 16 (1): 73-89

Türkleş, S., Yılmaz, M., Özcan, A., Öncü, E. ve Karataş, B. (2013). Kadınlarda ruh sağlığını ve aile işlevlerini etkileyen etmenler, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(3), 154-162.

Uludağlı, N, P, (2017). Psikolojik sağlık açısından yetişkin olmak, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*, 9 (3), 263-283.

Zhang, Z. & Hayward, M.D. (2001). Childlessness and the psychological well-being of older persons, *Journal of Gerontology, Soc Sci*, 56, 311-320.

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri

Ömer GÖKEL¹

Özet: 21. Yüzyıldaki teknolojik gelişmelerin, dijitalleşme ve bilişim teknolojilerindeki ilerlemenin hızı ve sunduğu imkanların çeşitliliğinden vazgeçebilmek insanoğlu için zor bir seçenek olmuştur. Özellikle bu çağ içinde doğan ve sosyalleşen çocuklar ve ergenlerin teknolojiyle iç içe büyümesi onların yaşamlarının vazgeçilmezi haline gelmiştir. Ancak bu vazgeçilmez özellikle çocuklar ve ergenler üzerinde çeşitli olumsuz etkilere neden olmaktadır. Teknoloji bağımlılığı bunlardan en önemlisidir. Teknolojik araçların (internet, bilgisayar, tablet, akıllı telefon, vb.) uzun süre kullanımının çocukların gelişimi ve sağlığı üzerindeki olumsuz etkileri çeşitli araştırmalarla kanıtlanmıştır. Çocukların teknolojik araçları uzun süre ve çeşitli pozisyonlarda kullanmaları onların bedensel gelişim (kas-iskelet sistemi) aşamalarında problem yaşamalarına, fiziksel sorunlar, obezite ve ruh sağlıklarında bozulma gibi sağlık risklerine yol açabilmektedir. Bu çalışma da, söz konusu teknoloji bağımlılığının çocuklar üzerindeki olumsuz etkileri hakkında ebeveynlerin görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme ile toplanmış ve içerik analiziyle incelenmiştir. Araştırma sonucunda özellikle 7-18 yaşındaki çocuklarda görülen teknoloji bağımlılığında ebeveynlerin önemli etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: teknoloji, bağımlılık, teknoloji bağımlılığı, gelişim

Parental Opinions on the Effects of Technology Addiction on Children of Various Age Groups

Abstract: It has been a difficult option for human beings to abandon the technological developments in the 21st century, the pace of progress in digitalization and information technologies and the variety of opportunities. Technology has become an indispensable part of their lives especially children and adolescents who born and socialized in this age. However, this indispensable causes various negative effects especially on children and adolescents. Technology addiction is the most important of these. The negative effects of long-term use of technological tools (internet, computer, tablet, smartphone, etc.) on the growth and health of children have been proven by various studies. Children's use of technological tools for a long time and in various positions can lead to problems in their physical development stages (musculoskeletal), health problems such as physical problems, obesity and impaired mental health. In this study, it was aimed to reveal parents' opinions about the negative effects of this technology addiction on children. The data were collected by semi-structured interviews and analyzed by content analysis. As a result, it has been found that parents have significant effects on technology addiction for 7-18 years old children.

Keywords: technology, addiction, technological addiction, growing

¹Yrd. Doç. Dr., Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

Address of correspondence/ Yazışma adresi: Yrd. Doç. Dr. Ömer Gökel, Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Lefkoşa/Kıbrıs, Email: omer.gokel@kisbu.edu.tr

Date of received/ Geliş Tarihi: 04.11.2019, **Date of Revision/ Düzeltme Tarihi:** 25.12.2019, **Date of acceptance/ Kabul Tarihi:** 06.01.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Gökel, Ö. (2020). Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 41-47 doi:10.35365/ctjpp.20.2.6

Giriş

Teknolojik gelişmelerin ve yeniliklerin insanlık tarihindeki önemi yadsınamayacak kadar büyüktür. Bu gelişmeler ve yeniliklerin çeşitliliği ve insanın yaşamını kolaylaştıran teknolojinin sunduğu imkânlardan vazgeçebilmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir (Haug ve ark., 2015; Yayla, 2017). Böylece teknolojik araçlar (internet, akıllı telefonlar, tablet, bilgisayarlar vb.) da insanın vazgeçilmez bir parçası ve insanların var oluşunu teslimalan bir araç haline gelmiştir. Bu teslim alınış da en uç seviyelere ulaşarak bağımlılık haline dönüşmüştür (Aslan ve Yazıcı, 2016; Aksu ve Işıklı, 2019; Anandi ve Gududur, 2018; D'Arcy ve Gupta, 2014; Gerhart, 2017).

Bu durum sonucunda da bazı etkinliklerin uzun sürelerle kullanılması veya yapılması insanların yaşam kalitesini bozabilmekte ve çeşitli olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Anandi ve Gududur, 2018; Kuss, Griffiths, ve Binder, 2013; Erses ve Müezzini, 2018; Techatassanoontorn ve Tanvisuth, 2010; Vaghefi ve Lapointe, 2014; Zwanenburg, 2013). Teknolojik araçların uzun süre kullanımı da farklı türlerde bağımlılığa etki edebilmektedir. Bu bağımlılıklar arasında internet, dijital oyunlar, cep telefonu, bilgisayar, televizyon vb. bağımlılıklar son günlerde en çok karşılaşılan bağımlılıklardır (Aslan ve Yazıcı, 2016; Müezzini, 2017; Tarafdar, Gupta ve Turel, 2013; Şahin, Özdemir, Ünsal ve Temiz, 2013; Winkler, Dörsing, Rief, Shen, ve Glombiewski, 2013).

Teknolojik bağımlılıklar davranış tabanlı bağımlılıklar içerisinde kabul edilmektedir. Bu çeşit bağımlılıklarda kişi, televizyon seyrederek pasif bağımlı; dijital oyunlar, internet, cep telefonu, bilgisayar gibi teknolojik araçlarla da aktif bir teknoloji bağımlısı olabilmektedir (Bachleda ve Darhiri, 2018; Öztürk, 2017). Teknoloji bağımlılığı gibi davranış tabanlı bağımlılıklar veya davranışlar, genellikle ebeveynler ve sosyal çevre tarafından bir alışkanlık veya ruhsal yönden sakinleşme biçimi şeklinde düşünülerek göz ardı edilebilmektedir. Ancak, son zamanlarda yapılan çalışmalarda psikolojik bir bağımlılık veya alışkanlık şeklinde görülen durumların alkol, sigara, uyuşturucu gibi maddelere karşı oluşan bağımlılıklarla aynı seviyede olduğu, beyindeki nörokimyasal mekanizmalarla ve yapısal değişimlerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Bachleda ve Darhiri, 2018; Goodwin, 2018; Hamissi, Hosseini, Babaie ve Babaie, 2013; Müezzini, 2012).

Araştırmanın Amacı

Teknoloji bağımlılığıyla ilgili birçok araştırma yapılmasına rağmen, bu bağımlılıktaki ebeveyn etkisine yönelik çalışma sayısı sınırlıdır. Özellikle KKTC boyutunda hiçbir çalışma bulunmamaktadır. Gelişme çağındaki çocukların birincil sosyalleşmesinde ve model almada en önemli evre olan aile ortamındaki ilişkiler ve ebeveynlerin teknolojiye olan tutumlarının çocuklar üzerindeki etkileri bu zamana kadar sınırlı sayıda incelenmiştir. Bu çalışmanın alandaki boşluğu doldurması açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Teknoloji bağımlılığı, kapsadığı unsurlar olarak geniş bir çerçevede ele alınmalıdır. Bu araştırma kapsamında da teknoloji bağımlılığının en yoğun olduğu alanlar/araçlar olarak ele alınan cep telefonu, internet, bilgisayar ve dijital oyunlarla ilgili bağımlılık seviyesinin ailevi durumlarıyla ilişkili olup olmadığı araştırılmış ve ayrıca teknoloji bağımlılığının bireylerin fiziksel, bilişsel ve

psikososyal gelişimleri ile başarı (akademik/iş) seviyelerine etkilerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Toplanan veriler ise içerik analizi ile çözümlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcıları, küme örnekleme yöntemiyle belirlenen KKTC'nin Gazimağusa ilçesindeki ilköğretim, ortaokul ve lise düzeyindeki eğitim gören öğrencilerin ebeveynlerinden oluşan 72 kişiden oluşmuştur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak beş adet açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunun iç geçerliliği için alanında uzman iki kişiye başvurulmuştur. Uzmanların inceleme ve değerlendirmesi neticesinde soruların net, anlaşılır ve yeterli olduğu kanısına varılmıştır. Formdaki soruların net ve anlaşılır olup olmadığı, cevapların soruların yanıtlarını karşılayıp karşılamadığını belirlemek için de görüşmeler kayıt altına alınarak bir döküm oluşturulmuş ve bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir. Elde edilen dökümler incelenmesi için farklı iki uzmana verilmiş ve soruların net ve anlaşılır olup olmadığı, verilen yanıtların soruların cevaplarını karşılayıp karşılamadığı, konuyu tam olarak yansıtmayı yansıtmadığı hususunda % 88 oranında uygunluk cevabı alınmıştır. Bu bağlamda çalışmada kullanılan görüşme formundaki soru maddelerinin geçerliliği sağlanmıştır. Bu aşamadan sonra formun ulaşılacak istenilen amacı sağladığı değerlendirilerek verilerin toplanması ve analizi sürecine geçilmiştir.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin nesnel ve sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır. Böylece toplanan veriler derinlemesine analiz edilir ve bazı temalar ve boyutlar ortaya çıkarılabilir. İçerik analizinde, birbirine benzer nitelikteki kelime, cümle ya da paragraftaki ifadeler belli temalar etrafında birleştirilir, kodlanır ve okuyucu kitlesinin anlayabileceği bir şekilde düzenlenerek yorumlanır (Tavşancıl ve Aslan, 2001; Akt: Sert, Kurtoğlu, Akıncı ve Seferoğlu, 2012).

Yarı yapılandırılmış görüşme için belirlenen katılımcıların fazla olması nedeniyle verimlilik açısından 7 farklı grup oluşturulmuştur. Ebeveynler için aşağıda belirtilen soruların her biri tema olarak belirlenmiştir;

- Siz ve çocuklarınız hangi tür teknolojik araç kullanıyorsunuz ve bunlarla ne kadar vakit geçiriyorsunuz?
- Sizin ve çocuklarınızın teknolojik araçları kullanma nedenleri nelerdir?
- Çocuklarınızı teknolojik araçları kullanmalarına müsaade etme nedenleriniz nelerdir?

• Teknolojik araçların sizde ve çocuklarınız üzerinde ne gibi olumsuz etkileri olabilir?

• Sizin ve ailenizin teknolojik araçlara bağlı olarak yaşam biçiminizde ne gibi değişiklikler olabilmektedir?

Görüşmeler 60-120 dakika arasında gerçekleşmiş ve katılımcıların onayını müteakip ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Kayıtlardan elde edilen bilgilerin temel içerikleri ve içerdikleri mesajlar yazılı hale dönüştürülmüştür. Görüşme dökümlerinden sonra elde edilen bulgular, alandan bir uzmana incelenerek hatalı veya eksik kısımların kontrolü yapılmıştır. Daha sonra bu veriler kendi içinde anlam ifade eden bölümlere ayrılarak kodlanmış ve özetleme yapılmıştır. Özetleme ve katılımcı görüşlerinin bazılarıyla ilgili dipnot kullanılmış, kimliklerinin gizli tutulması amacıyla da isim kullanılmamış, yaşları ve cinsiyetlerine ilişkin kodlama yapılmıştır [örnek K14-42-E (katılımcı 14, yaş 42, erkek)]. Nitel verilerin güvenilirlik hesaplaması Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülüne göre yapılmış ve % 86 bulunmuştur. Buna göre, güvenilirlik sonuçlarının % 70'in üzerinde bulunması güvenilir olarak kabul edilmektedir. Böylece, görüşme formundan elde edilen bulguların güvenilir olduğu tespit edilmiştir. Nitel verilerin analizi ve modelleştirilmesinde "QSR Nvivo11"den istifade edilmiştir. Dağılımlar yüzde (%) ve frekans (f) olarak verilmiştir.

Sonuçlar

Araştırmaya katılanların 42'si (58%) kadın, 30'u (42%) erkek, 7'si bekar ve 65'i evlidir. Bunlardan 30-35 yaş arası olanlar 22 (30%), 36-40 yaş arası olanlar 30 (42%), 41-45 yaş arası olanlar 14 (20%), 46 ve yukarıları olanlar 6 (8%) kişidir. Katılımcıların çocuk yaşları 6 ile 18 yaş arasında değişmektedir. Araştırmaya katılanların eğitim seviyeleri incelendiğinde; ilkökul mezunu 9 (13%), ortaokul mezunu 20 (28%), lise mezunu 32 (44%) ve üniversite mezunu 11 (15%) kişidir.

Teknoloji bağımlılığıyla ilgili yapılan araştırmalarda; özellikle internet, dijital oyunlar, cep telefonu, bilgisayar ve televizyon gibi teknolojik araçlar üzerinde kişilerin yaşamış oldukları, orantısız ve sürekli kullanım, vazgeçememe, engel olamama, yoksunluk yaşama, kontrolü sağlayamama ve bunlara bağlı olarak olumsuz durumlar yaşamaları gibi belirtilerin olabileceği tespit edilmiştir (İlhan ve Aydın, 2019; UNICEF, 2017; Yengin, 2019). Bu araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre ebeveynlerin ve çocukların hangi tür teknolojik araçlara bağımlı olduğunu ve ne kadar süreyle kullandıklarını tespit etmek amacıyla yapılan incelemede elde edilen sonuçlar aşağıda belirtilmiştir.

Bu sonuçlara göre ebeveynlerin en çok internet kullandığı, ikinci sırada akıllı telefonun (f=52, %72, 7 saat) geldiği, sonrasında bilgisayar (f=20, %28, 7 saat) ve televizyonun (f=22, %30, 4 saat) kullanıldığı tespit edilmiştir. Çocukların oranları incelendiğinde ilk sırada internetin (f=70, %97, 7 saat) geldiği, sonrasında sırasıyla akıllı telefonlar (f=57, %79, 7 saat), tablet (f=16, %22, 6 saat) ve playstation (f=10, %14, 6 saat) geldiği tespit edilmiştir. Çocukların internette ve akıllı telefonlar başında geçirdiği zamanların çok fazla ve aileleriyle aynı ölçüde olduğu da görülmektedir. Ebeveynlerden bazılarının konuyla ilgili görüşleri şunlardır;

Ben en çok cep telefonu kullanıyorum, çocuklarım ise cep telefonu ve tablet arasında gidip geliyorlar, tam emin değilim ama 5-6 saatlik bir süre söyleyebilirim (K3-35-K),

Cep telefonsuz bir şey yapamaz olduk, hepimiz aynı durumdayız, ben ortalama 6-7 saat telefon başındayım diyebilirim (K8-36-E),

Hepimizde cep telefonu var ve elimizden bıraktığımız yok, günün 7-8 saati elimden düşmüyor (K12-38-K).

Ebeveynlerin ve çocukların teknolojik araçları kullanma nedenleri incelendiğinde; ebeveynlerin çoğunluğunun sosyal medyayı kullanmak amacıyla, çocukların ise oyun oynama amacıyla teknolojik araçları kullandığı tespit edilmiştir. İkinci sırada ise ebeveynler ve çocukların teknolojik araçları müzik, film izleme/indirme amacıyla kullandığı belirlenmiştir. Sonrasında ise ebeveynlerin banka işlemleri, alışveriş yapmak, haberleri takip etmek, sıkıntıları unutmak, yalnızlığını bastırmak, eğlence ve cinsel amaçlı teknolojik araçları kullandığı saptanmıştır. Çocukların ise sohbet/görüntülü konuşma, e- posta amaçlı, eğlence amaçlı, ödev/araştırma amaçlı, paylaşım sitelerinde gezinme, alışveriş amaçlı teknolojik araçları kullandığı tespit edilmiştir. Ebeveynlerden bazılarının konuyla ilgili görüşleri şunlardır;

Eşim ve çocuklar evde olmadığına facebook ve instagram da vakit geçirmek hoşuma gidiyor. Onlar evde iken de bakıyorum ama o kadar fazla değil. Çocukların da kullanmasına izin veriyorum bazen ödül olsun diye bazen de beni rahat bıraksın da işimi yapayım diye (K17-38-K),

Genelde akşamları yemek yedikten sonra televizyonda birşey yoksa cep telefonunda gezinmeyi severim. Çocukların da oyun oynamasına izin veririm çünkü dışarı artık çok tehlikeli evde otursunlar daha iyi (K22-42-E),

Eşimden ayrıldıktan sonra vaktimin çoğunu telefonda geçiriyorum. İnternette gezinmek yalnızlığımı alıyor diyebilirim. Dışarı çıkacağım zaman çocuklar gelmek istemiyor bu yüzden onların evde telefon ya da tablet kullanımına izin veriyorum (K37-43-K),

Alışkanlık oldu herhalde, sürekli olarak cep telefonunun elimde olmasını istiyorum, sanki o olmazsa kendimi yalnız hissedeceğim. En çok sosyal medya, youtube da müzik klipi izlemek, alışveriş yapmayı tercih ediyorum. Oğlumun da sürekli olarak Pubg diye bir oyunu var onunla oynadığını biliyorum (K52-37-K).

Çocukların teknolojik araçlara çeşitli şekillerde erişebilmesi ve ailelerin buna müsaade etmelerinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Buna göre; çocukların anne-babasıyla birlikte ortak bir şeyler yapmaktan hoşlanmaması, bütün arkadaşlarının sanal alemde olması ve orada vakit geçirmekten mutlu olması, herkes tarafından kullanılan araçlar olması ve zararlı olabileceğinin düşünülmemesi, çoğunlukla evlerde aynı araçların bulunması ve çocukta olmazsa üzüleceğinin düşünülmesi, sigara, alkol, madde bağımlılığı gibi kötü alışkanlıklar edinmemesi için içeride vakit geçirmesinin tercih edilmesi, arkadaş çevresinin kötü alışkanlıklara sahip olması nedeniyle dışarıya çıkmasına müsaade edilmemesi ve vaktinin çoğunu teknolojik araçlar başında

geçirmesinin daha güvenilir olduğunun düşünülmesi gibi sebeplerdir. Ebeveynlerin bu çeşit araçları kullanmalarına izin vermelerinin nedeni olarak vermiş olduğu cevaplardan bazıları şunlardır.

Oğlumun başarılı olması en çok istediğim şeydi. Koleji kazandığı zaman ona cep telefonu alacağıma dair söz verdim. O da bunu başardı ve ben de sözümü tuttum (K63-37-E),

Benim çocuğum çok yaramaz, ne yapsam olmuyor. Ceza veriyorum sürekli ağlıyor isyan ediyor ben de ona tablet verince hemen susuyor. Ben de çareyi ona tablete oyun oynaması için izin vererek buluyorum (K57-34-K),

Açıkçası sunu söylemek istiyorum ben evde yalnızım, çocuğum da küçük, bana iş yaptırmıyor, ben de rahat bir şekilde işlerimi yapabilmek için onun tablete oyun oynamasına izin vermek zorunda kalıyorum (K51-32-K),

Bazen insanın canı dışarı çıkıp bir şeyler yapmak istiyor ama çocukların gelemeyeceği yerler var. O yüzden onları evde bırakıp eşimle birlikte dışarı çıkarız. Çocuklar da evde bilgisayar ya da internet başında oluyorlar (K38-41-E),

Eve misafir geliyor bizim çocuklar daha beter gürlütlü yapmaya başlıyorlar. Gelenler de yanlış anlamasın diye çocukları odalarına gönderiyoruz, onlarda muhtemelen telefon ya da bilgisayarda bir şeyler yapıyorlar ki hiç sesleri çıkmıyor bizde rahat rahat sohbet ediyoruz (K29-43-E),

Benim çocuğum biraz içine kapanık, pek fazla da arkadaşı yok zaten. Dışarı çıkmak da istemiyor, sürekli cep telefonu ya da bilgisayarda bir şeyler yapıyor, o yüzden ben de buna pek ses çıkaramıyorum. Dışarı git desem nereye gidecek (K47-37-K),

Teknolojik araçların çocuklar ve yetişkinler üzerinde birçok olumsuz etkileri olabilmektedir. Bu etkilerin neler olabileceğinin belirlenmesi amacıyla ebeveynlere "Teknolojik araçların sizde ve çocuklarınız üzerinde ne gibi olumsuz etkileri olabilir" şeklinde bir soru yöneltilmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir. Çocuklarda son zamanlarda kendini ifade edememe, içine kapanma, fazla konuşmama, özgüven eksikliği, yalnız kalma isteği, sosyal aktivitelere katılmama veya geri durma, iletişim sorunları, agresiflik, konsantrasyon kaybı, sıkılganlık, huzursuzluk, performans düşüklüğü (derslerde ve hareketlilikte), sosyal ortamlardan çabuk sıkılma, göz bozuklukları, zamanının çoğunu teknolojik araçlarla geçirme, eklem bozuklukları (el parmakları, bilek, dirsek, boyun, omuz), sırt, bel, kemik ve kas yapısında bozulmalar ve yorgunluk, sinirlilik, saldırganlık, yalan söyleme, dikkat eksikliği, uyku sorunları gibi sorunlardır. Ebeveynlerin kendilerinde görülen sorunlar ise yukarıda belirtilenlere ilave olarak; fiziksel ve ruhsal sorunlar, performans kaybı, iş yerinde konsantrasyon sorunları, mutsuzluk, uykusuzluk, ailevi sorunlar, zaman sorunu, yalnız kalma isteği, sosyal aktivitelerden zevk almama, agresiflik, huzursuzluk, depresyon, bunaltı, sinirlilik, saldırganlık gibi sıkıntılar yaşandığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili ebeveynlerin bazılarının vermiş olduğu cevaplar şunlardır;

Cep telefonu ve bilgisayar başındayken sürekli olarak boynum ve omuzum ağrıyor. Fizik tedaviye gittim çok gittim ama sonuç alamadım. Biraz düzelme oluyor ama sonra yine aynı ağrılar devam ediyor. Oğlumun ise gözlerinde problem çıktı ve gözlük takmaya başladı. Doktor, sürekli olarak cep telefonu kullandığı için olduğunu söyledi (K21-37-K),

Yapacak başka bir şey bulamayınca internette vakit geçiriyorum. Bazen gece geç saatlere kadar sürüyor. Sabahları uyanması da zor oluyor ve mesaiye geç kalıyorum, uykusuz olduğum için mesaide de sorunlar yaşıyorum. Çocuklarımla ilgili de bazı sorunlar yaşadığımızı söyleyebilirim. Özellikle büyük olanlar aramız bayağı kötüledi. Odasından çıkmıyor ve birlikte yemek dahi yiyemiyoruz. Sürekli olarak bilgisayar başında ve internette vakit geçiriyor. Konuşmaya çekinir oldum çünkü her seferinde bana ters cevaplar veriyor ve agresifleşiyor (K31-44-E),

O kadar monoton bir hayat yaşıyoruz ki evden işe, işten eve diyebilirim. Neredeyse her günümüz böyle geçiyor. Hafta sonları ise hiçbir yere gitmez olduk. Çocukların ilk sorduğu gideceğimiz yerde internet var mı, yoksa gelmiyorlar ya da geldiklerinde hemen sıkılıp dönmek isterler. Bizde evden başka bir yerde vakit geçirmez olduk. Evde olunca da cep telefonu, televizyon ve internet arasında kısır döngü yaşıyoruz. Ev ortamında hiç birlikteliğimiz kalmadı. Herkes bir odada kendi başına bir şeyler yapıyor. Ne aile bütünlüğü kaldı, ne birliktelik ne de mutlu bir şeyimiz (K72-41-K).

Teknolojik araçların uzun süre kullanımı çocuklarda gelişim sorunları yaşanmasına ve akademik başarısızlığa neden olmaktadır. Bu çalışmada da çocuklardaki ders başarı durumunu etkileyen sebeplerin belirlenmesi amacıyla bir soru sorulmuş ve çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlardan bazıları şunlardır. Teknolojik araçlarla çok fazla zaman geçirme ve sorumluluklarını yerine getirememeye ya da aksatma (yemek, uyku düzeninde bozulma veya ders çalışma sürecinde yaşanan problemler), teknolojik araçlar başında vakit geçirmekten kaynaklı fiziksel sorunlar yaşama, teknolojik araçların kullanılmadığı zamanlarda dahi sürekli onu düşünme, birçok sorun (sınavlarda başarısızlık, ceza alma vb) yaşamasına rağmen teknolojik araçları kullanmaya devam etme ve bırakamama, teknolojik araçlardan mahrum kalınca gergin, sinirli ve boşlukta kalmış gibi hissetme, oyun ve zevk verici olanakların gerçek hayata göre daha uygun ve erişiminin kolay oluşu, içe kapanık ve sosyal olmama, arkadaşları/akranları tarafından dışlanma ve yalnızlık, aile içindeki sorunlar ve iyi vakit geçirememeye, spor, sağlıklı yaşam ve sosyal ilişkileri geliştirebilecek ortamlardan uzak olma gibi nedenler çocukların akademik başarısına ve gelişimlerine etki edebilmektedir. Konuyla ilgili ebeveynlerin bazılarının vermiş olduğu cevaplar şunlardır;

Çocuğumu, bilgisayar ve cep telefonundan ayıramıyorum. Her seferinde tartışma yaşıyoruz ve aramız gittikçe kötüleşiyor. Birlikte yemek dahi yiyemiyoruz, gece geç saatlere kadar bilgisayarda oyun oynuyor ve uykusuz kalıyor. Sabahları okul için uyandırmakta çok

zorlanıyorum. Dersleri de bu sene geçen seneye göre çok kötü durumda. Ne ders çalışıyor ne de ödev yapıyor. Okula gitmek zorunlu olmasa ona da gitmeyecek. Ne yapmam bir türlü bu durumu düzeltmemiyorum (K69-42-E),

Oğluma cep telefonunu çok kullandığı için ceza verdim. Süre belirtmedim ama uzun bir süre cep telefonunu vermeyeceğimi söyledim. Çünkü sürekli olarak cep telefonu ve oyunla meşgul olduğundan derslerinde düşük notlar almaya başladı. Fakat son zamanlarda bayağı gergin ve sinirli hareketler yapmaya başladı. Geçenlerde konuştuğumda ise kendini sanki boşlukta kalmış gibi hissettiğini söyledi. Bu kadar etkileyeceğini hiç düşünmemiştim (K53-46-E),

Oturduğumuz evin şehirden dışarıda olması nedeniyle çocuğumun etrafında bir arkadaşı yoktur. Sürekli olarak odasındadır ve ya cep telefonuyla oyun oynar ya da bilgisayar başında vakit geçirir. O kadar uzun vakit geçiriyor ki bizde onu unutuyoruz. Lise son sınıf oldu ve üniversite sınavına hazırlanması gerekiyor ancak pek ümidim yok çünkü hiç ders çalışmıyor. Zaten kendisi de kazanıp kazanamayacağıyla ilgili herhangi bir endişe içinde değil. Askere gideceğim ben diyorum ama askerden sonrasını hiç düşünmüyorum (K46-42-E).

Tartışma

Bu çalışmadan elde edilen bulgular ışığında teknolojik araçların hayatımızın her köşesine yerleştiği ve bunlardan vazgeçebilmenin giderek zorlaştığı tespit edilmiştir. Böylece hem ebeveynler hem de çocukları teknolojik araçlara bağımlı hale gelmiş ve bu bağımlılık onların fiziksel ve zihinsel gelişimleri ile aile, sosyal hayat, okul ve iş yaşantılarını olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Teknoloji bağımlılığının olumsuz etkileri üzerine yapılan çeşitli çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre teknolojik araçların hayatı daha sanal bir hale dönüştürdüğü, günlük işlerin aksatıldığı, zaman kaybı ve boş zamanla ilgili sorunların oluştuğu, ruhsal ve bedensel sağlık sorunlarının arttığı tespit edilmiştir (Elsahly ve ark., 2019; Granic, Lobel ve Engels, 2014; İşçibaşı, 2011; Kuss ve ark., 2013; Müezzini, 2017; Nalwa ve Anand, 2003; Palmer, 2015; Salehan ve Negahban, 2013)

Teknolojik araçların bireylerde dikkat dağınıklığı, kendini kaybetme, düşüncede zayıflama ve göz sağlığı gibi çok ciddi sağlık sorunlarına neden olduğu da belirlenmiştir (American Academy of Pediatrics, 2016; Epstein, 2015; Yılmaz, 2019; Yusufoglu, 2017). Bunlardan Sayan'ın (2016) çalışmasında teknolojik araçların aşırı kullanımının çocuklarda çeşitli ruhsal, bedensel ve bilişsel problemler ortaya çıkardığı, Günüş ve Adli'nin (2018) çalışmasında bu araçların çocukların davranışlarını ve psikolojilerini olumsuz etkilediği, Yel ve Korhan'ın (2015) çalışmasında da tablet ve bilgisayar kullanımındaki artışın çocukların kas-iskelet sistemlerinde sorunlar görülmesine, boyun, omuz, bel ve sırt bölgelerinde rahatsızlıkların oluşmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Bununla birlikte Petersen ve Johnston'un (2015) çalışmasında tam tersi bir sonuç bulunmuştur. Buna göre teknolojik araçların sürekli kullanımı insan yaşamını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Lissitsa ve

Chachashvili-Bolotin'in (2016) çalışmasında da insanların internetle meşgul olmasının yaşam kalitesini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka çalışmada teknolojik araçların eğitim ve öğretimde çocukların daha çok ilgisini çektiği, motivasyonunu artırdığı, anlaşılması zor olgu ve problemleri basitleştirip somutlaştırmasıyla olumlu etkisinin olduğu tespit edilmiştir (Vural, 2014). Çocukların ebeveyn veya öğretmen denetiminde teknolojik araç kullanmaları halinde akıl yürütme, davranış planlama, görsel-motor koordinasyon ve görsel bellekte artış sağlayabileceği sonucuna da ulaşılmıştır (Dale-McManis ve Gunnewig, 2012).

Bu araştırma sonucundan elde edilen bir başka bulguda ise özellikle internet, cep telefonu, bilgisayar ve dijital oyunların sunduğu sanal ortam, eğlence ve hoşnutluk gerçek yaşama tercih edilir duruma gelmiştir. Öyle ki günlük olarak neredeyse 7-8 saatlik süreler bu araçların başında geçirilmekte ve diğer faaliyetlere (aile birlikteliği, yemek, uyku, dinlenme, ders çalışma, sosyal ve sportif faaliyetler vb) bile zaman kalmamaktadır. İnternet kullanımıyla ilgili Dünya ortalamasının 6 saat 42 dakika olduğu bir çalışmada Almanya'da yaklaşık 4,5 saat, İspanya'da 5 saat 18 dakika, ABD'de 6,5 saat ve Türkiye'de 7 saat 15 dakikalık günlük internet kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır (We are social, 2018). Dünya genelindeki bu artışın akıllı telefonlardaki çeşitlilik, fiyat ve donanım özellikleri ile mobil iletişimle internete erişim imkânlarının genişlemesi olduğu değerlendirilmektedir. Bu çalışmada da İnternete en fazla akıllı telefonlar ile bağlanıldığından akıllı telefon kullanıma oranının arttığı görülmüştür. Global Web Index'in 2018 yılındaki verilerine göre de bireylerin günlük internet destekli cihaz ve hizmetleri kullanarak yaklaşık 7 saatlik bir vakit geçirdiği tespit edilmiştir. Bu verilere göre de bireylerin uyanık kaldıkları ortalama zamanın yaklaşık üçte birinin internet başında geçirildiği ve böylece aile içi iletişimde sorunlar, yemek alışkanlıklarının değişmesi, uyku ve dinlenme sorunları, akademik başarı gibi sorunların derinleştiği ortaya çıkmıştır (Dhir, Chen, ve Nieminen, 2015; Işıklı ve Küçükvardar, 2017; Işıklı, 2018; İlhan ve Aydın, 2019, Korkut, 2016; Sefton-Green ve Buckingham, 1998; Techatassanasoontorn ve Tanvisuth, 2010; Vaghefi ve Lapointe, 2014; Zwanenburg, 2013).

Samaha ve Hawi'nin (2016) çalışmasında ise teknolojik araçlar ile yaşam kalitesindeki düşüş arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Vodanovich ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında da yeni neslin teknoloji içinde doğduğu ve teknolojik araçların onların yaşam tatminlerini büyük ölçüde olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Yan'ın (2018) çalışmasında da teknolojik araçların olumlu etkilerinin olduğu ve bireylerin bilişsel, sosyal-duygusal ihtiyaçlarını karşılamada etkili olduğu tespit edilmiştir (Yan, 2018).

Ebeveynlerin sosyal medya (facebook, instagram, twitter, youtube, vb.), internet ve akıllı telefonları daha fazla kullanmaları aile, iş ve sosyal ortamlardan eskiye oranla zevk almamaları ve sanal dünyanın cazibesine kendilerini kaptırmaları çocuklarını da etkilemekte ve olumsuz model olmalarına da neden olmaktadır. Konuyla ilgili yapılan çeşitli çalışmalarda da teknolojik araçlar başında geçirilen vaktin artması ile gerçek hayatta yapılan etkinliklerin azaldığı, aile, iş, sosyal çevrede sorunlar başladığı ve çocukların da bundan olumsuz yönde etkilendiği sonuçlarına ulaşılmıştır (Andreassen,

Pallesen ve Griffiths, 2017; Ekşi ve Ümmet, 2013; TBMM, 2012; Van Deursen, Bolle, Hegner ve Kommers, 2015; Wang, Ho, Chan ve Tse, 2015; Wittek ve ark., 2015).

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak teknoloji bağımlılığının önlenmesine yönelik çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Teknolojinin bilinçli kullanılması halinde faydaları zararlarını geçebilmektedir. Böylece diğer bağımlılık türlerinden birine dönüşmemesi için çeşitli eğitimler, daha fazla araştırmalar yapılmalı, farkındalık sağlanmalı ve kontrollü kullanım sağlanarak başa çıkmada zorlanılan durumlarda uzman desteği alınmalıdır. Ebeveynlerin olumsuz model olduklarıyla ilgili yüzleşmeleri gerektiği ve çocuklarını bu bağımlılıktan kurtarmak amacıyla teknolojik araç kullanımını sınırlandırma ve içerik kontrolüne özen göstermeleri gerekmektedir. Bu sebeple öncelikle kendileri teknoloji bağımlılığından kurtulmaları konusunda tedavi görmeli sonrasında ise çocuklarına bu yönde eğitimler veya tedaviler aldırılmalıdır.

Aile içi iletişimin ve birlikte geçirilen zamanın artırılması, çocukların dışarıya çıkmalarının teşvik

edilmesi ve arkadaşları ile geçirilen zamanın da artırılarak gerekirse onlara bu ortamların sağlanması ve çocukların sosyalleşebilmeleri için sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere yönlendirme ve bu faaliyetlerle meşgul olmalarının sağlanması önerilmektedir. Teknolojik araç kullanımında yaşına uygun bir kota veya sınır konulmalı ve buna uyulmalı, zaman ve içerik konusu takip edilmeli, gerekirse zaman konusunda değişiklikler yapılmalı, araştırma, ödev/ders gibi çalışma amacı güdülyorsa süre sınırlaması buna göre değerlendirilmelidir.

Çocukların erişim sağladığı internet siteleri, şiddet veya uygunsuz cinsel içerikli oyunlar takip edilmeli, filtre veya güvenlik konulmalı, girdikleri siteler, kimlerle iletişime geçtikleri gibi hususlar takip edilmeli, gerekirse çocuklarla bu konular görüşülmeli ve bilinçlenmeleri sağlanmalıdır. Kendi sorunlarıyla baş etmekte zorlanan veya bunlardan kaçarak çözüm bulmak isteyen ebeveynlerin çocukları için de olumsuz model olacağı unutulmamalı, erken yaşlarda çocuklara teknolojik araçlar alıştırılmamalı ve çocuklar bağımlılığa yönlendirilmemelidir.

Kaynaklar

Aksu, Z.U. ve Işıklı, Ş. (2019). Teknolojik Zehirlenme, Semptomları ve Teknolojik Düzen. *Uluslararası Bilişim, Teknoloji ve Felsefe Dergisi*, 2(2), 58-87.

American Academy of Pediatrics (2016). Media and young minds. *Pediatrics*, 138(5), 1-8.

Anandi, B.S. ve Gududur, A. (2018). Technology addiction and associated health problems among medical students in Kalaburagi District. *Natl J Community Med*, 9(4): 294-299.

Andreassen, C.S., Pallesen, S. ve Griffiths, M.D. (2017). The relationship between addictive use of social media, narcissism, and self-esteem: findings from a large national survey. *Addictive Behaviors*, 64 (1): 283-293.

Aslan, E. ve Yazıcı, A. (2016). Internet addiction among university students and related sociodemographic factors. *Clin Psychiatry*, 19, 109-117. doi:10.5505/kpd.2016.03511.

Bachleda, C. ve Darhiri, L. (2018) Internet addiction and mental and physical fatigue. *Int Technol Manag Rev.*, 7(1), 25-33.

Dale-Mcmanis, L., ve Gunnewig, S.B. (2012). Finding the education in educational technology with early learners. *Technology and Young Children*, 67(3), 14-24.

D'Arcy, J., ve Gupta, A. (2014). Reflecting on the "dark side" of information technology use. *Communications of the Association for Information Systems*, 35, 109-118.

Dhir, A., Chen, S. and Nieminen, M. (2015). Predicting adolescent internet addiction: the roles of demographics, technology accessibility, unwillingness to communicate and sought internet gratifications. *Computers In Human Behaviour*, 51, 24-33.

Epstein, A. S. (2015). Using technology appropriately in the preschool classroom. <https://ecie-media.s3.amazonaws.com/exchangeofocus/001-exchangeofocus.pdf>. [Erişim tarihi: 26.12.2019].

Ekşi, F. ve Ümmet, D. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 91-115.

Elsalhy, M., Miyazaki, T., Noda, Y., Nakajima, S., Nakayama, H., Mihara, S., Kitayuguchi, T., Higuchi, S., Muramatsu, T., ve

Mimura, M. (2019). Relationships between Internet addiction and clinicodemographic and behavioral factors. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, Volume 15, 739-752.

Erses, T. ve Müezzın, E. (2018). İnsani değerler psiko-eğitim programının ergenlerde internet kullanımına etkisi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 313-326.

Gerhart, N. (2017). Technology addiction: how social network sites impact our lives. *Informing Science: the International Journal of an Emerging Transdiscipline*, 20, 179-194. <http://www.informingscience.org/Publications/3851> [Erişim tarihi: 08.11.2019].

Granic, I., Lobel, A., ve Engels, R.C. (2014). The benefits of playing video games. *American Psychologist*, 69(1), 66-78.

Goodwin, K. (2018). *Dijital dünyada çocuk büyümek*. (çev. Tülin Er), İstanbul: Aganta Kitap Yayınevi.

Günüş, S. ve Atli, S. (2018). 18-24 aylık bebeklerde teknolojinin etkisine yönelik ebeveyn görüşleri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions* 5(2), 1-22.

Haug, S., Castro, R.P., Kwon, M., Filler, A., Kowatsch, T., Schaub, M.P. (2015). Smartphone use and smartphone addiction among young people in Switzerland. *J Behav Addict*, 4(4), 299-307.

Hamissi, J., Hosseini, M., Babaie, M. ve Babaie, F. (2013). There lations hipbetween emotion alintelli gence andt echnology addiction among university students. *International Journal of Collaborative Research on Internal Medicineand Public Health*, 5, 310-319.

Işıklı, Ş. (2017). Teknolojinin Yan Etkileri. Sophos Akademi Tv: https://www.youtube.com/watch?v=2o-2_41Z_Hs [Erişim tarihi: 10.11.2019].

Işıklı, Ş. ve Küçükvardar, M. (2017). *Bilişim devrimi: teknolojinin felsefi ve sosyolojik analizi*. Ankara: Birleşik Kitabevi Yayınları.

İlhan, V. ve Aydın, H. (2019). Okul topluluğu üyelerinin internet ve mobil iletişim teknolojileri ile etkileşimin olası riskleri üzerine düşünceleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 755-772.

- İşçibaşı, Y. (2011). Bilgisayar, internet ve video oyunları arasında çocuklar. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7(1), 122-130.
- Korkut, K. (2016). *Lise öğrencilerinin sosyal medya yoluyla geliştirdiği tutumlar. sakarya/ kaynakca örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Kuss, D. J., Griffiths, M. D., ve Binder, J. F. (2013). Internet addiction in students: Prevalence and risk factors. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 959-966. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.12.024> [Erişim tarihi: 07.11.2019].
- Lissitsa, S., ve Chachashvili-Bolotin, S. (2016). Life satisfaction in the internet age: Changes in the past decade. *Computers in Human Behavior*, 54, 197-206.
- Miles, M.B., ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd ed.). Sage: California.
- Müezzın, E. (2012). There lation ship between internet addiction and psychologalsy mptoms, *International Journal of Global Education*, 1(2).
- Müezzın, E. (2017). An investigation of highschoolstudents' internet addiction withre spect towth drawal, controlling difficulty, disorder in function alityand socialisolation. *Sakarya University Journal of Education*, 7(3), 541-551.
- Nalwa, K., ve Anand, A. (2003). Internet addiction in students: a cause of concern. *Cyber Psychology and Behavior*, 6, 653-656.
- Öztürk, M. (2017). *Teknolojiye Yerde Yeterince*. TBM Alan Kitaplığı Dizisi: 9 (7.Baskı). İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- Palmer, S. (2015). *Toxicchildhood: how the modern world is dama gingour children and what we can do about it*. Los Angeles, CA: Orion.
- Petersen, C., ve Johnston, K.A. (2015). The impact of social media usage on the cognitive social capital of university students. *Informing Science: The International Journal of an Emerging Transdiscipline*, 18, 1-30. <https://www.informingscience.org/Publications/2160> [Erişim tarihi: 9.11.2019].
- Salehan, M., ve Negahban, A. (2013). Social networking on smartphones: when mobile phones become addictive. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2632-2639.
- Samaha, M. ve Hawi, N.S. (2016). Relationships among smartphone addiction, stress, academic performance, and satisfaction with life. *Computers in Human Behavior*, 57, 321-325.
- Sayan, H. (2016). Okul öncesi eğitimde teknoloji kullanımı. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 5(13).
- Sefton-Oreen, J. ve Buckingham, D. (1998). "Digitalvisions: children's "creative" uses of multimedia technologies", in J. Sefton-Oreen (ed.) *Digital Diversions*, pp. 62-83. London: UCL Press.
- Sert, G., Kurtoglu, M., Akıncı, A. ve Seferoglu, S.S. (2012). Öğretmenlerin teknoloji kullanma durumlarını inceleyen araştırmalara bir bakış: bir içerik analizi çalışması, *Akademik Bilişim Dergisi*. [http://yunus.hacettepe.edu.tr/~sadi/yayin/AB12_Sert-Kurtoglu-Akinci-Seferoglu_Icerik_Analizi.pdf] [Erişim tarihi: 12.10.2019].
- Şahin, S., Özdemir, K., Ünsal, A., ve Temiz, N. (2013). Evaluation of mobile phone addiction level and sleep quality in university students. *Pakistan Journal Of Medical Sciences*, 29(4), 913-918.
- Tarafdar, M., Gupta, A., ve Turel, O. (2013). Thedarkside of information technology use. *Information Systems Journal*, 23(3), 269-275.
- TBMM. (2012). *Bilgi toplumu olma yolunda başta bilişim sektöründeki gelişmeler olmak üzere internet kullanımının gençler ve çocuklar üzerindeki etkilerini araştırma komisyonu*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi.
- Tehtassanasoontorn, A.A., ve Tanvisuth, A. (2010). IS use and quality of life: A conceptu alization and empir-ical investigation. *AIS Transactions on Human-Computer Interaction*, 2(2), 26-54.
- UNICEF, (2017). *Dünya Çocuklarının Durumu 2017*. New York, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/SOWC_2017_SUM_TR.pdf [Erişim tarihi: 18.10.2019].
- Vaghefi, I., ve Lapointe, L. (2014). When too much usage is too much: Exploring the process of IT addiction. *Proceedings of the 47th Hawaii International Conference on System Sciences IEEE*. <https://doi.org/10.1109/HICSS.2014.553> [Erişim tarihi: 10.11.2019].
- Van Deursen, A.J., Bolle, C.L. Hegner, S.M. ve Kommers, P.A. (2015). Modeling habitual and addictive smartphone behavior: the role of smartphone usage types, emotional intelligence, social stress, self-regulation, age, and gender. *Computers in Human Behavior*, 45: 411-420.
- Vodanovich, S., Sundaram, D., ve Myers, M. (2010). Research commentary: Digital natives and ubiquitous in-formation systems. *Information Systems Research*, 21(4), 711-723.
- Vural, B. (2014). *Eğitim-öğretim teknoloji ve materyal kullanımı*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Wang, C.W., Ho, R.T., Chan C.L., ve Tse, S. (2015). Exploring personality characteristics of chinese adolescents with internet-related addictive behaviors: trait differences for gaming addiction and social networking addiction. *Addictive Behaviors*, 42: 32-35 wearesocial.com (2019). *Digital 2019: Global Internet Use Accelerates*. <https://wearesocial.com/blog/2019/01/digital-2019-globalinternet-use-accelerates> [Erişim tarihi: 10.11.2019].
- Winkler, A., Dörsing, B., Rief, W., Shen, Y., ve Glombiewski, J.A. (2013). Treatment of internet addiction: a meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 33(2), 317-329.
- Witteck, C.T., Finseräs, T.R., Pallesen, S., Mentzoni, R.A., Hanss, D., Griffiths, M.D. ve Molde, H. (2015). Prevalence and predictors of video game addiction: a study based on a national representative sample of gamers. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 14: 672-686.
- Yan, Z. (2018). Child and adolescent use of mobile phones: An unparalleled complex develop mental phenomenon. *Child Development*, 89(1), 5-16.
- Yayla, O.T. (2017). *Analogtan dijital iletişim teknolojilerinin gelişimi: sosyal medya ve sosyal değişim*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yel, B.E. ve Korhan, O. (2015). Eğitsel amaçlı masatüsti/dizüstü/tablet bilgisayar kullanımında öğrencilerin kas iskelet hareketleri ve olası kas iskelet rahatsızlıkları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 3(3), 631-638.
- Yengin, D. (2019). Teknoloji bağımlılığı olarak dijital bağımlılık. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 9(2), 130-144.
- Yılmaz, Z. (2019). *18-25 yaş arası üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığının depresyon ve yalnızlıkla ilişkilendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi, Malatya.
- Yusufoğlu, Ö.Ş. (2017). Boş zaman faaliyeti olarak akıllı telefonlar ve sosyal yaşam üzerine etkileri: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6, (5), 2414-2434.
- Zwanenburg, S.P. (2013). Information technology addiction: construct development and measurement. *Pro-ceedings of the 34th International Conference of Information Systems* (pp. 1-12).

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA YAZISI

**Yunan Mitolojisinde Medusa'nın Gorgon Dönüştürülmesi ve
Öldürülmesinin Töre Mitinin Foucault'a Söylem Analizi**

Zeynep ÖZEROL¹, Zihniye OKRAY²

Özet: Töre mitleri herhangi bir yazılı kaynağa dayanmayan fakat toplum tarafından kabul görmüş sosyal normlardır. Halkın hukuksal kanunları olarak nitelendirilir. Zorunlu inanç sisteminin getirişi ile töreye karşı gelmenin cezası genellikle ölüm olmaktadır. Töre içerisinde namus kavramına oldukça fazla yer verilmektedir fakat genellikle kadın bedeni üzerinden aktarılmaktadır. Mitler varoluştan itibaren geçmişi günümüze taşıyan kültürel aktarımlardır. Bu araştırmanın amacı Yunan mitolojisindeki Medusa'nın gorgona dönüştürülmesi ve öldürülmesinde; Medusa'ya karşı kullanılan söylemler, cinayetin işleniş aşamasının yansıtılması, canavara dönüştürülmesi, katilin olaydaki konumunun aktarılma şekli ve cinayet işlenişleriyle ilgili söylemlerin töre miti ile meşrulaştırılmasıdır. Araştırmada, töre mitinin Foucault'a söylem analizi ile Medusa'nın gorgona dönüştürülmesi ve öldürülmesi incelenmiştir. Olayın aktarımında ataerkil toplum yapısında cinayetin meşrulaştırılmasına, kadın üzerinde söz hakkı olunduğuna, cinayetin gerçekleşmesi için erkek hegemonyasının baskın oluşu, tecavüze uğrayan kadın ceza alırken erkeğe hiçbir yaptırımda bulunulmayışı, cinayeti bir erkeğin işlemesi ve cinayete yardım eden kadının mağduru alçaltmaya yönelik çalışması görülmüştür. Antik Yunan mitolojisinde kadının kadına düşmanlığı, kıskançlığı ve iktidar gücünün baskınlığıyla ortaya çıkan olay mağdur olan Medusa'nın çeşitli zorluklar çekmesi ve ardından vahşice öldürülmesi ile sonuçlanan ataerkil toplum yapısının oluşturduğu bir töre cinayeti olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Töre Miti, Tecavüz, Ataerkil, Cinayet, Söylem.

**In Greek Mythology Medusa's Conversion Into The Gorgon And Her Murder's
Discourse Analysis To Foucault**

Abstract: Tradition myths are social norms that are not based on any written source but are accepted by society. It is described as the legal laws of the public. The punishment for disobeying the tradition with the return of the compulsory belief system is usually death. The concept of honor is given a lot in the tradition, but it is usually conveyed through the female body. Myths are cultural transfers that carry the past from existence to the present. The purpose of this research was to convert and murder Medusa in Greek mythology into Gorgon; the discourses used against Medusa are to reflect the stage of the murder, to transform it into a monster, to convey the killer's position in the event, and to legitimize the discourses about the murder with the myth of tradition. In this research the conversion and killing of Medusa into Gorgon by a discourse analysis of the traditional myth to Foucault. In the context of the event, it was seen that the patriarchal social structure legitimized the murder, that women had a right to have a say, that the male hegemony was dominant for the murder to occur, that no sanction was given to the man while the woman who was raped was punished, that a man committed the murder and that the woman who helped the murder tried to humiliate the victim. In ancient Greek mythology, it was seen as a ritual murder formed by the patriarchal social structure that resulted in the victim Medusa suffering various difficulties and then being brutally murdered by the woman's hostility to the woman, jealousy, and dominance of the ruling power.

Key Words: The Myth Of Tradition, Rape, Patriarchy, Murder, Discourse.

¹Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Lisans Öğrencisi.

²Doç. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölüm Başkanı.

Address of correspondence/Yazışma adresi: Zeynep Özerol, Lefke Avrupa Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Lisans Öğrencisi. E.mail: zeynepozerol@icloud.com

Date of Received/Geliş Tarihi: 27.07.2019, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 16.01.2020, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 04.03.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Özerol, Z., Okray, Z. (2020). Yunan Mitolojisinde Medusa'nın Gorgon Dönüştürülmesi Ve Öldürülmesinin Töre Mitinin Foucault'a Söylem Analizi. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 48-53 doi:10.35365/ctjpp.20.2.7

Giriş

Toplumun normlar olarak kabul ettiği fakat yazılı bir kaynağa dayanmayan geleneksel olarak devam eden kanun ve kurallara töre denir (TDK, 2006). Halk arasında hukuksal kanunlar olarak da kabul görmektedir (TDK, 2006). Mitler de geleneksel olarak yayılan ve toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren normlardır ve kültürün en eski temellerini oluşturmaktadır (Yılar, 2005). Mitler dünyanın varoluşundan itibaren doğanın nasıl oluştuğunu açıklamaya çalışırlar (Kantar, 2013). Tanrıları, savaşları ve kahramanlıkları nesilden nesle aktararak farklı perspektiflerden olayları anlamlandırmayı sağlar (Kantar, 2013). Her kültürün atalarından kendilerine aktarılmış mitleri vardır, geçmişin izleri ve bugünün normları, geleceğin ışık kaynağı niteliğinde günümüze sanat, söylemler, destanlar, bilim, masallar yoluyla ulaşmışlardır (Kantar, 2013). Töre mitleri toplumda geleneksel olarak devam eden türetilen, aktarılan, düzenlenen sosyal normlardır (Yılar, 2005). Bir kültürün yaşayışındaki inançları ve töreleri gözler önüne sermektedir (Ateş, 2013).

Töre toplum tarafından zorunlu bir inanç sisteminde uyulmak zorunda tutulan uyulmaması veya aksi yönde fikir beyanında cezasının ölüm olduğu, töre cinayetlerinin işlendiği normlardır (Yüksel, 2016). Töre kurallarının hakim olduğu yerlerde kadınlar yaşamlarını bu kurallar çerçevesinde sürdürmek zorundadırlar (Yıldız, 2008). Giyiniş, kuşanış, davranış ve seçimler töre getirilerine göre şekillenmektedir (Yıldız, 2008). Ataerkil yapının temelini oluşturduğu töre kadının bireyselliğinin yok sayılarak erkeğin keyfi himayesi altında baskı kurulması sonunda yaşama hakkının dahi elinden alınması ile sonlanmaktadır (Yüksel, 2016). Bu geleneksel getirilere karşı çıkan ve töreye uymayan kadınların cezası ölümdür (Yıldız, 2008). Açık şekilde bazen töre cinayeti, namus cinayeti gibi adlandırılırken bazen de intihar denerek üstü kapatılmaktadır (Yıldız, 2008).

Namus kavramının iki anlamı vardır ilki “ahlak kurallarına ve toplumsal değerlere bağlı olmak” ikinci anlamı ise “dürüstlük ve doğruluk” olarak TDK tarafından tanımlanmaktadır (Kalav, 2012). Sözcük TDK tarafınca eş anlamlı olarak iffet sözcüğüyle eşleşmekte ve iffet kelimesinin anlamı ise şu şekildedir “cinsel saflık, temizlik, siliklik” (Kalav, 2012). TDK kapsamında kelime kökenine bakıldığı zaman namus kavramı beden üzerindeki el değmemiş, cinsel deneyim yaşamamış bir saflığı vurgulamaktadır (Kalav, 2012). Namus adı altında kadınlara şiddet uygulanmakta hatta kadınlar öldürülmektedirler (Uğurlu ve Akbaş, 2013). Genel olarak “namussuz” olarak anılan kadınlar artık yaşamamaktadır ve garip bir şekilde namus- töre cinayetleri toplumda adaleti sağladığı inancını doğurmakta ölümün acımasızlığı, cinsiyetçilik namus egemenliği altında sorgulanmamaktadır (Kalav, 2012). Kadın namusu ile varsayılmaktadır ve bu etken yüzünden öldürülmesi meşrulaştırılmaktadır (Uğurlu ve Akbaş, 2013). Yaşadığımız toprakların ve dünyanın her yerinde şiddetin ve ölümün en ağır örneği namus cinayetleridir. Feodal yapıların güç hakimiyetine sahip olduğu bölgelerde bu cinayetlere daha sık rastlanmaktadır (Bilgili ve Vural, 2011). Kadınların benliğinin ve özelliğinin yok sayılması bir erkek üzerinde bağdaştırılması ve obje olarak algılanma gelmiş bir düşünce yapısı düzeltilmeden töre ve namus cinayetlerinin önüne geçilemez (Ankara Barosu Dergisi,

2008). Kökten sağlanmayan dönüşümler ile sadece semptomatik olarak uygulanan sistemlerle geçici bir çözüm sağlanabilir ama problem gizli şekilde yaşanmaya devam eder (Ankara Barosu Dergisi, 2008). Namus kavramı ile töre tamamen birbirleri içine geçmiş durumdadırlar. Geçmişten günümüze işlenen namus cinayetlerinde sanıkların ortak söylemi “*töre değil namusumu temizledim*” şeklinde olmuştur ve bu ifade iki kavramın nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir (Belge, 2014).

Bu suçlar ataerkil toplumlarda başta kadınlar olmak üzere aile fertlerine uzanan şiddettir ve batılı kaynaklarda onur suçları olarak ele alınmaktadır, genel olarak cinayete sonuçlanmaktadır (Belge, 2014). Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun tahminlerine göre bir yılda dünyada yaklaşık 5000 kadın töre, namus ve onur suçlarına kurban gitmektedir (Belge, 2014).

Ataerkil ideoloji erkeğin kadın üzerinde her yönden üstünlük kurması ve sahip olması, kontrol etmesi üzerine kurulmuş olgu, cinsler arasındaki eşitsizliği tarih boyunca beraberinde getiren ideolojidir (Kalav, 2012). Ataerkil toplumun diline bakıldığı zaman kadın daha alt seviye birey ve aşağılanan konumdadır bu yapıyı benimseyen dillerin atasözlerine de yansdığı görülmektedir. Buna örnek olarak “*namussuz yaşamaktansa namus ile ölmek yeğdir*” atasözü gösterilebilir (Kalav, 2012). Burada toplumsal cinsiyete ilişkin önyargıları nasıl inşa ettiğini dil ile göstermektedir ve sorgulanmadan içselleştirilen bu söylemler kuşaktan kuşağa aktarılmakta, töre kabul görülen ve gelenekselleşen bir aktarım haline gelmektedir (Kalav, 2012). Ataerkil yapı içerisinde kadın çalışma hayatında aktif konuma gelmekte güçlük çekmektedir (Özer, 2017). Eşit çalışma şartları sunulmamakta, aynı işler yapılmış olsa da kadın daha az ücrete tabi tutulmaktadır (Özer, 2017). Ataerkil yapının baskılaması bu alanda da açık şekilde görülmektedir (Özer, 2017).

Foucault söylemi daha geniş bir pencerede ele alarak gelişimini tamamlamaya çalışan dil uygulamaları olarak tanımlanmaktadır (Çelik ve Ekşi, 2008). Foucault'a söylem analizinde materyalizm her şey olabilir, dikkat veya ilginizi çeken fotoğraf, yazı, dizi gibi herhangi bir şeyin analizini yapabilmeyi sağlar (Arkonacı, 2012). Foucault için her insanın düşünce yapısı, yaşanılan tarihi devir ve kullandıkları dil farklıdır, bu yüzden söylem farklılıkları vardır (Çelik ve Ekşi, 2008). Durumu böyle analiz eden Foucault için bir olaya bakış açısında herkesin söylemi farklıdır ve bu hem tarihsel açıdan hem de içinde yaşanılan zaman kıtasında da gözlemlenmektedir (Çelik ve Ekşi, 2008). Foucault sosyal ortam ve hayatın dil üzerinde kurduğu etkinin çok etkili ve değişken olduğunu statü kazanımında ve devam ettirilmesinde önemli rol aldığını söylemektedir (Çelik ve Ekşi, 2008). Dil teorisi toplumun oluşumunda ve söylemlerin anlaşılabilir olması kültürel bakış açısıyla bakılmasında söylem için önemli bir yere sahiptir (Şahin, 2017). Söylemi, dil ve sosyallik etkileşimi açıklamaya yöneliktir (Çelik ve Ekşi, 2008). Dil bu bağlamda canlı ve sosyaldır yani dili kullanan kişinin geniş çerçevede söylemlerinin analizi yapılmalıdır (Çelik ve Ekşi, 2008). Söylem bağlama gömük bir haldedir ve duruma göre değişim gösterir (Çelik ve Ekşi, 2008). Kurumsal bir ortamda kullanılan dil ile sosyal çevre arasında kullanılan dil farklıdır (Çelik ve Ekşi, 2008). Gözlemlenen bu durum baz alındığında söylemler evrensel değildir denemez (Çelik ve Ekşi, 2008). Söylem çok geniş bir perspektif

olarak incelendiğinden birbirinin karşıt düşünceleri ve fikir çatışmaları olabilir fakat çatışmanın yanı sıra hiyerarşik bir düzenin hakim olduğu şekilde de görülebilir (Çelik ve Ekşi, 2008). Analizin en belirgin özelliği güç ve iktidar üzerindeki baskın duruşudur (Arkonaç, 2012). Foucault'a söylem analizi temelinde iktidar durumu analiz etmeye ve açıklamalar getirme hedefindedir (Şahin,2017). Entelektüel yapı, iktidar, düzen kendi yapısında ne anlam taşıdığına dair sosyal karmaşa düzeni için nasıl kullanıldığı vurgulanmaktadır (Şahin, 2017). Kazı bilim ve soy bilim olarak Foucault iki söylem yöntemi kullanır (Şahin, 2017).

Eski ya da Antik Yunan mitolojisi sözlü edebiyatla asırlar boyunca devam etmektedir ve hala üstünde konuşulan araştırılan hikayeleri içerisinde barındırmaktadır (Ateş, 2013). Hikayelerin konusu genelde tanrı ve tanrıçaların yaşadığı büyümlü olaylar, savaşlar, evrenin oluşumu, doğa olayları gibi konulardır (Ateş,2013). Doğaüstü güçlere Yunan mitolojisinde sıkça rastlanmaktadır (Gürel ve Muter, 2007). Her tanrının kendine özgü özellikleri vardır ve özelliğiyle alakalı güçlere sahiptir (Gülcan, 2009). En çok göze çarpan olaylar ise mitolojik varlıkların birbirleri ile yaşadıkları ilişkileri ve kaosları ele almaktadır (Ateş, 2013). Yunan mitolojisinde bakirelik saflık, temizlik anlamındadır (Akkay, 2011). Eski Yunanda düğüne gelin götürülürken söylenen şarkılara "himenos" zıfaf gecesi kizlik zararını bahşedildiği tanrıya "Hiyemanos" dendiği için kizlik zarı himen olarak tanımlanmıştır (Akkay, 2011). Mitolojide kadının yaratılışı günah ve cezayla bağlantılı zıftıklardan söz etmektedir, cinsiyetler arasındaki doğal farklılıkların erkek üstünlüğüne dönüşmesi yapay bir olgudur (Kef, 2018).

Yöntem

Bu çalışmanın konusu "Yunan Mitolojisinde Medusa'nın Gorgona Dönüşümü ve Öldürülmesinin Töre Mitinin Foucault'a Söylem Analizi"dir.

Medusa Yunan mitolojisinde baktığını taşa çeviren ve yılan saçlı olan Gorgon kardeşlerden ölümlü olanıdır. Perseus tarafından kafası kesilerek Athena'nın emriyle öldürülmüştür. Öldürülmesi şöyledir: Medusa çok güzel bir kızdır ve neredeyse bakan herkesi kendine hayran bırakan zarafete sahiptir. Tanrıların bölgeleri paylaştığı dönemlerde tanrılara bekaret yemini ederek kendisini adar. Medusa zeka tanrıçası Athena'nın tapınağında hizmetkardır. Bu güzelliğini Athena da farkındadır fakat kendisinin daha güzel ve zeki olduğunu düşündüğünden çok önemsememiştir. Athena denizlerin efendisi Poseidon ile aşk yaşamaktadır. Poseidon tapınakta hizmetkar olan Medusa'dan çok etkilenir fakat bir ölümlüye aşık olmuş olmanın diğer tanrılar gözünde çok küçük düşürücü olduğu düşüncesi yüzünden içinde bastırmaya çalışır. Bir gece aklını kaçıracak kadar Medusa'yı ve aşkını düşünür. Athena'nın tapınağına gizlice girerek Medusa'ya Athenanın tapınağında tecavüz eder. Medusa yaşadıkları yüzünden çok kötü haldedir çok zaman geçmeden Athena olanları duymuş ve kendini aşağılanmış hissederek, kıskançlığıyla beraber öfkesiyle Medusa ve iki kız kardeşini baktığını taşa çeviren, saçlarından yılanlar çıkan, kimsenin yüzüne bakmaya tahammül edemeyeceği Gorgon yaratığına dönüştürür. Medusa ve kardeşlerini Hyperborea'ya sürgüne gönderir fakat hırsını alamamıştır. Üvey kardeşi Perseus ile iş birliği yaparak Medusa'nın kafasını keserek öldürme kararı alır. Perseus iş birliğini kabul eder ve Athena'nın

da yardımıyla Medusa'nın kafasını ışıltılar saçan kılıcıyla gövdesinden ayırır (Başkan,2011).

Araştırma kuramsal çerçevede töre mitinin Foucault'a söylem analizi ile çalışılacaktır. Akademik kaynaklarca Yunan mitolojisindeki Medusa'nın lanetlenmesi ve öldürülmesi hakkındaki yazılar belirlenmiştir. Olay hakkındaki çarpıcı 17 yazı alıntısının söylem analizi çalışmada çalışılmıştır.

Bulgular

"Medusa Gorgonlar arasında ölümlü olanıdır." Ölümlü olarak nitelendirilmesiyle diğer Gorgonlardan alt seviyede oluşu ve yok edilebilirliğine vurgu yapılmıştır.

"Medusa lanetten önce güzelliğiyle tanrıları kendine aşık eden bir kızdır." En üst iktidar düzeyini tanrılar oluşturmaktadır ve Medusa'ya ulaşılabilir en son noktadaki güçlerin aşık olması ile güzelliğinin boyutu tasvir edilmeye çalışılmıştır. Lanetten önceki hayatına yer verilerek kadının yaşamındaki önceki aşamaya değinilmiştir.

"Bütün kadınların kıskandığı Medusa kendisini tanrılara adar ve zeka tanrıçası Athena'ya ait bir tapınakta yaşamaya başlar." Burada kendisini adamaktan kast edilen bekaret yemini dir. Adak konumundaki kadının bakire olması saflığını, temizliğini sembolize eder. Başka bir kadının himayesi altına bakireliği sayesinde girmiştir, kendisini adaması ile bağlılığını göstermiştir. Medusa'nın kendini Athena'ya adaması ve onun çatısı altında yaşamaya devam etmesi kadının cinselliğinden feragat ettiğinin kanıtıdır.

"Poseidon karısı Athena'nın tapınağında Medusa'nın güzelliğinden etkilenip ona aşık olmuş fakat bir ölümlüye aşık olduğu için küçümsenmekten korkup aşkını gizlemiştir." Burada ölümlü ve sonsuz yaşam ruhları arasındaki hiyerarşik düzen görülmektedir. Evli olması vurgulanmaktadır fakat utanmışlık nokta aşık olduğu için küçümsenmektir yani kadının duygusal olarak aldatılmış olmasının erkek için bir önemi yoktur. Kendi çıkarları doğrultusundaki neden onun için önemlidir. İktidardaki kişilerden biri olması ve diğer iktidar üyelerince duyguları yüzünden alçak görüleceği otoritesinin sarsılacağı düşüncesi ve iktidar yapılarından dışlanması korkusu gözlemlenmektedir.

"Medusa'nın tanrıça Athena'nın tapınağında Poseidon tarafından tecavüze uğraması sonucu Athena Medusa'yı canavara dönüştürmek suretiyle cezalandırmıştır." Tecavüze uğrayan kadın mağdur durumdadır fakat cezalandırılan yine kadın olmuştur. Kadının kadına düşmanlığı görülmektedir. Ataerkil toplum yapısının getirdiği düzenle suçlu olan erkeğin suçunun bastırıldığı, mağdur olan kadının üstüne ceza aldığı açık şekilde ortadadır. Medusa'nın kendisini tanrılara adama yemini tecavüz ile bozulmuş olmasına rağmen itaatsizlikle suçlanmıştır. Burada kadının bastırılıp susturulmaya çalışılması vurgulanmaktadır.

"Athena Medusa'yı fal taşına benzeyen gözleri, ağızından dışarı sarkan dili, kocaman dişleriyle pençeleri olan ve baktığında insanları taşa çeviren, saçlarından yılanlar çıkan bir canavara dönüştürür." Güzelliği Medusa'nın zırhıdır. Gülüşünün güzelliği arzu uyandırdığı korkusuyla bu kadar çirkin bir yaratığa dönüştürmüştür. Yılan iffetsizliği sembolize ettiğinden bedeninde sembol gibi

bekaret yeminin bozulmasının taşınmasına neden olmuştur. Kadının benliğinin bir parçası olan güzelliği elinden alınarak kimliğinden ayırma ve şeytanlaştırma çabası gözlemlenmektedir. Benliğinden kopartma kimliksizleştirme çabası vardır. Ruhsal olarak Medusa'ya bir değişimde bulunmaması dış görünüşünde korkunç bir yaratığa çevirip şeytanlaştırmaya çalışması içindeki bastırılmış olan kıskançlık duygusunun dışavurumudur. Lanet eden ve insanlara zarar veren bir varlık olduğundan toplum tarafından korkulması ve dışlanması amacıyla yapıldığı görülmektedir.

“*Athena'nın Medusa'ya duyduğu öfke ve kıskançlık Perseus'a gitmesine yol açar.*” Antik Yunan'da töre kavramının en açık görüldüğü durumdur. Tecavüze uğrayan kadının öldürülmesi için bir iş birliği söz konusudur. Perseus Athena'nın üvey erkek kardeşidir. İktidar ve kan bağı erkine bağlı bir dayanışma söz konusudur. Kadının yardım amacıyla bir erkeğe gitmesinde erkek hegemonyası açık şekilde görülmektedir çünkü Athena elinden geleni yapmıştır fakat öfkesini bastırmaya kendi gücünün yetmediğini düşünerek erkek kardeşinin daha büyük bir zarar vermesini ister burada erkek gücünün üstünlüğü çıkarımı yapılır.

“*Perseus'tan tecavüze uğrayan Medusa'nın başının getirilmesi istenir.*” Kadının tecavüze uğraması bunun meşrulaştırılması ve arkasından ataerkil toplum tarafından katledilmesi görülmektedir. Töre cinayettir kadının suçu olmamasına rağmen canıyla ödeyecektir ve kanıtı olarak da başı istenmiştir. Athena'nın üvey erkek kardeşinden cinayetin işlenmesini istenmesi de törenin başlıca göstergesidir. Kadının susturulması amacı vardır. Bedenin yok edilerek tehdit unsuru olarak ortadan kaldırılmaya çalışılması gözlemlenmiştir.

“*Kahramanlığı ve yiğitliğiyle herkesin hayranlığını kazanmış olan Perseus.*” Erkek hegemonyası üst düzeydedir. Kadını öldürecek için erkek kahraman konumuna getirilerek meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Töre cinayeti ataerkil toplumda kabul görmüştür ve cinayeti işleyen kişiye karşı hayranlık uyandırılması gözlemlenmiştir.

“*Yılan saçlı Medusa'nın başını almak büyük kahraman Perseus'a düşecektir.*” Kadının küçültülmesi ve vahşileştirilmesi öldürülmesinin gerekli olması bakireliğinin ve yeminin bozulduğu için şeytanlaştırılması varken töreyi işleyecek olan erkek kardeşin yüceltilmesi, daha üst seviyede gösterilmesi ve Perseus'a özendirme olduğu gözlemlenmiştir.

“*Tanrılar çeşitli silahlarla Perseus'u donatırlar. Zeus elmas gibi sert ve keskin uçlu kılıcını, Hades meşhur görünmezlik miğferini, Hermes kanatlı sandaletlerini, Athena da olağanüstü koruma gücüne sahip aynalı kalkanını Perseus'a Medusa'yı öldürmesi için verirler.*” Cinayet meşrulaştırılmış ayrıca destek toplanmıştır. İktidar güçler tarafından alt tabakada kalan savunmasız fakat mağdur kalan kadının üzerinde güçler birliği uygulanmaktadır. Bu derece tanrıların birlik içerisinde olması ve cinayete destek vermeleri Perseus'u kahraman ilan etmektedir. Toplum için o katil konumunda değil şeytanı öldüren kahramandır. Hiyerarşik düzen görülmektedir. Kendilerinden alt tabaka olan Medusa'nın öldürülmesi için ellerinden geleni yapmaktadırlar fakat asıl suçlu Poseidon tanrılardan biri olduğu için ve erkek üstünlüğünün hakim olduğu iktidarda ceza almamaktadır.

Töre cinayetinin üst makamlarca desteklendiği görülmektedir.

“*Athena'nın tuttuğu zırha bakarak Medusa'nın bakışlarından etkilenmeyen Perseus yaratığın başını vücudundan ayırır.*” Kadın düşmanlığının bastırılmayışı en son Athena'nın cinayete bile yardım etmesiyle görülmektedir. Athena'nın aynayı tutması öfkesinin sembolize edilmiş şeklidir. Ayrıca intikam alırken bizzat bulunmasının intikam dürtüsünün göstergesi olmuştur. Ataerkil güçler ile töre cinayeti işlenmiştir. Kadının yaşama hakkı tecavüze uğraması sonucunda elinden bir erkek tarafından alınmıştır. Yaratık olarak vurgulanması şeytanlaştırılmaya çalışılması; cinayetin töre normları tarafından normalleştirilmeye çalışılması ile ilgilidir. Yüz güzelliğiyle nam salmış bir kadının benliğinde önemli rol oynayan parçası başıdır ve başını keserek öldürmek zırhın parçalanmasını sembolize ettiği gözlemlenmiştir.

“*Perseus Medusa'nın gövdesine basarak onun kesik başını havaya kaldırır.*” Töre cinayeti işlenmiş ve kadın üstüne basarak aşağılama yapılmaktadır. Güç hakimiyeti gösterilmektedir. Kesilen baştan akan kanlar tecavüzün kapatıldığını sembolize eder. Katilin cinayeti meşrulaştırılmış ve desteklenmiş olduğundan güç gösterisini rahatlıkla yapmakta olduğu gözlemlenir.

“*Medusa'nın kesilen başının sol damarındaki kanın öldürücü zehir içeriyor olması ve sağ damarındaki kanın ise ölüyü diriltecek güçte bir ilaç içeriyor olması onun mucizevi bir yaratık olduğunu göstermekteydi.*” Medusa'nın bedeninde yaşanmış olan bu çatışma; arzusunun ve korkunun bütünleşmesini gösterir. Yaratıktan önceki benliğinin güzelliği ve insana can veren gülümsemesi ölüyü diriltmesi ile ele alınmış, lanetten sonraki öldürme gücü ilk kişilikten ayrı tutulmuştur. Kadın bedeni içerisindeki çatışmaya değinildiği görülmektedir. Mucizevi yaratık olarak bahsedilmesiyle suçsuz ve saflığının öldükten sonra akan kanında görüldüğünün vurgusu yapılmaktadır.

“*Athena Medusa'nın başını kalkanın üstüne asar.*” Aldatılmış kadının tecavüz kurbanı olan kadına verdiği cezayı serilemeye çalışması görülmektedir. Ayrıca üstünlük kurduğunu kanıtlamaya çalışması eyleme dökülen davranışla görülmektedir. Tecavüzcü erkeğe herhangi bir yaptırım olmamıştır fakat mağdur kişi töre ile öldürülmüş ve ölümünün sergilenmesi açık şekilde görülmektedir.

“*Roma mozaiklerinde Medusa'nın vahşi yılanı kakülleri, rüzgarda dalgalanan bukleler olarak tasvir edilir.*” Modern bir gerçeklik yansıması ile efsaneleşen olaya farklı ve kadının olası güzelliğinin yansıtılması şeklinde değinilmiştir. Yaşadığı zorlukların ve haksız cezalandırılmanın görünüşündeki meydana gelen değişimi lanetten önceki haliyle bütünleştirmiştir. Kadının şeytanlaştırılmaya çalışılmasında ve saçından yılanlar çıkması ile iffetsizliği sembolize edenler yerine Medusa tarafı olunarak güzelliğine değinilmeye çalışılmıştır.

“*Erkekler Medusa'ya doğrudan bakmaya cesaret edebilseler ölümcül değil çok güzel olduğunu ve kakkaha attığını görürlerdi.*” Korkuların insanları bastırıldığı ve özgür iradesi ile hareket edememe yol açtığı gözlemi yapılmaktadır. Dış görünümü nasıl canavarlaştırılmış olsa da kendisi ve benliği ile barışık bir kadının varlığını sürdürdüğü görülmektedir. İçinde bulunduğu durumda

sadece dış görünümüne bağlı olarak içe dönüklük yaşamamış ve ruhsal olarak mutlu olduğu ve gülmeye devam ettiği erdemini kaybetmediği gözlemlenmiştir.

Tartışma

Töre miti birçok toplumda farklı adlandırmalarla görülmektedir. Namus suçu, onur cinayeti, töre cinayeti gibi duruma verilen isim değişse bile sonuç cinayete kurban gitmektir. Törenin tarihsel süreci çok eskiye dayanmaktadır. Töreye gösterilen bağlılık ile kültürler arası aktarım sağlanarak günümüze kadar varlığını devam ettirmesi sağlanmıştır. Töre, namus cinayeti, namusun temizlenmesi, onur suçları gibi kavramlar ataerkil toplumlarda kadın üzerindeki baskıyı arttırmak ve güç gösterini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Toplum normlarının töreyi ve işlenen töre cinayetlerini kabul etmesi onu meşrulaştırmıştır. Töre cinayetlerinin çoğu kurbanı kadın olmakla birlikte bu kadınlar mağdur durumdadır. Tecavüze uğrayan, cinsel birliktelik yaşayan, sevdiği insanla evlenmek istemesi veya ailenin uygun gördüğü kişiyle evlenmek istememesi gibi durumlarda kadının üstünde söz iddia etmeye çalışan erkek hegemonyası altındaki ataerkil toplumlarda bu kadınlar şiddet görmekte ve öldürülmektedirler. Mitler geleneksel olarak aktarılır, kuşaklardan kuşaklara geçer ve bu o toplumun kültürünü oluşturur. Yunan mitolojisi de birçok kültür için tanrıların varoluşsal savaşlarını ve aşklarını içinde barındırır. Zorunlu inanç sistemleri vardır ve uyulmadığı takdir de cezası ölüm olmaktadır. İktidar yapılanması sıkça yer bulmaktadır, bölünmeler ve alt üst tabaka ilişkisi görülmektedir. Foucault'a söylem analizi de temeline iktidarı ve hiyerarşik çatışmaları alan, içinde bulunulan zamana ve tarihe bağlı olarak söylemlerin incelenmesidir.

Bu çalışmamda Antik Yunan mitolojisindeki Medusa üzerinde uygulanan töre cinayeti töre mitinin Foucault'a söylem analizi ile işlenmiştir. Olay hakkındaki çarpıcı 17 yazı alıntısı araştırmaya dahil edilmiştir ve töre miti ile söylem analizi yapılmıştır. Bu söylemlerde açık şekilde töre kavramı görülmektedir. Kadının kadına şiddetti, kadının susturulmaya çalışılması, kanın akıtılması ve olayın ancak böyle kapanması görülmektedir. Medusa cinayetinde tecavüze uğrayan kişi ağır cezalandırılmalarına maruz kalmış fakat erkek tarafına herhangi bir yaptırım uygulanmamıştır. Burada görülen iktidar yapısındaki

hiyerarşik düzendir çünkü tecavüzü eden kişi bir tanrıdır. Ataerkil toplumlarda sık görülen kadın üzerindeki söz sahipliği ve şiddet bu olayda da görülmektedir. Cinayetin meşrulaştırılması ve katilin kahramanlaştırılması göze çarpan detaylardandır. Cinayeti işleyen kişinin üvey erkek kardeş olması ve buna tecavüz eden kişinin karısının yardım etmesi törenin açık örneğidir. Kan akıtılmıştır ve bu edilen bekaret yeminin, bozulan bakireliğin temizlenmesi olarak görülmüştür. Bir kadının tecavüze uğraması, yaratığa çevrilmesi ardından ataerkil toplum tarafından katledilmesidir. Antik Yunan efsanesinin yanı sıra modern töre gerçekliğini içine alır. Korku ve arzuların birleşimidir.

Kişisel olarak düşüncem şudur ki töre cinayetleri genellikle doğu kültürleriyle bağdaştırılsa da Antik Yunan Mitolojisinde açık şekilde Medusa'nın katledilmesinde görülmektedir. Töre mitinin tarihi geçmişe dayanmaktadır ve birçok kültüre yayılmış haldedir. Kadın tecavüze uğrayan mağdur durumunda olmasına rağmen katledilmiş ve güçlü konumdaki erkeğe hiçbir ceza uygulanmamıştır. Kadın üzerinde kurulan baskı ve söz hakkı, ötekileştirme töre için normal kabul edilmektedir. Erkek egemenliği altında “ kanının akıtılması” düşüncesiyle kadının öldürülmesi vahşetin göstergesidir. Yapılan araştırmada eski çağların efsanesinin günümüz cinayetlerine benzer şekilde olduğu ve arada yüzyıllar olmasına rağmen cinayetin işleniş seyri benzerlikler olduğu görülmüştür. Medusa rızası olmadan cinsel istismara uğramış ve ardından şeytanlaştırılmış, iffetsiz konumuna sokulmuş, benliğinden men edilmiş ve erkek gücü altında bir vahşete kurban gitmiştir. Törenin Yunan mitolojisindeki en açık örneklerinden biridir. Medusa'nın töre ile meşrulaştırılarak Perseus tarafından öldürüldüğünü, ataerkil toplumun da bunu destekleyerek katili kahramanlaştırdıkları görülmektedir. Meşrulaştırmaların olması ve cinayetlerin üstünün kapanması ve bu tür mitolojik olaylarda kahramanlaştırmaların yapılmasının insanları yönelttiği ve özendirdiğini aşıkardır. Geçmişten günümüze bir kadının yaşamının elinde olmayan sebepler ile önce mahvedilmesi ardından canından olmasının her kuşakta aynı seyir içerisinde olduğunun bunun için de ataerkil toplum yapısının ortadan kalkması, tecavüzün ve törenin meşrulaştırılmaması, efsanevi olaylar dahil hiçbir katilin kahramanlaştırılmaması gerektiği kanısına varılmıştır.

Kaynaklar

Akkay, E. (2011). *Ülkemizde kızlık zarı ve adli tıp sorunları*. İstanbul: İstanbul tıp fakültesi adli tıp sorunları.

Ankara Barosu Kadın Hakları Merkezi (2008). İnsanlığın namus lekesi: töre cinayetleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 66 (4), 17-19.

Arkonaç, S. (2012). *Söylem Çalışmaları*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Ateş, G. (2013). *Yunanmitolojisi*. Erişim tarihi: 2013

http://www.academia.edu/36694586/YUNAN_MİTOLOJİSİ_2013

Başkan, F. Başak (2011). “*Canavardan Kızkardeşe: Medusa Mitinin 20. yy Kadın Şairleri Tarafından Tekrar Yazımı*”, Ankara: Edebiyat ve Bilim-I, II. Uluslararası Edebiyat ve Bilim-I Sempozyumu Bildirileri.

Belge, B. (2004). *Töre cinayetleri de namus cinayetleridir*. Erişim tarihi: 02/07/2004 <https://bianet.org/bianet/kadin/38144-tore-cinayetleri-de-namus-cinayetleridir>

Bilgili, N. ve Vural, G. (2011). Kadına yönelik şiddetin en ağır biçimi namus cinayetleri. *Dergipark.gov*, 14(1), 66-72.

Çelik, H. ve Ekşi, H. (2008). Söylem analizi. *Marmara.edu*. 101-107.

Gülcan, N. Y. (2009). Eski Yunan Mitolojisinde Kadın İmgesi. *21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar*, 111.

Gürel, E., ve Muter, C. (2007). Psikomitolojik Terimler: Psikoloji Literatüründe Mitolojinin Kullanılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7).

Kalay, A. (2012). Namus ve toplumsal cinsiyet. *Academia.edu* 2 (2), 149-161.

Kantar, N. (2013). *Basın ilanlarında Yunan mitolojisi öğelerinin kullanımı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Anabilim Dalı. İstanbul.

Kef, E. (2018). Cinsiyet Algısının Mitsel Kökeni. Kaygı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (31), 22-41.

Özer, M. M. (2017). Ataerkil Kapitalist Çalışma Yaşamından Kadın Tanıklıkları. *Çalışma ve Toplum*, 54(3).

Şahin, Y. (2017). Michel Foucault' da söylem analizi. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(6). 119-128.

Türk Dil Kurumu. (2006). *Töre*. Erişim tarihi: 26.09.2006 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&elime=töre%20cinayeti&guid=TDK.GTS.53f9b30a7dd204.79169496

Uğurlu, S., ve Akbas, G. (2013). Namus Kültürlerinde" Namus" ve" Namus Adına Kadına Şiddet": Sosyal Psikolojik Açıklamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16(32), 76.

Yılar, Ö. (2015). Mit- efsane ve eğitim. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 384.

Yıldız, M. C. (2008). Türkiye'de Töre Baskısına Bağlı İntiharlar ve Töre Cinayetleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 209.

Yüksel, A. (2016). *Kadına yönelik şiddet ve töre cinayetleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Çanakkale.

REVIEW ARTICLE / DERLEME YAZISI

Risperidone and Hepatotoxicity in Children and Adolescent: A Literature Review

Mazlum ÇÖPÜR¹, Sidar ÇÖPÜR²

Abstract: Risperidone is a second generation anti-psychotic drug that is commonly preferred in the treatment of schizophrenia, attention deficit hyperactivity disorder and bipolar disorders. Risperidone-associated hepatic adverse effects have long been investigated and continues to be unclear. In this review, our aim is to establish the possible hepatic adverse effects linked to risperidone treatment in children and adolescent in terms of severities and reversibility. We performed literature search via electronic databases (PubMed, Embase and the Cochrane Library) in August 2019. Risperidone treatment may lead to alterations in liver function test (LFT), mostly asymptomatic and reversible with the discontinuation or normalizes with time. Furthermore, there are few cases reporting risperidone-induced cholestatic hepatitis and immunoallergic hepatitis. Although exact mechanism of action of risperidone on liver remains unknown, there are growing evidences that link alterations of fatty acid biosynthesis to hepatic adverse effects. We recommend physicians to take basal LFT prior to risperidone treatment and monitor LFT during treatment. Additionally, physicians should be aware that most alterations at LFT associated with risperidone use are asymptomatic and reversible. However, more comprehensive studies investigating risperidone-associated hepatic adverse effects should be performed to reach a definitive outcome.

Key Words: Risperidone; liver function tests; reversibility; antipsychotic agents; adverse effect.

Çocuk ve Ergenlerde Risperidon Kullanımı ile Karaciğer Toksisitesi: Literatür Taraması

Özet: Risperidon; şizofreni, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve bipolar bozukluğun tedavisinde yaygın olarak tercih edilen ikinci kuşak anti-psikotik bir ilaçtır. Çocuklarda risperidon kullanımının karaciğer üzerine olası yan etkileri uzun yıllardır incelenmekte olup konuyla ilgili kesin bir sonuca varılamamıştır. Bu çalışmada, çocuk ve ergenlerde risperidon kullanımının olası yan etkilerini şiddet ve geri dönüşümlülüğü dahil olmak üzere birçok açıdan incelemeyi amaçlamaktayız. Konu, ağustos 2019 tarihi itibariyle yayınlanmış olan çalışmalar arasından PubMed, Embase ve Cochrane Library olmak üzere üç elektronik veri tabanında araştırılmıştır. Risperidon kullanımının karaciğer fonksiyon testlerinde (KFT) bozukluklara yol açabilmesine rağmen bu değişimlerin çoğunlukla ilacın bırakılmasını takiben geri dönüşümlü olduğu ve klinik bir belirtiyeye yol açmadığı görülmüştür. Aynı zamanda, risperidon kullanımının immüno-alerjik hepatit ve kolestatik hepatit ile ilişkili olabileceğini gösteren birtakım vaka bildirimleri literatürde mevcuttur. Risperidonun karaciğer hasarına yol açan temel etki mekanizması henüz bilinmiyor olsa da KFT'deki bozuklukların yağ aside sentezindeki değişiklikler ile ilişkili olduğu görüşü hakimdir. Konuyla ilişkin kesin bir kanıya varmadan önce daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulmakla birlikte, risperidon tedavisi düşünülen hastalarda tedavi öncesi bazal bir KFT yapılıp tedavi boyunca değerlerin takip edilmesinin faydalı olacağı görülmektedir. Testlerde meydana gelebilecek değişimlerin çoğu zaman asemptomatik ve geri dönüşümlü olduğu ve karaciğer yetmezliğine yol açmayacağı bilinmelidir.

Anahtar Kelimeler: Risperidon; karaciğer fonksiyon testi; anti-psikotik ilaç; yan etki.

¹Professor of Child and Adolescent Psychiatry, Arel University Department of Psychology, İstanbul-Türkiye.

²Koç University School of Medicine, İstanbul-Türkiye.

Address of Correspondence / Yazışma Adresi: Prof. Dr. Mazlum Çöpür, Arel University Department of Psychology, İstanbul-Türkiye. Email: sidar1996@yahoo.com.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 27.09.2019, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 08.01.2020, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 10.01.2020

Citing/ Referans Gösterimi: Çöpür, M., Çöpür, S. (2020). Risperidone and Hepatotoxicity in Children and Adolescent: A Literature Review. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 2(1): 54-58 doi:10.35365/ctjpp.20.2.8

Introduction

Risperidone whose exact mechanism of action is unknown but thought to be related to the inhibition of dopaminergic D2 and serotonergic 5-HT_{2A} receptors is a second generation anti-psychotic drug used in the treatment of many psychiatric conditions including attention deficit hyperactivity disorder (ADHD), childhood autism, mood disorders, Tourette's disorder and childhood psychosis (Cohen, 1994; Turgay, 2002; Findling, 2000). There is an age limitation for risperidone treatment varying with the diagnosis. Since there are not adequate investigations regarding the efficiency and adverse effects of risperidone treatment in children and adolescent, usage of risperidone is not preferred in autism patients under age 5, bipolar disorder patients under age 10 and schizophrenia patients under age 13 (Cohen, 1994; Turgay, 2002; Findling, 2000). Common side effects include headache, weight gain, fatigue, shivering and depressive mode, whereas, adverse effects related to liver remain unknown (Cohen, 1994; Turgay, 2002; Findling, 2000; Uchida, 2009). In addition to that, studies investigating the adverse effects of risperidone treatment in children and adolescent are few in number and mostly non-comprehensive, thus, side effects of risperidone treatment in children and adolescent remain unknown

Liver damage caused by anti-psychotic drugs are thought to be mediated via three different mechanisms (Telles-Correia, Barbosa & Cortez-Pinto, 2017). First, metabolites formed by the metabolism of anti-psychotic drugs in liver such as acetaminophen-S-protein may accumulate at hepatocytes and lead to toxicity (Telles-Correia, 2017). Second, anti-psychotic drugs may lead to non-alcoholic fatty liver disorder or metabolic syndrome by impairing liver function (Telles-Correia, 2017). Third, few anti-psychotic drugs may lead to liver damage by impairing bile transport such as chlorpromazine (Telles-Correia, 2017). Drug-induced liver injury can be evaluated via liver function tests including serum alanine transaminase (ALT), alkaline phosphatase (ALP), aspartate transaminase (AST) and bilirubin levels. However, current investigations are unable to determine the exact mechanism of action for risperidone.

Effects of atypical anti-psychotics via dopaminergic-serotonergic system, possible adverse reactions and efficiency in the treatment of psychiatric disorders have been thoroughly examined in adult population (McCracken, 2002; Snyder, 2002). Promising outcomes lead to increasingly common utilization in pediatric population, whereas, studies in this age group are limited (McCracken, 2002; Snyder, 2002). Furthermore, deteriorating effects of first generation anti-psychotic drugs on liver function have been well established and there are increasingly strong evidences indicating similar outcomes with atypical anti-psychotic drugs including risperidone. In this literature review, we aim to investigate the possible hepatotoxic effects of risperidone treatment mainly at pediatric age group.

Method

We have searched our area of interest from three different databases (PubMed, Embase and Cochrane) by using Medical Subject Headings (MeSH) terms including "risperidone", "liver function test", "liver", "adolescent" and "adverse effects" by June 2019. The studies found on

the literature search have been assessed and analyzed by the two authors independently. Inclusion criteria for the literature review include studies investigating the relationship between risperidone treatment and liver injury in children and adolescents, being published in a peer-reviewed journal between 1995 and 2019 in English. We have found 27 studies fitting our inclusion criteria.

Results

Even though there are many studies investigating the effects of risperidone on liver injury, there are controversial outcomes. In addition to human studies there are few studies investigating this issue on rats and mice. A study conducted with 100 patients, ages varying between 3 and 18, reveals that risperidone treatment for 6-12 months leads to elevation of serum alanine transaminase (ALT), aspartate transaminase (AST), alkaline phosphatase (ALP) and bilirubin levels (Karaman, 2011). In addition, no signs of jaundice or liver failure or any type of clinical symptom have been observed while discontinuation of risperidone treatment is accompanied with the normalization of serum levels (Karaman, 2011). In another study conducted with 102 patients, we observe reversible elevation of serum bilirubin and alkaline phosphatase (ALP) levels without any sign of liver failure as a result of risperidone treatment for 6 months (Erdoğan, 2010). Another study conducted with 120 patients (Age 3 to 17) demonstrates that risperidone treatment results in weight gain in 57.4% of participants and asymptomatic deterioration of liver function tests and serum bilirubin levels (Erdoğan, 2008). Additionally, there are 2 case reports in the literature illustrating transient increases in liver function tests as a result of risperidone treatment (Whitworth, Liensberger & Fleischhacker; 1999).

A research investigating the metabolic effects of risperidone treatment with 124 autistic patient concludes that 24-week risperidone treatment leads to statistically significant weight gain and related metabolic alterations (Elevation of serum levels of HbA1c, glucose, ALT and leptin) compared to the control group (Scahill, 2016). On the other hand, another study investigating the effects of second generation anti-psychotic drugs over a year shows that there is no statistically significant elevation of liver enzymes or any clinical symptom (Baeza, 2018). Similar study conducted with 312 patients on second generation anti-psychotic drugs reports that asymptomatic deterioration of liver function tests and elevation of bilirubin levels are seen in the first month of treatment which mostly normalizes in 6 months without any intervention (Atasoy, 2007). Moreover, a study conducted with 23 patients reveals that cytolytic hepatitis develops in response to risperidone usage (Mouradian-Stamatiadis, Dumortier, Januel, Delmas & Cabaret, 2002).

In addition to more comprehensive research papers there are many case reports emphasizing upon the same issue. Development of liver injury has been reported on a 19-year-old patient following 3 weeks of risperidone treatment (López-Torres, 2014). Another case report demonstrates weight gain and steatohepatitis in a 17-year-old female (Holtmann, 2004). In addition, another case report illustrates the emergence of peripheral edema in 80-year-old female patient using risperidone due to major depression which may be associated with liver

damage since it is accompanied with elevated liver enzymes and recovers after discontinuation (Hosseini & Ahmadi, 2012).

A case series performed on 13 pediatric age group patients reveals that risperidone treatment leads to obesity, deterioration of liver function tests and increase in steatohepatitis in 2 patients, all of which are reversible with the discontinuation of therapy (Kumra, Herion, Jacobsen & Briguglia, 2007). A controversial result has been reported by a study conducted with 38 patients using on average 2.5 mg daily risperidone for 15 months without any deterioration in liver function tests (Szigethy, 1999).

Another issues that require additional attention regarding the effects of risperidone on liver are immunoallergic hepatitis and cholestatic hepatitis. Even though there are no comprehensive study in the literature investigating these effects, there are unique case reports indicating that risperidone may be responsible from those outcomes (Krebs, 2001; Wright & Vanderberg, 2001; Codeiro & Elkis, 2007; Esposito, 2005; Francisca, 2005).

Among the studies investigating the molecular background of the effects of risperidone on mice liver, we observe that risperidone treatment results in hyperglycemic state, increase in visceral adipose tissue and increase in the fat content of liver confirmed by MRI studies (Auger, 2014). Furthermore, analysis of adipose tissue content reveals that decrease in the percentage of multiple unsaturated fatty acids (Auger, 2014). These metabolic alterations are thought to be related to increase in the production of steroyl-coenzyme A enzyme at the transcription level (McNamara, 2011). In addition to effects of the enzyme on fatty acid amount and balance it may alter serum insulin levels. Supporting evidence is derived from the study that demonstrates higher degree of liver injury in experimental mice with omega-3 fatty acid deficiency in response to risperidone treatment (McNamara, Magrisso, Hofacer & Jandacek, 2012). Moreover, mice that have received resveratrol in addition to risperidone treatment suffer from milder degrees of liver injury (Azirak, 2019). Another study performed on rats shows that coenzyme Q10 and N-acetyl cysteine have protective effects against liver injury in rats using risperidone and suggests that effects of risperidone on liver may be mediated via mitochondrial and lysosomal injury (Eftekhari, 2016; Horska, 2017). On the other hand, metabolic alterations observed in rats and mice are not directly correlated with the degree of weight gain. Moreover, there is no significant alteration in the number and histological structure of hepatocytes after short or long term risperidone treatment (Halıcı, Keleş & Kaplan, 2008).

Discussion

We have found that risperidone treatment in children and adolescent used in the treatment of many psychiatric conditions including ADHD, Tourette's disorder and mood disorders may result in deterioration of liver function tests and liver injury most of which are not associated with any clinical symptoms and are reversible

with the discontinuation of therapy. However, it is important to recognize the fact that studies related to this issue are in general short term studies, thus, need for more comprehensive and long term studies is critical. As a result of our literature review, we have concluded that risperidone-induced liver injury may arise as a result of both direct hepatocyte injury and cholestatic injury.

Investigations regarding the mechanism of action underlying the hepatic adverse effects of risperidone treatment are few in number and not very comprehensive. In vivo and in vitro studies result in possible hypothesis including accumulation of reactive oxygen species (ROS), increase in the permeability of lysosomal membrane, deficiency of glutathione and loss of electrochemical potential in mitochondria. Current evidence indicates possible relation between the deterioration of liver function tests and alterations of fatty acid synthesis in terms of quantity and quality. These evidences include worsening of hepatic adverse effects in animals with omega-3 fatty acid deficiency and improvement of condition in animal subjects using resveratrol in conjunct with risperidone. The theory with the highest validity about risperidone-associated hepatic adverse effects and hepatosteatosis includes risperidone-induced increase in the activity of at stearyl-CoA desaturase, an enzyme converting stearic acid (18:0) into oleic acid (18:1) by formation of double bond in the expense of NADPH. Altered enzymatic activity results in increased plasma oleic/stearic acid ratio and imbalance at fatty acid metabolism results in increased plasma fatty acids and glucose level. In addition, altered intracytoplasmic NADPH/ NADP⁺ ratio leads to high degrees of oxidative stress in hepatocytes. Supporting evidences include reduced rates of risperidone-induced hepatosteatosis when anti-oxidant molecules such as N-acetylcysteine or coenzyme Q10 is co-administered with risperidone while augmentation of hepatic adverse effects in subjects with omega-3 deficiency (McNamara, Magrisso, Hofacer & Jandacek, 2012; Eftekhari, 2016). However, supporting evidence for other hypothesis are also present and sufficient trials with human subject are lacking. Thus, the need for further and more comprehensive studies investigating the mechanism of action of risperidone-induced liver injury is obvious.

Even though efficiency and adverse effects of risperidone treatment are more thoroughly examined in adult population, promising efficiency rates have also been observed in the pediatric population. In addition, most of risperidone-induced liver injury cases are asymptomatic and do not progress into liver failure while being reversible with discontinuation of therapy. Therefore, we recommend to obtain basal liver function tests in patients who are candidate for risperidone therapy and follow-up of liver enzymes throughout the treatment (Çöpür & Erdoğan, 2011).

Conflict of Interest: The authors declare that they have no conflict of interest.

Funding: No sources of funding are received for this study.

References

- Atasoy, N., Erdogan, A., Yalug, I., Öztürk, Ü., Konuk, N., Atik, L. (2007). A review of liver function tests during treatment with atypical antipsychotic drugs: A chart review study. *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 31(6), 1255- 60.
- Auger, F., Patrick, D., Françoise, M., Nizard, M.F., Durieux, N., Bordet, R. (2014). Long-term risperidone treatment induces visceral adiposity associated with hepatic steatosis in mice: A magnetic resonance approach. *Schizophrenia Research and Treatment*, 11.
- Azirak, S., Bilgic, S., Tastemir, K., Güvenç, A.N., Kocaman, N., Özer, M.K. (2019). The protective effect of resveratrol against risperidone-induced liver damage through an action on fas gene expression. *General Physiology and Biophysics*, 38(3), 215-225.
- Baeza, I., Serna, E., Calvo-Escalona, R., Naranjo, M.J., Latorre, R.P., Martinez-Cantarero, C.M. (2018). One-year prospective study of liver function tests in children and adolescents on second-generation antipsychotics: Is there a link with metabolic syndrome? *Journal of Child and Adolescent Psychopharmacology*, 28(7), 463-73.
- Cohen, L.J. (1994). Risperidone. *The Journal of Human Pharmacology and Drug Therapy*, 14(3), 253-265.
- Copur, M., Erdogan, A. (2011). Risperidone rechallenge for marked liver function test abnormalities in an autistic child. *Recent Patents on Endocrine, Metabolic & Immune Drug Discovery*, 5(3), 237-239.
- Cordeiro, Q., Elkis, H. (2007). Pancreatitis and cholestatic hepatitis induced by risperidone. *Journal of Clinical Psychopharmacology*, 21(5), 529-30.
- Eftekhari, A., Ahmad-Durieuxsian, E., Azarmi, Y., Parvizpur, A., Hamishehkar, H., Eghbal, M.A. (2016). In vitro/vivo studies towards mechanisms of risperidone-induced oxidative stress and the protective role of coenzyme q10 and n-acetylcysteine. *Toxicology Mechanisms and Methods*, 26(7), 520-528.
- Erdogan, A., Atasoy, N., Akkurt, H., Öztürk, D., Karahmet, E., Yalug, I. (2008). Risperidone and liver function tests in children and adolescents: A short-term prospective study. *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 32(3), 849-57.
- Erdogan, A., Karaman, M., Ozdemir, E., Yurteri, N., Tufan, E.A., Turcer, A.M. (2010). Six months of treatment with risperidone may be associated with nonsignificant abnormalities of liver function tests in children and adolescents: A longitudinal, observational study from turkey. *Journal of Child and Adolescent Psychopharmacology*, 20(5), 407-13.
- Espósito, D., Brocvielle, H., Becquemont, L., Hardy, P., Chouinard, G., Corruble, E. (2005). Risperidone-induced immune allergic hepatitis. *American Journal of Psychiatry*, 162(10), 1984.
- Findling, R.L., McNamara, N.K., Branicky, L.A., Schluchter, M. D., Lemon, E., Blumer J.L. (2000). A double-blind pilot study of risperidone in the treatment of conduct disorder. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39(4), 509-516
- Francisca, L., Carmen, H., Nuria, B., Ros, B.N. (2005). Acute cholestatic hepatitis probably associated with risperidone. *The International Journal of Psychiatry in Medicine*, 35(2), 199-205.
- Hacı, Z., Keleş, O., Kaplan, S. (2008). Chronically Administered Risperidone Did Not Change the Number of Hepatocytes in Rats: A Stereological and Histopathological Study. *Basic & Clinical Pharmacology & Toxicology*, 102(5), 426-32.
- Holtmann, M., Kopf, D., Mayer, M., Behringer, E., Schmidt, H.M. (2004). Risperidone-associated steatohepatitis and excessive weight-gain. *Pharmacopsychiatry*, 36(5), 206-7.
- Horska, K., Ruda-Kucerova, J., Karpisek, M., Suchy, M., Opatrilova, R., Kotolova, H. (2017). Depot risperidone-induced adverse metabolic alterations in female rats. *Journal of Psychopharmacology*, 31(4), 487-499.
- Hosseini, S., Ahmadi, A. (2012). Peripheral edema occurring during treatment with risperidone combined with citalopram. *Case Reports in Medicine*, 540732
- Karaman, M., Erdogan, A., Tufan, E., Yurteri, N., Özdemir, E., Ankaralı, H. (2011). Liver function tests in children and adolescents receiving risperidone treatment for a year: A longitudinal, observational study from Turkey. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 15(3), 204-8.
- Krebs, S., Dormann, H., Muth-Selbach, U., Selkhard, H., Kay, B., Thomas, H.C. Risperidone-induced cholestatic hepatitis. *European Journal of Gastroenterology and Hepatology*, 2001; 13(1): 67-9.
- Kumra, S., Herion, D., Jacobsen, L., Briguglia, C. (1997). Risperidone-induced hepatotoxicity in pediatric patients. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36(5), 701-5.
- López-Torres, E., Süveges, A., Peñas-Ledó, E., Dona, A., Dorado, P., Lerenna, L.A. (2014). Liver enzyme abnormalities during antipsychotic treatment: A case report of risperidone-associated hepatotoxicity. *Drug Metabolism and Drug Interactions*, 29(2), 123-6.
- McCracken, J.T., McGough, J., Shah, B., Cronin, P., Hong, D., Aman, M.G. (2002). Risperidone in children with autism and serious behavioral problems. *New England Journal of Medicine*, 347, 314-21.
- McNamara, R., Jandacek, R., Rider, T., Tso, P., Cole-Strauss, A., Lipton, W.J. (2011). Atypical antipsychotic medications increase postprandial triglyceride and glucose levels in male rats: Relationship with stearyl-coa desaturase activity. *Schizophrenia Research*, 129(1), 66-73.
- McNamara, R., Magrisso, I., Hofacer, R., Jandacek, R. (2012). Omega-3 fatty acid deficiency augments risperidone-induced hepatic steatosis in rats: Positive association with stearyl-coa desaturase. *Pharmacology Research*, 66(4), 283-91.
- Mouradian-Stamatiadis, L., Dumortier, G., Januel, D., Delmas, A.B., Cabaret, W. (2002). Liver function tests during treatment with antipsychotic drugs: A case series of 23 patients. *Progress in Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry*, 26(7), 1409-11.
- Scahill, L., Jeon, S., Boorin, S., McDougale, J.C., Aman, G.M., Dziura, J. (2016). Weight gain and metabolic consequences of risperidone in young children with autism spectrum disorder. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 55(5), 415-23.
- Snyder, R., Turgay, A., Aman, M., Binder, C., Fisman, S., Carroll A. (2002). Effects of risperidone on conduct and disruptive behavior disorders in children with subaverage IQs. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41(9), 1026-36.
- Szigethy, E., Wiznitzer, M., Branicky, L.A., Maxwell, K., Findling, R.L. (1999). Risperidone-induced hepatotoxicity in children and adolescents? A chart review study. *Journal of Child and Adolescent Psychopharmacology*, 9(2), 93-8.
- Telles-Correia, D., Barbosa, A., Cortez-Pinto, H. (2017). Psychotropic Drugs and Liver Disease: A Critical Review of Pharmacokinetics and Liver Toxicity. *World Journal of Gastrointestinal Pharmacology and Therapeutics*, 8(1), 26-38.

Turgay, A., Binder, C., Snyder, R., Fisman, S. (2002). Long-term safety and efficacy of risperidone for the treatment of disruptive behavior disorders in children with subaverage IQs. *Pediatrics*, 110(3), 34.

Uchida, H., Pollock, B.G., Bies, R.R. (2009). Predicting age-specific dosing of antipsychotics. *Clinical Pharmacological Therapy*, 86(4), 360-362.

Whitworth, A., Liensberger, D., Fleischhacker, W. (1999). Transient increase of liver enzymes induced by risperidone: Two case reports. *Journal of Clinical Psychopharmacology*, 19(5), 475-6.

Wright, T., Vandenberg, A. (2007). Risperidone- and quetiapine-induced cholestasis. *Annals of Pharmacotherapy*, 41(9), 1518-23.

KIBRIS RUH SAĞLIĞI ENSTİTÜSÜ

- ✓ NAADAC (ALKOL VE MADDE BAĞIMLILIĞI TERAPİSTİ EĞİTİMİ)
- ✓ POZİTİF PSİKOTERAPİ -TEMEL VE MASTER EĞİTİMİ
 - ✓ PSİKODRAMA EĞİTİMİ
 - ✓ SPOR PSİKOLOJİSİ EĞİTİMİ
- ✓ TERAPİDE KLİNİK GÖRÜŞME TEKNİKLERİ EĞİTİMİ
 - ✓ ADLİ PSİKOLOJİ EĞİTİMİ
 - ✓ ÇOCUK DİKKAT TESTLERİ EĞİTİMİ
 - ✓ YAŞAM BECERİLERİ EĞİTİMİ
 - ✓ YÖNETİM BECERİLERİ EĞİTİMİ
 - ✓ BEDEN DİLİ EĞİTİMİ
- ✓ MOTİVASYONAL GÖRÜŞME TEKNİKLERİ EĞİTİMİ

Adres: Meriç Sokak, No: 22, Kumsal-Lefkoşa-KKTC

Tel: +90 533 889 19 21

Koordinatör: Kübra ÖZSAT (ozsatk@gmail.com) - Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Ebru ÇAKICI (ebru.cakici@neu.edu.tr)

Websitesi: www.ruhsagligienstitusu.com

Kıbrıs Ruh Sağlığı
Enstitüsü

ISSN 1302-7840
E-ISSN 2667-8225

Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi

Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology

Vol / Cilt 2. Issue / Sayı:1, April / Nisan 2020

- Evli Çiftlerin Kişilik Profillerinin Karşılaştırılması-II: HEXACO Kişilik Modeli
Comparison of the Personality Profiles of Married Couples-II: using HEXACO Personality Model
- Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Kadınlarda Depresyon ve Kaygı Bozuklukları Prevalansı ve Olası Risk Faktörleri
The Prevalence and Possible Risk Factors of Depression and Anxiety Disorders in Syrian Migrant Women in Turkey
- Atipik ve Tipik Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin Ölüm Kaygısına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi
Investigation of the Role of Social Justice in Relation between Identity Power and Collective Action
- Akışkan Zeka ve Yaratıcılık Arasında Bir İlişki Var mıdır?
Does a Correlation Exist Between Fluid Intelligence and Creativity?
- Kadınlarda Çocuk Sayısı ile Pozitif Negatif Duygular Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
To Analyze the Relationship Between Number of Children and Positive Negative Emotions in Women
- Teknoloji Bağımlılığının Çeşitli Yaş Gruplarındaki Çocuklara Etkileri Hakkındaki Ebeveyn Görüşleri
Parental Opinions on the Effects of Technology Addiction on Children of Various Age Groups
- Yunan Mitolojisinde Medusa'nın Gorgon Dönüştürülmesi ve Öldürülmesinin Töre Mitinin Foucault'a Söylem Analizi
In Greek Mythology Medusa's Conversion into the Gorgon and Her Murder's Discourse Analysis to Foucault
- Çocuk ve Ergenlerde Risperidon Kullanımı ile Karaciğer Toksisitesi: Literatür Taraması
Risperidone and Hepatotoxicity in Children and Adolescent: A Literature Review